Colecţie coordonată de DENISA COMĂNESCU
J.M. COETZEE Ţinuturi, în crepuscul
Traducere din engleză şi note de IRINA HOREA
Redactor: Ioana Petridean
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Dragoş Dumitrescu, Veronica Di
Tipărit la Real
J.M. COETZEE
DUSKLANDS
Copyright ©J. M. Coetzee, 1974, 1982
By arrangement with Peter Lampack Agency, Inc. 350 Fifth Avenue, Suite 5300
New York, NY 10118 USA
All rights reserved.
© HUMANITAS FICTION, 2019, pentru prezenta versiune românească
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României COETZEE, JOHN MAXWELL
Ţinuturi în crepuscul / J.M. Coetzee; trad. din engleză şi note de Irina Horea.
— Bucureşti: Humanitas Fiction, 2019 ISBN 978-606-779-487-8
I. Horea, Irina (trad.) 821.111
EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51 www.humanitas.ro
Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzarilibhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021/311 23 30
PROIECTUL VIETNAM

Evident, egreu să nu simpatizezi cu acelpublic european şi american care reacţionează cu groaza şi dezgust când i se prezintă filme cu piloţi de bombardiere amuzaţi la culme de raidurile cu napalm asupra ţintelor Viet-Cong. Pe de altă parte, nu e rezonabil să te aştepţi ca guvernul american să angajeze piloţi care sunt atât de şocaţi de daunele pe care le pot provoca, încât să nu-şi poată duce la îndeplinire misiunile sau să devină exagerat de deprimaţi ori apăsaţi de sentimentul vinovăţiei.

Herman Kahn

Numele meu este Eugene Dawn. N-am ce face în această privinţă. Să începem.

I

Coetzee mi-a cerut să-mi revizuiesc eseul. Ii stă în gât: îl vrea mai edulcorat, altfel îl dă la o parte. Vrea să dispar şi eu din peisaj, îmi dau seama de asta. Mă oţelesc împotriva acestui individ puternic, afabil, banal, fără capacitate vizionară. Mă tem de el şi-i dispreţuiesc orbirea. Meritam mai mult. iată-mă la cheremul unui şef de serviciu, un individ în faţa căruia

pornirea mea instinctuală este să mă târăsc. Întotdeauna m-am supus superiorilor mei, şi am făcut-o cu bucurie. Nu m-aş fi angajat în Proiectul Vietnam dacă aş fi bănuit că o să fiu pus într-o situaţie conflictuală cu un superior. Conflictul aduce cu sine nefericire, iar nefericirea otrăveşte existenţa. Nu suport nefericirea, am nevoie de linişte, de iubire şi ordine pentru a-mi desfăşură munca. Am nevoie de răsfăţ. Sunt un ou care trebuie să zacă în cel mai pufos cuib, sub cea mai mângâietoare cloşcă, înainte ca învelişul meu chelbos, nepromiţător să crape şi timida mea viaţă tainică să iasă la iveală. Trebuie făcute nişte excepţii pentru mine. Eu meditez, sunt un gânditor, o persoană creatoare, cineva care nu e chiar lipsit de valoare pentru lume. M-aş fi aşteptat la mai multă înţelegere din partea lui Coetzee, care ar fi trebuit să fie obişnuit să aibă de-a face cu persoane creative. Cândva un creator el însuşi, şi-a pierdut creativitatea şi trăieşte pe spezele adevăraţilor creatori. Şi-a construit o reputaţie pe munca altora. Iar acum a fost pus şef peste Proiectul Viaţa Nouă, când el habar n-are de Vietnam sau de viaţă. Merit ceva mai bun.

Mi-e teamă de confruntarea de mâine. Nu-s bun când vine vorba de confruntări. Primul meu impuls e să cedez, să-mi îmbrăţişez adversarul şi să accept totul în speranţa că acesta mă va îndrăgi. Din fericire, îmi dispreţuiesc impulsurile. Viaţa de om însurat m-a învăţat că orice concesie e o greşeală. Trebuie să ai încredere în tine însuţi pentru ca adversarul să te respecte. Ţine-te bine de catarg, dacă asta e metafora. Cei care cred în ei înşiși merită mai multă iubire decât cei >»

care se îndoiesc de sine. Oamenii care se îndoiesc de ei înşiși sunt goi pe dinăuntru. Mă străduiesc să-mi modelez un miez al meu, chiar dacă târziu în viaţă.

Trebuie să mă adun. Cred în munca mea. Eu sunt munca mea. De un an, Proiectul Vietnam este centrul existenţei mele. Nu intenţionez să fiu îndepărtat prematur. Am şi eu ceva de zis. În sfârşit, trebuie să fiu pregătit să mă lupt pentru mine.

Nu trebuie să-l subestimez pe Coetzee.

M-a chemat la el în birou în dimineaţa asta şi m-a aşezat într-un scaun. E un bărbat jovial, genul care consumă carne de vită zilnic. Zâmbea şi măsura încăperea în sus şi-n jos, gândindu-se cum să înceapă, în vreme ce eu, rotindu-mă ba spre stânga, ba spre dreapta, mă străduiam să stau tot timpul cu faţa spre el. M-a întrebat dacă vreau cafea, dar am refuzat.

El e genul care bea cafea, eu sunt genul care, când îi ajunge cafeina în vene, începe să tremure şi-şi ia tot felul de angajamente euforice.

Să nu spui nimic din ce-ai putea regreta mai târziu.

Pentru interviu, am adoptat ţinuta dreaptă şi privirea aţintită. Coetzee m-o fi ştiind adus de spate, cu privirea rătăcită – ochii mi se mişcă tot timpul, n-am ce le face –, dar am dorit să-i semnalez că azi sunt un monument de temeritate şi francheţe. (După prăbuşirea puberală, nicio postură nu mi-a mai venit la îndemână. Totuşi, nu există comportament care să nu poată fi învăţat. Am mari speranţe într-un viitor armonizat.)

Coetzee a vorbit. Într-o serie de complimente a căror ambiguitate era

perfect transparentă, el a storcit fructul unui an de muncă. N-am să mă prefac că nu pot reproduce discursul lui cuvânt cu cuvânt.

— Nu mi-am imaginat niciodată că acest departament va produce într-o bună zi o lucrare ce ţine mai mult de *avangardă*, a zis el. Omagiile mele. Am citit cu plăcere primele tale capitole. Scrii bine. Va fi o plăcere să fiu asociat cu un material de cercetare atât de bine pus la punct.

Ceea ce nu înseamnă, desigur, a continuat el, că toată lumea trebuie să fie de acord cu ceea ce spui. Lucrezi într-un domeniu nou şi controversat, prin urmare, trebuie să te aştepţi la dispute.

Dar nu ţi-am cerut să vii aici ca să vorbim despre substanţa raportului tău, în care – dă-mi voie să repet – spui câteva lucruri importante, ce vor da mult de gândit comanditarilor noştri. Prefer, prin urmare, să fac nişte sugestii privind prezentarea. Fac aceste sugestii doar pentru că am dobândit oarece experienţă în scrierea şi supervizarea unor rapoarte despre proiectele Ministerului Apărării. În vreme ce pentru tine e prima oară – corectează-mă dacă greşesc.

O să mă respingă, mi-am zis eu. Se teme de viziune, nu-i place pasiunea sau disperarea. Puterea se adresează numai puterii. Propoziţiile stau la coadă în spatele buzelor lui roşii, bine conturate. O să fiu dat afară, dat afară cu acte în regulă. O anume configuraţie a gurii şi a nasului său, extrem de subtilă, cât să nu fie perceptibilă decât mie, îmi spune că toxinele agitate care gonesc în sângele meu şi se preling în sudoarea mea provoacă dezgust simţurilor lui alese. Mă uit fix. Mă străduiesc să dobor cu săgetările mele un om care nu crede în magie. Dacă nu reuşesc, mă voi stabili printre placizii specialişti în control şi autocontrol. Ochii mei semnalizează o serie de apeluri şi ameninţări într-o succesiune atât de rapidă, încât sunt percepute doar de mine şi de el.

— După cum ştii din interacţiunile tale cu ei, militarii, luaţi ca o categorie aparte, sunt – ca să vorbim cinstit – grei de cap, suspicioşi şi conservatori. Nu e niciodată uşor să-i convingi de ceva nou. Cu toate acestea, ei sunt cei pe care trebuie să-i convingi în cele din urmă de justeţea recomandărilor tale. Crede-mă, n-o să reuşeşti dacă treci peste capul lor. Nu vei reuşi nici dacă îi abordezi în spiritul absolutului, al ferocităţii intelectuale, pe care-l întâlneşti în dezbaterea noastră internă aici, la Kennedy. Noi înţelegem convenţiile duelului intelectual, ei nu: ei percep un atac drept un atac, probabil un atac împotriva întregii categorii din care fac parte.

Prin urmare, ce vreau eu să faci tu înainte de toate, înainte să vorbim despre orice altceva, este să te pui pe treabă şi să revizuieşti *tonul* argumentării tale. Vreau să-ţi rescrii propunerile astfel încât cei din armată să le ia în considerare fără să-şi piardă respectul de sine. Ţine minte: dacă spui că nu-şi cunosc meseria (ceea ce probabil e adevărat), că nu înţeleg ce fac (ceea ce cu siguranţă e adevărat), atunci n-au de ales decât să te arunce pe geam afară. În schimb, dacă subliniezi continuu, nu numai explicit, ci mai ales prin genuflexiunile *stilului* tău, că eşti doar un funcţionar cu o specializare de nişă, deşi semnificativă, un fel de universitar fără

înţelegerea complexă a soldatului asupra stiintei războiului, că, în ciuda celor de mai sus, în cadrul graniţelor înguste ale specializării tale, oferi câteva sugestii care s-ar putea să aibă consecinţe strategice – atunci ai să vezi, propunerile tale vor fi ascultate.

Dacă încă n-ai văzut cărţulia lui Kidman despre America Centrală, caut-o. E cel mai bun exemplu de persuasiune discretă pe care-l ştiu.

Mai e ceva la care aş vrea să te gândeşti, a continuat el. Cu siguranţă ştii că ţi-ai formulat analiza asupra serviciilor de propagandă în termeni străini majorităţii oamenilor. Lucru valabil nu numai pentru lucrarea ta, ci şi pentru lucrările tuturor celor din secţiunea Mitografie. Eu, unul, găsesc mitografia fascinantă şi cred că are un viitor promiţător. Dar tu nu cumva îţi înţelegi greşit auditoriul? Am impresia ciudată, parcurgându-ţi eseul, că e scris pentru ochii mei. Ei bine, vei constata că auditoriul tău real e format dintr-o echipă mult mai dură. Dă-mi voie, prin urmare, să-ţi sugerez un fel de introducere în care să explici, în cuvinte monosilabice, genul de procedură pe care o urmezi – cum operează miturile în societatea umană, cum are loc schimbul de semne şi aşa mai departe; cu multe exemple şi, pentru Dumnezeu, fără note de subsol.

Degetele mi se îndoaie şi se încleştează în palme, unde se umflă şi amorţesc. În timp ce scriu toate acestea, 14

Îmi dau seama cum mi se strânge pumnul stâng. Charlotte Wolff consideră acest lucru un semn de depresie (*Psihologiagestului*), dar e imposibil să aibă dreptate: în acest moment, nu mă simt depresiv, fiind angajat într-un act creator eliberator. Şi totuşi, Charlotte Wolff, când vorbeşte despre gest, ştie ce spune, prin urmare, sunt atent să le ofer degetelor mele ocazia să fie ocupate. Bunăoară, în timp ce citesc, îmi îndoi şi dezdoi degetele conştient; iar când stau de vorbă cu oamenii, îmi relaxez mâinile în mod vădit, într-atât încât aproape le las să atârne.

Nu pot să nu observ însă că degetele de la picioare au prins obiceiul să se încârlige în pantofi. Mă întreb dacă au observat şi alţii chestia asta, Coetzee, bunăoară. Coetzee este genul de om care observă simptomele. În calitate de şef, probabil că a participat, timp de o săptămână, la un seminar despre interpretarea gesturilor.

Dacă elimin gestul de la nivelul labelor picioarelor, mă întreb unde va migra apoi?

Alt obicei de care nu reuşesc să scap – îmi mângâi faţa. Charlotte mă critică pentru acest tic – trădează anxietate, spune ea. Îmi stăpânesc cu un efort de voinţă degetele să nu-mi atingă faţa (mă scobesc şi în nas) în ocazii importante. Oamenii îmi spun că sunt prea încordat – adică oamenii care-şi închipuie că au ajuns să împartă confidenţe cu mine; dar dacă ar fi să spun adevărul, sunt încordat doar pentru că voinţa mea este concentrată asupra stăpânirii spasmelor diferitelor părţi ale trupului, dacă nu cumva spasme e un termen prea dramatic. Sunt vexat de indisciplina trupului meu. Adesea mi-am dorit un altul.

Nu e deloc plăcut să-ţi fie respinse producţiile, de două ori mai neplăcut dacă sunt respinse de cineva pe care-l admiri, cum nu se poate mai

neplăcut dacă eşti obişnuit cu adulaţia. Întotdeauna am fost un copil inteligent, un copil bun şi inteligent. Mi-am mâncat fasolea – atât de bună pentru mine! –, mi-am făcut temele. Eram văzut, niciodată auzit. Toţi mă lăudau, în ultima vreme însă, am început să dau rateuri. Altfel, o experienţă deconcertantă, deşi, beneficiind de-un nivel înalt al conştiinţei de sine, n-am fost niciodată chiar nepregătit pentru aşa ceva. În momentul în care încetezi să fii elev, îmi spuneam eu, în momentul în care începi să fii pe picioarele tale, trebuie să te aştepţi ca dascălii tăi să se simtă trădaţi şi să riposteze din invidie. Reacţia meschină a lui Coetzee în privinţa eseului meu e de aşteptat din partea unui birocrat a cărui poziţie este ameninţată de un subordonat promiţător care nu va urma poteca ocolită şi bătătorită, care duce până în vârf. El e taurul bătrân, eu sunt taurul tânăr.

Acest gând consolator nu atenuează totuşi insultele lui. El e şeful. Eu am nevoie de acordul lui. Nu voi pretinde că nu-mi poate face rău. Aş prefera să mă îndrăgească, nu să mă deteste. Nu mi-e uşor să fiu nesupus.

Am început să lucrez la Introducere. Dimineaţa, mă ocup de partea de creaţie; după-amiezile mi le petrec în compania surselor mele de la demisolul Bibliotecii Harry S. Truman. Acolo, printre cărţi, mă surprind uneori într-o stare vecină cu fericirea, cea mai înaltă formă de fericire, fericirea intelectuală (asta e plămădeala noastră, a celor din mitografie). La demisol (de fapt, subsol, un stadiu în expansiunea în jos a bibliotecii) se ajunge pe o scară în spirală şi printr-un tunel cu ecou, blindat cu plăci gri, asemenea navelor de război. Acolo se află sectoarele 100-133 ale clasificării Dewey, nepopulare în rândul clientelei de la Truman. Rafturile sunt prinse de şine, pentru compactare. Cele patru camere de supraveghere care ţin sub observaţie demisolul pot fi păcălite în punctele oarbe dintre intervalele mişcătoare; în aceste puncte oarbe, una dintre asistente, o fată al cărei nume nu-l cunosc, flirtează, dacă acesta e cuvântul, cu prietenul meu, angajatul responsabil cu depozitul de la demisol. Eu nu sunt de acord şi, din nişa mea de lucru, mă ostenesc să-mi radiez dezacordul, dar fetei nu-i pasă câtuşi de puţin, iar lui Harry nici atât. Dezavuez nu pentru că aş fi un strică-chef, ci pentru că ea îşi bate joc de Harry. Harry e microcefal. Işi iubeşte munca; n-aş vrea să-l văd intrând în belele. E adus la bibliotecă dimineaţa şi dus» înapoi acasă seara, cu un microbuz al Ordinului Sfintei Fecioare, nemarcat ca atare. El însusi este un fecior inofensiv, şi cel mai probabil aşa va muri. Profită de locurile ferite ca să se masturbeze.

Relaţiile mele cu Harry sunt pe deplin satisfăcătoare. Lui îi place ca rafturile să fie în orânduială şi nu-i convine când oamenii iau cărţi din ele – văd asta în felul în care clatină din cap. Prin urmare, când scot cărţi din rafturi, sunt atent să-l îmblânzesc, punând în ele fişele verzi regulamentare şi aranjându-le pe poliţa de deasupra nişei mele. Apoi îi zâmbesc, iar el îmi răspunde cu un rânjet. Şi-mi place să cred că treburile în care mă cufund după-amiezile sunt de o natură pe care el ar aproba-o, dacă ar înţelege-o. Fac referate, verific referinţe, compilez liste, fac socoteli matematice. Poate că, văzând scriitura ordonată care iese din stiloul meu, văzând cărţile şi hârtiile mele puse în ordine, spatele meu liniştit, îmbrăcat în cămaşă albă,

Harry ştie, în felul său, că pot fi primit fără teamă în depozitul lui. Îmi pare rău că nu mai am ce să spun despre el în povestea mea.

Din nefericire, nu pot crea în bibliotecă. Spasmul creator vine doar la primele ore ale dimineţii, când duşmanul din trupul meu e prea somnoros să ridice ziduri împotriva atacurilor lansate de creierul meu. Raportul Vietnam a fost compus stând cu faţa spre răsărit, spre soarele ce se înalţă pe cer, şi într-o dispoziţie de regret sfâşietor (*poindre*, a răni) că sunt înrădăcinat în ţări ale apusului. Nimic din toate astea nu se reflectă în raportul ca atare. Când am îndatoriri de îndeplinit, le îndeplinesc.

Nisa mea din bibliotecă e cenuşie, cu un raft ce→»

nuşiu pentru cărţi şi un mic sertar cenuşiu pentru birotică. Pupitre cenuşii şi lumină fluorescentă: funcţionalismul anilor 1950. Am cochetat cu ideea de a depune o plângere, dar nu ştiu cum să fac acest lucru fără să mă expun contraatacului. Lemnul masiv e pentru şefi. Aşa că scrâşnesc din dinţi şi sufăr. Suprafeţe cenuşii, lumina verde lipsită de umbră, sub care plutesc asemenea unui peşte palid, buimac, din adâncul mării, se infiltrează în centrii cei mai cenuşii ai memoriei şi mă îneacă în reverii de iubire şi ură pentru acel sine al meu care şi-a epuizat focul propriilor ani douăzeci şi trei, douăzeci şi patru şi douăzeci şi cinci sub lucirea fluorescentă a computerului Datamatic, tânjind, în perioade moarte, după sosirea orei 5 p.m., cu promisiunea sa vesperală ambiguă.

Luminile de la Harry S. Truman zumzăie în felul lor părintesc, rezervat. Temperatura – 22°. Înconjurat de pereţi de cărţi, ar trebui să fiu în paradis. Dar trupul mă trădează. Citesc, faţa mea începe să-şi piardă viaţa, în cap se porneşte un fel de junghi, apoi, în timp ce mă lupt cu rafale de căscături ca să-mi fixez ochii lăcrimoşi pe pagină, spatele începe să înţepenească în cocoaşa cărturarului. Funiile de muşchi care se întind din coloană se încolăcesc asemenea unor cârcei în jurul gâtului, peste clavicule, la subsuori, peste piept. Lujere se târăsc de-a lungul braţelor şi picioarelor. Încleştată în jurul trupului meu, această stea-de-mare parazitară moare în rictus. Tentaculele sale devin sfărâmicioase. Îmi îndrept spinarea şi aud cum pocnesc legăturile. Şi, în dosul tâmplelor mele, în dosul pometţilor, în dosul buzelor, gheţarul se târăşte spre înăuntru, spre epicentrul din dosul ochilor mei. Mă dor globii oculari, gura mi se crispează. Dacă acest chip interior al meu, această vizieră de muşchi ar avea trăsături, ele ar fi însuşirile troglodite şi monstruoase ale unui bărbat care-şi strânge ochii adormiri şi gura, când un vis absolut inacceptabil îl pătrunde cu forţa. Din creştet până-n tălpi, sunt subiectul unui trup răsculat. Doar organele din abdomen îşi păstrează libertatea oarbă: ficatul, pancreasul, intestinul şi, desigur, inima, înghesuindu-se unele în altele asemenea unor octupleţi nenăscuţi.

Acum a venit timpul să menţionez lungimea zgârciului care atârnă de capătul coloanei mele de fier, afectându-mi trista legătură cu Marilyn. Vai, Marilyn n-a reuşit niciodată să mă elibereze din rigidităţile mele. Deşi, asemenea partenerilor atenţi şi grijulii din manualele de căsătorie, ne ascultăm reciproc şoaptele, gemetele şi oftatul adânc, deşi eu tai brazdă asemenea eroului, iar Marilyn spumegă asemenea eroinei, adevărul e că n-

am cunoscut beatitudinea despre care scriu cărţile. Vina nu-mi aparţine. Eu îmi fac datoria. Dar nu pot să scap de suspiciunea că soţia mea e detaşată. Înaintea sosirii sământei mele, sacul ei se cască»

şi apoi se strânge, lăsându-mi reprezentantul trădat prizonier la bază, fluturându-şi în van capul înăuntrul unei caverne imense, tocmai în momentul când, mai presus de orice, tânjeşte să-şi epuizeze furia într-o încleştare blândă, fermă, infinit demnă de încredere.

Cuvântul care în asemenea momente îşi flutură coada»

prin cerurile conştiinţei mele niciodată complet stinse este *evacuare*: sămânţa mea picură asemenea urinei în conductele vane ale canalelor reproducătoare ale lui Marilyn.

Marilyn (ca să mă mai înfoi niţel împotriva ei, deşi nu-mi face bine) susţine o teorie cuantică invariabilă despre iubire: dacă am capacitatea să iubesc şi alte lucruri, înseamnă că respectiva iubire este furată din iubirea pentru ea. Astfel că a devenit tot mai geloasă pe munca investită în Proiectul Vietnam, pe măsură ce eu m-am adâncit tot mai mult în lucrul la acest proiect. Ea îşi doreşte ca eu să am slujbe plicticoase, ca să mă simt mângâiat în prezenţa ei. Ea se simte goală pe dinăuntru şi vrea să fie umplută, dar goliciunea ei e de asemenea natură că, de fiecare dată când e pătrunsă, se simte invadată şi luată în posesie. De aici privirea ei disperată. (înţeleg femeile intuitiv, deşi n-am nicio compasiune pentru ele.) Viaţa mea cu Marilyn a devenit o bătălie continuă pentru a-mi păstra echilibrul mental împotriva atacurilor ei isterice şi a presiunii trupului meu vrăjmaş. Am nevoie de echilibru mental, ca să-mi desfăşor activitatea creatoare. Am nevoie de linişte, iubire, hrană şi lumină solară; acele dimineţi preţioase, când trupul meu se relaxează şi mintea mea prinde aripi, nu trebuie irosite cu scânceli şi ţipete între Marilyn şi copilul ei. De când mi-am afirmat inviolabilitatea, acel biet Martin a ajuns calul meu de bătaie – îndur şfichiul limbii mamei lui din pricină că o trezeşte, că îşi doreşte micul dejun, că vrea să fie îmbrăcat, până când furtuni de furie izbucnesc în capul meu îndepărtat şi, cu vederea orbită de potopul roşu al apoplexiei, urlu după tăcere. Şi atunci totul s-a sfârşit: frânghiile încep să se înnoade în jurul trupului meu, chipul primitiv, musculos din chipul meu începe să închidă toate căile spre lumea exterioară, e timpul să-mi fac bagajul şi să-mi croiesc drum prin rahatul de câine de pe trotuar, spre o altă zi de fier.

Îmi port hârtiile şi fotografiile peste tot cu mine, într-o servietă de modă veche, genul pe care mecanicii auto din Essen îl folosesc drept servietă pentru mâncarea de prânz. Dacă nu iau cu mine acest bagaj burduşit, ridicol, Marilyn îmi frunzăreşte manuscrisul, ca să afle ce pun la cale. Marilyn e o femeie nefericită, tulburată. N-o las să vadă nimic, deoarece ştiu că ea vorbeşte despre mine cu alte persoane şi din pricină că, din punctul meu de vedere, nu e înzestrată cu capacitatea de-a pricepe corect perspectivele asupra sufletului masculin, pe care le-am dezvoltat de când am început să mă gândesc la Vietnam. Marilyn e nerăbdătoare, dar numai în interesul ei personal, să am o carieră prosperă. Se alarmează când

mă vede părăsind autostrada propagandei ortodoxe socialist-revoluţionare şi croindu-mi un drum al meu propriu. Ea e o conformistă care a sperat că, măritându-se cu mine, şi-a găsit geamănul conformist. Dar eu, înăuntrul meu, n-am fost niciodată un conformist. N-am făcut decât să aştept momentul potrivit. Teama cea mare a lui Marilyn este că o voi târî din suburbie în sălbăticie. Asta din pricină că ea are o concepţie greşită în ceea ce priveşte America. Nu poate crede că America e destul de mare ca să-i cuprindă şi pe cei care se abat de la normă. Dar America este mai mare decât noi toţi: am recunoscut acest lucru înainte să-mi exprim opinia în faţa lui Coetzee – America mă va înghiţi, mă va digera, mă va dizolva în efluviile sângelui ei. Marilyn nu trebuie să se teamă: ea va avea întotdeauna o casă a ei. Şi, în adevăratul mit al Americii, nu eu sunt individul care s-a abătut de la normă, ci Coetzee, cinicul, împreună cu toţi cei care nu mai simt autenticul destin american sfarâmându-se în ei şi înţepenindu-le măduva. Numai cei puternici pot să menţină cursul şi să treacă prin tribulaţiile istoriei. Coetzee – tot ce e posibil – va supravieţui anilor 1970; dar naturile simple, precum Marilyn, vor putrezi iară cea mai mică fărâmă de credinţă.

Nu încape îndoială ca Marilyn ar fi vrut să creadă în mine. Dar a constatat că-i este imposibil să creadă cu sinceritate, din clipa în care a decis că echilibrul meu moral a fost răsturnat de munca investită în Proiectul Vietnam. Am devenit insensibil fată de semenii mei, crede ea, am ajuns dependent de fantezii violente şi perverse. Măcar atât am aflat în nopţile sentimentale, când ea plânge pe umărul meu şi-şi descarcă sufletul. Eu o sărut pe frunte şi mormăi cuvinte de alint. O îndemn să se veselească. Sunt tot eu, îi zic, cel care o iubeşte, trebuie doar să aibă încredere în mine. Vocea mea îngână mai departe, ea adoarme. Calmantul ăsta ţine o zi sau două de îmbrăţişări neaşteptate, mers în vârful picioarelor, mese calde, confidenţe. Marilyn e un suflet care acordă încredere, numai că n-are cui s-o acorde. Ea trăieşte cu speranţa că ceea ce prietenii ei numesc brutalizarea mea psihică va lua sfârşit odată cu sfârşitul războiului şi a Proiectului Vietnam, că reintegrarea în civilizaţie mă va îmblânzi şi până la urmă mă va umaniza. Lectura asta romanţată a chi

nului meu mă amuză: s-ar putea ca într-o bună zi chiar să joc rolul unui băiat făcut bucăţi şi apoi refăcut, dacă n-aş bănui mâinile călăuzitoare ale consilierilor vicleni ai lui Marilyn. Ştiu că au apărut tot felul de cărţi despre sadici din suburbii şi marginalizaţi cataleptici, cu schelete vietnameze în dulap. Dar adevărul e că, asemenea ursuzului Henry, n-am hăcuit niciodată pe nimeni. Adeseori, în zori, îmi număr oamenii: nu lipseşte niciunul. Iar dacă m-aş dedica trup şi suflet prozei de-un fel sau altul, n-aş alege să scriu decât despre mine. Încă sunt căpitanul sufletului meu.

Marilyn şi prietenii ei cred că oricine se apropie de mecanismul cel mai profund al războiului este expus unei imagini a războiului care îl strică definitiv. (Eu redau gândirea lui Marilyn şi a prietenilor ei mai bine decât o fac ei înşişi. Asta pentru că eu îi înţeleg mai bine decât mă înţeleg ei pe mine.) în decursul ultimului an, relaţiile dintre mine şi alte trupuri umane s-au modificat în feluri pe care o să le detaliez la locul şi timpul cuvenit.

Marilyn leagă aceste schimbări de cele douăzeci şi patru de fotografii cu trupuri umane pe care sunt obligat acum să le duc mereu cu mine, în servietă. Ea crede că am un secret, un cancer de care e ruşine să vorbeşti. Îmi atribuie acest lucru pentru propria ei consolare, deoarece să crezi în secrete înseamnă să crezi în doctrina liniştitoare că, pitită undeva în labirintul memoriei, există o explicaţie pentru prezentul imprevizibil. Ea n-ar da crezare dezminţirilor, şi nici prietenii ei n-ar face-o. Îşi încordează ghearele: oricât de adânc ar fi îngropat secretul, noi îl vom scoate la lumină. Eu nu dau doi bani pe ei. I-aş explica totul lui Marilyn, dacă n-ar fi atât de plină de otrava lor josnică şi îndărătnică. Nu există secrete, i-aş spune eu, totul este la vedere, observabil în gesturile mele, numai să ai ochi să vezi. Când descoperi că nu mă mai poţi săruta, i-aş spune eu, îmi vorbeşti prin semne şi-mi spui că sunt carne moartă, pe care ţi-e scârbă s-o iei în gură. Dar când, de partea mea, îi provoc trupului tău convulsii cu micul meu obiect alimentat cu baterie, nu fac decât să găsesc un mod mai franc de a-mi atinge propriii centri de putere, altul decât prin contactul genital nesatisfacător. (Plânge când o fac, dar ştiu că-i place. Oamenii sunt toţi la fel.) N-am niciun secret faţă de tine, îi spun, şi nici tu nu ai secrete fată de mine.

În schimb, în timpul zilei, Marilyn e nemiloasă în insistenţa ei de a dezvălui misterele. În fiecare miercuri, ea instalează în casă o adolescentă neagră însărcinată şi pleacă la San Diego pentru terapie şi cumpărături. Nu mă opun şi plătesc cu plăcere. Dacă ar deveni o blondă ca mierea, zâmbitoare, cu picioare lungi, bronzate, nu m-ar deranja pe ce cale dubioasă ar obţine asta. Sunt precaut în privinţa bolnavei ăsteia mintale, cu părul împletit în cozi de şobolan, care se fâţâie prin casa mea, oftează, îşi frânge mâinile şi doarme pe rupte. Eu plătesc ce-i de plătit şi aştept rezultatele. Până una-alta însă, agonia de miercuri de a se împăca cu sine o face cu totul neatrăgătoare: lacrimile tăcute, nasul roşu, carnea albă ca brânza îmi anesteziază cele mai vânjoase erecţii şi mă pomenesc că trag încrâncenat brazdă doar cu o teacă epidermică din cea mai firavă.

Şi totuşi, zilele de miercuri, descopăr eu, sunt cele în care am cea mai mare nevoie de Marilyn. Vin acasă anume ca s-o las pe Marcia să plece şi aştept în dosul perdelelor Volkswagenul lui Marilyn. Când deschide uşa, soţiorul e la datorie s-o ajute cu pachetele şi să-i ofere un zâmbet din care nu lipseşte o săgeată de intuiţie cinică. Mai mult decât orice, Marilyn vrea să se trântească pe pat şi să adoarmă pentru totdeauna; în loc de asta, se pomeneşte cu mine adulmecându-i poalele ca un căţel. Simt urma unui mascul străin? Soţiile tinere nefericite, care pleacă pentru o zi cu treburi nespecificate, ascund adeseori legături extraconjugale. Nu-s de ieri, de azi pe lume. Sunt curios să aflu adevărul, foarte curios. Ce ar putea vedea un alt bărbat la femeia asta obosită, vlăguită? Fac un 26

exerciţiu – o privesc cu ochii unui străin. Mă simt excitat de perspective noi. Fără îndoială, ochii mei scapără. Dar Marilyn e obosită: zâmbeşte şi se fereşte de mângâierile mele – o zi înăbuşitoare, trebuie să facă un duş, am plătit-o pe Marcia? Sunt matur şi răbdător. O urmăresc

făcând duş. Sub apă, mişcările ei sunt stângace, juvenile.

Poţi să devii dependent de orice, de absolut orice. Eu am viciul condusului pe distanţe lungi, cu cât mai lungi, cu atât mai bine, deşi mă epuizează. Mestecatul mi se pare un proces dezgustător, cu toate acestea mănânc tot timpul. (Sunt slab, presupun că aţi ghicit asta: trupul meu elimină toată hrana pe jumătate digerată.) Sunt dependent – asta e limpede – de căsătoria mea, iar dependenţa este, până la urmă, o legătură mai sigură decât iubirea. Dacă Marilyn e infidelă, îmi este cu atât mai dragă, deoarece, dacă străinii o apreciază, înseamnă că e valoroasă, aşa că mă liniştesc. Fiecare după-masă infidelă curge într-un rezervor de memorii intime în acest corp nevrotic, iar eu, care prin actele cele mai hotărâte şi mai febrile ale imaginaţiei am eşuat până acum să mă împărtăşesc din savoarea lor, mi-am luat angajamentul ca, într-o bună zi, să dărâm acest zăgaz.

Ea adoarme învăluită în propriile braţe. Eu zac lângă ea, înfiorat tot, sensibil la cele mai subtile emanaţii ale pielii ei, ducând o luptă delicioasă în a-mi reţine un şuvoi de cuvinte („spune-mi, spune-mi…”) care, dacă sunt rostite prea devreme, rup vraja senzuală.

Mai cu seamă în nopţile de miercuri trebuie să recunosc în sinea mea că, fără Marilyn, n-aş avea niciun motiv să merg mai departe: şi prin asta sigur încep să ştiu ce trebuie să însemne să iubeşti. În general, sunt capabil de cele mai necomplicate efuziuni de tandreţe faţă de creaturile care dorm. În preajma copiilor adormiţi, aproape că-mi dau lacrimile de bucurie. Uneori îmi vine să cred că aş putea să urc pe cele mai înalte culmi ale extazului, dacă Marilyn ar dormi în timpul activităţii sexuale. Cu siguranţă există metode de a realiza acest lucru.

Dar nu pot să cred că plăcerea pe care Marilyn o obţine de la alţi bărbaţi este reală. Ea e, prin firea ei, o masturbatoare care are nevoie de fricţionare mecanică permanentă ca să genereze pe pereţii interiori ai ochilor ei acele fantezii de înrobire care, în cele din urmă, storc un geamăt şi un spasm dinăuntrul ei. Dacă se duce cu străini, n-o poate face decât ca să scape de stânjeneala meselor solitare sau ca să prelungească starea de amiciţie nostalgică a adunărilor de sensibilizare, unde cupluri ruinate şi băieţi de lemn îşi ating vârfurile degetelor, în încercarea de a-şi reîncinge focurile muribunde. Sexul întâmplător înseamnă pentru Marilyn patru picioare reci, preludiu mecanic, degete printre labiile ei uscate, îmbujorări şi gesturi condescendente în întuneric, familiarul val de înjosire. La un braţ distanţă unul de altul, îşi zâmbesc liniştiţi, pasiunea s-a epuizat, fiecare tânjeşte după certitudinile vetrei domestice şi se roagă să nu mai dea ochi unul cu altul niciodată în viaţă. „Ai juisat?” – „Nu, dar a fost minunat”. Bând până la fund ceaşca amară, muşcând glonţul.

Ea nu tine evidenta acestor aventuri decât în me

moria nepieritoare. Jurnalul ei e curat, niciun obiect din geanta ei nu e suspect. Vinovăţia ei trebuie dedusă din semne involuntare: o ţinută provocatoare în pragul uşii, preocupare ireală faţă de treburi gospodăreşti, o privire candidă ca răspuns la privirea mea candidă, îmi vine să spun că nu

sunt chinuit de îndoială sau gelozie, nici prea tulburat de gândul că aş putea să greşesc când îi atribui o viaţă dublă. Cu toţii suntem mai mult sau mai puţin vinovaţi; delictul este mai puţin important decât păcatul; şi îmi cunosc bine nevasta, am contribuit în mare măsură la formarea ei. Dacă trebuie să indic vreo dovadă a faptului că suspiciunile mele nu sunt extravagante, arăt spre o mapă de scris din piele neagră, de pe raftul de sus al garderobului ei, în al cărei buzunar, cel mai adânc dintre toate, s-a găsit la un moment dat o fotografie de-a mea, cu ochi căprui, umezi, şi o gură cu buze pline, curbate, comună tuturor specialiştilor în persuasiune, dar în care buzunar a înflorit, pe la sfârşitul lui februarie, o fotografie nud a lui Marilyn înseşi. Stă întinsă pe un cearşaf Playboy negru de satin, cu picioarele încrucişate (se văd limpede urmele aparatului de ras), cu barba pubică la vedere, gâtul şi umerii surprinşi de aparat într-un rictus spontan de concentrare amatoristic. Nu numai rigiditatea ei mă face să mă simt stingherit, ci şi lipsa de talent a fotografului. „Ajută-mă!” scânceşte fotografia, o fată încremenită, surprinsă într-un moment încremenit de către un ochi care încremeneşte. De comparat cu marile fotomodele, cu mesajul lor de ironie impersonală: Carne pentru Stăpânul tău. Mă desprind de paginile din *Vogue*, tremurând de neputinţă.

Fotografiile pe care le duc cu mine în servietă ţin de Raportul Vietnam. Unele vor fi incorporate în textul final. În dimineţile în care sunt indispus şi n-am produs nimic, mă echilibrează certitudinea că pot să contez pe imaginile acestea pe care le scot din învelitorile lor şi le privesc, ca să dea micul impuls electric trebuincios imaginaţiei mele – de atât are nevoie ca să-şi dea din nou drumul. Reacţionez la imagini, aşa cum nu reacţionez la text. Ciudat că nu mă pasionează acea ramură a propagandei care truchează fotografii.

Numai una dintre fotografii este explicit sexuală. Îl înfăţişează pe Clifford Loman, un metru optzeci şi cinci şi mai mult de o sută de kilograme, cândva fundaş pentru University of Houston, acum sergent la batalionul 1 Aviaţie, copulând cu o vietnameză. Femeia e micuţă şi slabă, poate doar o copilă, deşi de obicei fizicul vietnamezelor te induce în eroare. Loman face paradă de forţă: arcuindu-se spre spate, cu mâinile pe fese, o ridică pe femeie pe penisul în erecţie. Poate chiar merge cu ea, deoarece femeia îşi ţine braţele înălţate, ca pentru a-şi păstra echilibrul. El zâmbeşte larg; ea întoarce o faţă somnoroasă, tâmpă spre fotograful necunoscut. În spatele lor, un ecran de televizor stins reflectă scăpărarea fulgerătoare a becului. Am dat fotografiei titlul provizoriu „Tatăl se distrează cu copiii” şi i-am rezervat un spaţiu în Secţiunea 7.

Că veni vorba, am o serie de dimineţi foarte bune, şi eseul, de obicei o planetă vastă, indolentă în capul meu, se conturează frumos. Mă trezesc înainte de răsăritul soarelui, mă duc în vârful picioarelor la masa mea de lucru. Păsările încă nu şi-au început vacarmul afară, Marilyn şi copilul sunt cufundaţi în uitare. Spun o rugăciune, ţinând capitolele încheiate lipite de pieptul care tresaltă, apoi le pun înapoi în mica lor casetă şi, fără să mă uit la cuvintele de ieri, încep să scriu. Curg cuvinte noi. Marea îngheţată din

mine se despică, crapă. Eu sunt djinnul cald, harnic al casei, care-şi ţese pânzele protectoare.

Trebuie doar să am grijă să-mi astup urechile împotriva vocilor rivale pe care Marilyn le eliberează din radio cândva între orele 7: 00 şi 8: 00 (şi la voce reacţionez, aşa cum nu reacţionez la textul tipărit). Mai ales de pomelnicul tonajului bombelor şi al ţintelor nu mă pot apăra. Nu de informaţia ca atare – nu-mi stă în fire să fiu tulburat de numele locurilor pe care nu le voi vedea niciodată –, dar vocea categorică, irefutabilă a şefului statisticilor stârneşte în mine o furtună „resentimentară probabil unică pentru democraţiile de masă, care aspiră un vârtej de sânge şi fiere în capul meu şi mă face incapabil de gândire coerentă. Informaţia radio e autoritate pură – ar trebui s-o ştiu din practică. Nu e o coincidenţă că cele două voci pe care obişnuim să le proiectăm sunt vocile celor doi maeştri ai camerei de interogatoriu – nenea sergentul, care mărturiseşte că i-ai căzut cu tronc şi că n-ar vrea să ti, >» se întâmple ceva rău, aşa că dă-i drumul, vorbeşte, nu e o ruşine, toată lumea vorbeşte până la urmă; şi căpitanul rece, chipeş, cu dosarul şi caietul de notiţe. Pe de altă parte, textul tipărit e sadism şi pe bună dreptate evocă teroare. Mesajul ziarului este următorul: „Pot să spun orice şi nu păţesc nimic. Uite cum permut cele 52 de semne lipsite de afecte”. Textul tipărit e stăpânul dur cu biciul, iar citirea textului, căutarea încrâncenată a unor semne de milă. În faţa lui, autorul şi cititorul sunt dezonoraţi în egală măsură. Pornograful este blestematul erou ambiţios care aspiră la un asemenea delir de extaz, încât suprafaţa textului imprimat va crăpa sub cuvintele lui. Noi ne scriem noutăţile violente pe pereţii veceurilor, ca să-i dărâmăm. Acesta e motivul secret, taina ascunsă. Motivul adevărat este acoperirea motivului ascuns, nevăzut nouă: scriem pe pereţii veceurilor, ca să ne degradăm în faţa lor. Pornografia e o înjosire în faţa paginii, o înjosire capabilă să scârbească pagina ca atare. Citirea tipăriturii este o deprindere de sclav. Am descoperit acest adevăr prin introspecţie, aşa cum am descoperit toate adevărurile din Raportul Vietnam, la întocmirea căruia lucrez acum. Vietnamul, ca tot restul, este înlăuntrul meu, iar în Vietnam, cu puţină răbdare, cu puţin efort, se găsesc toate adevărurile despre natura omului. Când m-am alăturat Proiectului, mi s-a oferit un tur de familiarizare cu Vietnamul. Am refuzat şi mi s-a permis să refuz. Nouă, creatorilor, ni se permit capriciile. Adevărul formulărilor mele despre Vietnam începe deja să transpară, vedeţi şi dumneavoastră, printre rândurile ordonate ale textului. Când acestea vor fi transpuse în tipăritură, autoritatea lor va fi definitivă.

Mai rămâne doar chestiunea trecerii de cenzura lui Coetzee. În momentele mele întunecate, mă tem că, atunci când va izbucni bătălia între noi doi, nu voi fi eu câştigătorul. Mintea lui nu funcţionează ca a mea. Simpatia lui a secat. Aş face aproape orice pentru a beneficia de respectul lui. Ştiu că sunt o dezamăgire pentru el, că nu mai crede în mine. Şi când nimeni nu crede în tine, ce greu e să crezi de unul singur! Serile, când muchia sobră a realităţii este cea mai ascuţită, când reperele mele adunate la un loc sună mai degrabă a idei scoase din cărţi (casa mea, de exemplu,

din catalogul *La Jolla décor*, soţia mea, dintr-un roman sortit în mod fatidic să mă aştepte într-o bibliotecă din America provincială), mă trezesc că mâna mi se furişează spre servieta pusă jos, lângă birou, ca şi când s-ar întinde spre leagănul existenţei mele, dar şi – recunosc asta – ca şi când s-ar îndrepta spre o întâlnire cu iz de ruşine delicioasă. Îmi descopăr fotografiile şi le frunzăresc din nou. Tremur, transpir, sângele îmi bubuie în vene, sunt încordat şi simt că în noaptea asta voi avea doar un somn superficial, agitat. Dacă mă aţâţă în halul ăsta – şoptesc în sinea mea înseamnă iară doar şi poate că sunt bărbat şi că aceste imagini ale unor fantome sunt un subiect potrivit pentru bărbaţi!

A doua fotografie înfăţişează doi sergenţi de la Forţele Speciale, pe nume Berry şi Wilson (le citesc numele pe piept). Berry şi Wilson stau ciuciţi şi zâmbesc, nu numai pentru aparatul de fotografiat, ci mai ales dată fiind starea de bine ce le luminează feţele şi trupurile tinere, vânjoase. În spatele lor vedem tufăriş, apoi un zid de copaci. Sprijinit pe pământ în faţa lui, Wilson ţine capul retezat al unui bărbat. Berry are două, pe care le ţine atârnate de păr. Capetele sunt vietnameze, retezate de la cadavre sau aproape-cadavre. Sunt trofee: după exterminarea tigrului din Annam, n-au mai rămas decât oamenii şi câteva mamifere de aproximativ aceeaşi valoare. Capetele par făcute din piatră, asemenea tuturor capetelor retezate. Pentru aceia dintre noi care au întreţinut suspiciunea teribilă că trăsăturile mortului alunecă, se înclină şi sunt ţinute la locul lor pentru cei îndoliaţi doar prin tampoane de vată mici, discrete, este încurajator să vadă că, de o severitate marmoreeană, fetele acestea sunt la fel de bine definite ca şi feţele celor adormiţi, iar gurile stau decent închise. Au murit bine. (Cu toate acestea, capetele retezate îmi par a avea ceva ridicol. Corzile inimii pot fi ciupite de cei care fotografiază femei în lacrimi venite să ceară trupurile celor ucişi; o cotigă purtând un coşciug, sau chiar un sac de plastic mare de-un stat de om, poate să aibă o demnitate elementară; dar se poate spune acelaşi lucru despre o mamă cu ţeasta fiului ei într-un sac, ducându-l ca pe-o plasă mică de cumpărături? Chicotesc.)

A treia fotografie este o fotogramă dintr-un film despre cuştile cu tigri de pe Insula Hon Tre’ (am trecut în revistă întregul repertoriu de la Kennedy). Am urmărit acest film şi mă felicit pentru faptul că m-am ţinut departe de Vietnamul fizic: insolenţa oamenilor, mizeria, muştele şi duhoarea neîndoielnică, ochii prizonierilor pe care, fără doar şi poate, ar fi trebuit să-i înfrunt urmărind aparatul de filmat cu o curiozitate naivă, prea inconştienţi să o considere o stăpână a destinului lor – lucrurile acestea aparţin unui Vietnam imposibil de salvat în lume, ceea ce mă face să mă simt penibil şi mă alienează. Dar când în acest film aparatul trece prin poarta curţii închisorii şi văd rândurile de gropi de ciment, cu grilajele de plasă, mă surprinde o dată în plus faptul că lumea încă depune efortul să se expună în faţa mea în imagini, iar eu mă simt din nou excitat şi mă cutremur.

Un ofiţer, comandantul lagărului, apare în câmpul vizual. Vârâ un băţ

în prima cuşcă şi-l agită. Ne apropiem şi privim înăuntru: „Om rău”, zice el în engleză, şi microfonul îl preia ca atare, „Comunist”. Omul din cuşcă întoarce spre noi o pereche de ochi apatici.

Comandantul îl împunge uşor cu băţul. Clatină din cap şi zâmbeşte. „Om rău”, zice el în acest film excentric, o producţie din 1965, realizat de Ministerul Informaţiei Naţionale.

Am un prim-plan de 30 x 30 cm al prizonierului. S-a ridicat într-un cot, stă cu faţa spre grilajul de sârmă, care nu se vede clar. Orbit de cer, nu zăreşte decât contururile spectatorilor aplecaţi deasupra lui. Chipul îi este supt. Într-un ochi luceşte un punct de lumină; celălalt e cufundat în întunericul cuştii.

Mai am o copie a acestei fotografii, peste a cărei suprafaţă răcoroasă şi fără miros îmi trec buricele degetelor. Serile sunt liniştite aici, în suburbii. Mă concentrez. Suprafaţa e peste tot la fel de netedă. Lucirea din ochi, care într-o clipită – ce nu va sosi, din fericire, niciodată – va privi în ochii mei prin intermediul camerei de filmat, este indiferentă şi opacă sub degetele mele, nelăsând nicio trecere spre lăuntrul acestui om obscur, dar indubitabil. Îmi continui explorarea. Sub presiunea persistentă a imaginaţiei mele, acută şi morbidă noaptea, poate că totuşi va ceda.

Fârtatii oamenilor care n-au cedat torturilor do→

vedite şi au murit păstrând tăcerea sunt acum înghenuncheaţi cu droguri şi tehnici de manipulare, puse în practică în mod inteligent. Vorbesc liber, ţin mâinile anchetatorilor într-ale lor, deschizându-si inimile

ca nişte copii. După ce-au vorbit, se duc la spital, apoi la reabilitare. Sunt uşor de depistat în lagăre. Sunt cei care se ascund în unghere sau păşesc în sus şi-n jos de-a lungul gardurilor cât e ziua de lungă, mormăind de unii singuri. Ochii lor sunt închişi în faţa lumii de un zid de lacrimi – sau aşa pare. Sunt fantome ori fiinţe care şi-au părăsit şinele: acolo unde au fost ei cândva e acum doar o gaură neagră, prin care au fost supţi. Se spală şi se simt murdari. Ceva urcă plutind din măruntaiele lor, se elimină la nesfârşit în spaţiul cenuşiu din capetele lor. Memoria lor e amorţită. Ei ştiu doar că a fost o ruptură, în timp, în spaţiu – sunt cuvintele mele –, că ei sunt aici, acum, în ceea ce e după, că li s-a făcut vânt de undeva.

Cadavrele astea otrăvite, indivizii nebuni, plutitori din lagăre – care au fost, ca s-o spun pe-a dreaptă, cei mai buni ai generaţiei lor, curajoşi, fraterni –, ele sunt pricina întregii mele nenorociri! De ce nu ne-au putut accepta? I-am fi putut iubi: ura noastră faţă de ei a izbucnit numai din speranţe năruite. Le-am adus propriile noastre fiinţe demne de milă, care tremurau la marginea inexistenţei, şi i-am rugat un singur lucru – să ne accepte. Am adus cu noi arme, puşca şi metaforele ei, singurele copule pe care le ştiam între noi şi obiectele noastre. Din această tragică ignoranţă, am căutat să obţinem izbăvirea. Coşmarul nostru era că, atâta vreme cât indiferent ce speram să obţinem ni se scurgea printre degete asemenea fumului, noi nu existam; şi, dacă tot ceea ce îmbrăţişam se ofilea, numai noi

eram cei care existau. Am ajuns pe ţărmurile Vietnamului strângând în mâini armele şi implorând să fie acolo cineva care să înfrunte fără să clipească aceste sondări ale realităţii: adevereşte-ţi existenţa, strigam noi, şi ne-o vei adeveri şi pe a noastră, iar noi te vom iubi etern şi te vom potopi cu daruri.

Dar, ca tot restul, şi ei s-au ofilit în fata noastră, l-am scăldat în mări de foc, rugându-ne pentru un miracol. În para focului, trupurile lor luceau cu o lumină cerească; în urechile noastre răsunau vocile lor; dar, când focul a murit, ei nu mai erau decât cenuşă. I-am aliniat în tranşee. Dacă s-ar fi apropiat de noi cântând printre gloanţe, am fi îngenuncheat şi i-am fi venerat; dar gloanţele i-au pus la pământ, şi ei au murit, aşa cum ne temuserăm că se va întâmpla. Le-am sfârtecat carnea, am pătruns în trupurile lor muribunde, le-am smuls ficaţii, am sperat că vom fi spălaţi în sângele lor; dar ei au ţipat şi au împroşcat asemenea celor mai insignifiante fantome. Ne-am croit cu de-a sila drum în femeile lor, mai adânc decât oricând înainte; dar în clipa în care ne-am întors, tot singuri eram, iar femeile, ca nişte pietre.

De la lacrimi, am trecut la exasperare. După ce-am dovedit sinelui nostru trist că aceştia nu erau zeii cu ochi negri care ne populau visele, ne-am dorit doar ca ei să se retragă şi să ne lase în pace. Nici vorbă de aşa ceva. O vreme, am fost gata să le plângem de milă, cu toate că mai degrabă plângeam de mila tragicei noastre căutări a transcendenţei. Dar, la un moment dat, mila ni s-a terminat.

II

Odată cu încheierea acestei Introduceri, îmi închei şi contribuţia la proiectul lui Coetzee, intitulat „Viaţă nouă pentru Vietnam”.

INTRODUCERE

1.1 *Scopurile raportului*. Acest raport se referă la potenţialul de programare a radiodifuziunii în Fazele IV-VI ale conflictului din Indochina. El evaluează realizările acestei componente a războiului psihologic în Fazele I-III (1961-65, 1965-69, 1969-72) şi recomandă anumite schimbări viitoare în forma şi conţinutul programului de propagandă. Recomandările sunt valabile atât pentru serviciile de radiodifuziune operate direct de agenţiile Statelor Unite (incluzând anumite programe în vietnameză, khmer, lao, muong şi alte idiomuri autohtone, dar excluzând serviciile postului Vocea Americii pentru Pacific), cât şi pentru cele operate de Republica Vietnam, cu consultanţă tehnică americană (în special Radio Vietnamul Liber şi F.A.V., postul de radio al Forţelor Armate).

Strategia războiului psihologic trebuie să fie determinată de strategia generală a războiului. Acest raport este conceput ia începutul anului 1973, când tocmai intrăm în Faza IV a războiului, o fază în care braţul propagandei va juca un rol complex, de o importanţă crucială. Se preconizează că, în funcţie de factorii politici domestici, Faza a IV-a va dura până la mijlocul anului 1974 sau până la începutul lui 1977. După care va urma o remilitarizate drastică a conflictului (Faza a V-a), urmată de un efort de reconstrucţie poliţienesc/civil (Faza a VI-a). Scenariul este generos. Prin

urmare, n-am nicio remuşcare în a-mi proiecta recomandările dincolo de sfârşitul Fazei a IV-a, până în fazele finale ale conflictului.

1.2 *Scopuri şi realizări ale serviciilor de propaganda*. În susţinerea războiului psihologic, avem ca scop distrugerea duşmanului din punct de vedere moral. Războiul psihologic este funcţia negativă a propagandei: funcţia ei pozitivă este aceea de a crea încredere în puterea şi durabilitatea autorităţii noastre politice. Purtat eficient, războiul propagandistic erodează duşmanul prin reducerea bazei de populaţie civilă şi a fondului de recrutare, făcându-i pe soldaţi nesiguri în bătălie şi dispuşi să dezerteze ulterior, consolidând însă în acelaşi timp loialitatea populaţiei. Potenţialul militar/ politic este imens, desigur.

Totuşi, rezultatul serviciilor de propagandă care operează în Vietnam, SUA şi în sateliţii Statelor Unite rămâne unul dezamăgitor. Aceasta este concluzia comună a Comisiei Reunite de Investigaţie, în 1971, dar şi a studiilor celor de la Interne, puse la dispoziţie de Institutul Kennedy, precum şi a propriilor mele analize asupra interviurilor cu civili implicaţi activ în conflict, dezertori şi prizonieri. Analize ale conţinutului programelor difuzate între anii 1965 şi 1972 confirmă cele de mai sus. Concluzia noastră majoră trebuie să fie aceea că presiunea psihologică eficientă pe care o aplicăm la un moment dat asupra gherilelor şi a partizanilor lor se manifestă în cadrul limitelor de toleranţă agreate de ei; orice altă intervenţie ar putea dovedi că unele elemente ale programului nostru sunt contraproductive. Prin urmare, punctul de pornire corect al investigaţiei noastre ar trebui să fie acesta: există vreun factor în constituţia psihică şi psihosocială a populaţiei insurgente, care o face rezistentă la penetrarea programelor noastre? Dacă răspundem la această întrebare, putem continua cu următoarea: cum putem face programele noastre mai penetrante?

1.3 *Control*. Serviciile noastre de propagandă trebuie să aplice primul articol al antropologiei lui Franz Boas: dacă vrem să preluăm comanda asupra unei societăţi, trebuie fie s-o ghidăm din interiorul cadrului ei cultural, fie să-i eradicăm cultura şi să impunem structuri noi. Nu ne putem aştepta să conducem gândirea Vietnamului rural înainte să recunoaştem că Vietnamul

rural este analfabet, că structura familială este patriarhală, ordinea socială este ierarhică, iar ordinea politică, autoritaristă, deşi, local, autonomă. (Acest din urmă element explică de ce, în vremuri stabile, structura de comandă a ARVN degenerează în satrapii locale.) E o greşeală să ne gândim la vietnamezi ca la individualităţi, deoarece cultura lor îi pregăteşte să subordoneze interesul personal celui al familiei, al bandei sau al cătunului. Imboldurile rationale ale urmăririi intereselor

personale contează mai puţin decât sfatul tatălui sau al fraţilor.

1.31 *Teoria occidentală şi practica vietnameză*. Dar vocea pe care

sistemul nostru de radiodifuziune o proiectează în casele vietnamezilor nu este nici vocea tatălui, nici cea a fratelui. Este vocea sinelui dubitativ, vocea lui René Descartes, care înfige icul între şinele în lume şi şinele care se autocontemplă. Vocile programului nostru Chieu Hoi (capitulare/reconciliere) sunt carteziene în totalitate. Rezultatele nu sunt fericite. Deghizate fie ca voce a sinelui tainic dubitativ („De ce să lupt, dacă lupta e fără de speranţă?”), fie ca aceea a fratelui descurcăreţ („Am trecut de partea Saigonului – poţi şi tu!”), toate au eşuat, deoarece vorbesc dintr-o poziţie de *Doppelgänger* alienat, pentru care nu există niciun precedent în gândirea vietnameză. Încercăm să întruchipăm fantoma din sat, dar acolo nu a fost niciodată nicio fantomă.

Propaganda de la Radio Vietnamul Liber, oricât de frustă pare a fi ea, cu muzică marţială, fanfaronade şi sloganuri, exorcizări şi anateme, este mai aproape de pulsul Vietnamului decât programul nostru de divizare, mult mai subtil. Oferă o autoritate puternică şi o alegere simplă. Statisticile noastre arată că peste tot, cu excepţia Saigonului, Radio Vietnamul Liber este cel mai ascultat post. Saigonezii preferă Radio Forţele Armate Americane pentru muzica pop. Cifrele pe care le deţinem referitor la Radio Eliberare (FNE1) indică un auditoriu restrâns, însă nu putem avea încredere în ele. Cifrele privitoare la serviciile operate de Statele Unite sunt mult mai exacte şi indică un»

Interes scăzut peste tot, în afara oraşelor. Populaţia provincială îi ascultă cu respect pe eroii de război feroci, pe dezertorii umili şi pe disc-jockey-ii de fanfare de la Radio Vietnamul Liber. Există un program de comentarii la începutul fiecărei seri, moderat de Nguyen Loc Binh, colonel al Poliţiei Naţionale, care atrage un auditoriu imens. Occidentalii sunt contrariaţi de vulgaritatea lui Nguyen, dar umorul lui necioplit, linguşirile lui, ameninţările şi o anume şiretenie a perspicacităţii sunt pe gustul vietnamezilor, stabilind cu auditoriul său, mai cu seamă cu femeile, o relaţie de frate mai mare tipic vietnameză.

1.4 *Vocea tatălui*. Vocea tatălui se exprimă, aşa cum şi trebuie, din înaltul cerului. Vietnamezii o numesc „moartea şopotitoare” atunci când li se adresează din B-52-uri, dar nu există niciun motiv pentru care ea să nu fie adusă şi de undele radio, cu efect la fel de devastator. Tatăl este autoritate, infailibilitate, ubicuitate. El nu convinge, el ordonă. Ceea ce proroceşte el se întâmplă. Când saigonezul vinovat deschide Radio Eliberare în toiul nopţii, vocea îngrozitoare care răzbate de pe frecvenţa RL ar trebui să fie cea a tatălui.

1. Frontul National de Eliberare. 9

Vocea tatălui nu este o sursă nouă de propagandă. Totuşi, în statele totalitare, tendinţa este de a confunda vocea tatălui cu vocea conducătorului, părintele ţării. În vreme de război, acest tată îşi îndeamnă copiii să se sacrifice din sentiment patriotic, iar în vreme de pace, pentru o producţie mai mare. Republica Vietnam nu face excepţie. Dar practica are două neajunsuri. Primul e acela că omnipotenţa Tatălui este alterată de putinţa de a greşi a Conducătorului. Al doilea este dat de faptul că există

penalităţi cu care omul de stat prudent nu îndrăzneşte să ameninţe, pedepse pe care nu îndrăzneşte să le ridice în slăvi, dar care ţin de Tatăl omnipotent.

Ţinând cont de asemenea consideraţii, sugerez o divizare a responsabilităţii – vietnamezii să difuzeze vocile fraţilor, iar noi să preluăm formula şi difuzarea vocii tatălui.

[Omit trei pagini plicticoase cu detalii despre interfaţa între serviciile de spionaj şi cele de informaţii, despre problema securităţii printre sud-vietnamezi şi despre dorita asumare a responsabilităţii de către aceştia.]

1.41 *Programarea vocii tatălui*. În acest tip de război, înfrângerea nu este un concept militar, ci psihologic. Recunoaştem de formă idealul demoralizării şi, în măsura în care purtăm un război terorist, ne străduim să-l împlinim. Dar, în practică, actele noastre de demoralizare cele mai eficiente sunt justificate în termeni militari, ca şi când folosirea forţei în scopuri psihologice ar fi ceva ruşinos. Astfel, de exemplu, am justificat eliminarea satelor vrăjmaşe, numindu-le fortăreţe înarmate, când adevărata valoare a operaţiunilor constă în a le demonstra bărbaţilor absenţi ai Viet-Cong cât de vulnerabile sunt casele şi familiile lor.

Acuzaţiile de atrocităţi sunt nule când nu pot fi dovedite. 95% dintre satele pe care le-am ras de pe hartă nici n-au fost vreodată pe ea.

În rândurile superiorilor militari, există o lipsă de realism neliniştitoare privitor la terorism. Problemele referitoare la conştiinţă nu intră în cadrul acestui studiu.

Trebuie să plecăm de la presupunerea că militarii cred în propriile lor explicaţii când acordă doar o valoare militară operaţiunilor de terorizare.

1.411 *Depoziţia AT* (*anti-terorism*). Bărbaţii de pe câmpul de luptă dovedesc mult mai mult realism. În 1968 şi 1969, Forţele Speciale au desfăşurat un program privind asasinatul politic (AT) în regiunea Deltei, în cadrul acestui program, un procent semnificativ de cadre FNE a fost eliminat, restul fiind obligat să se ascundă. Raportul oficial defineşte programul drept o acţiune poliţienească, mai degrabă decât una militară, în măsura în care a identificat victime precise şi le-a eliminat prin mijloace specifice pentru ţintele respective, anume ambuscada şi lunetiştii. Explicaţia oficială pentru succesul programului este aceea că FEN şi-a pierdut din prestigiu deoarece populaţiei i s-a demonstrat că agenţii FEN nu erau prin nimic apăraţi împotriva propriilor metode de asasinare.

Cei care au efectuat execuţiile au altă explicaţie. Ştiau că nu se putea pune temei pe serviciul de spionaj care identifica agenţii FEN. Informatorii acţionau adesea din invidie şi din ură, sau pur şi simplu din lăcomie, urmărind obţinerea de recompense. Există bănuiala, pe deplin justificată, că mulţi dintre cei ucişi erau nevinovaţi, deşi inocenţa printre vietnamezi e ceva relativ. Nu numai atât. Citez un membru al unui pluton de execuţie: „De la o sută de metri, cine distinge un taluz de altul? Nu poţi decât să-i zbori creierii şi să speri”. Şi încă ceva. Nu e de mirare că, după ce îşi

dădeau seama că au fost luate la ochi, cadrele cele mai importante spălau putina. Prin urmare, trebuie să considerăm cifra oficială de 1.250 drept umflată grosolan, cu morţi fără importanţă.

Cu toate acestea, AT a fost un succes demn de luat în seamă. împreună cu activităţile mai ortodoxe ale Poliţiei Naţionale, a dus la o scădere cu 75% a acţiunilor de terorism şi sabotaj. Folosind tehnici non-verbale avansate – în Vietnam nu poţi pune temei pe niciun răspuns verbal –, investigatorii au înregistrat diminuarea progresivă a unor reacţii de genul furie, dispreţ şi sfidare în rândul subiecţilor din satele în care, înainte de 1968, FEN deţinea supremaţia. După faza de insecuritate şi anxietate, subiecţii anchetaţi ajungeau într-o stare stabilă, numită Pragul înalt, manifestată prin apatie, deznădejde şi disperare.

Şi de data asta, cei care au gustat momentul spun cel mai bine povestea. Citez: „l-am speriat de s-au căcat pe ei. Nu ştiau cine va fi următorul”.

Dar frica nu era o noutate pentru aceşti vietnamezi. Frica a unit comunitatea. Noutatea AT-ului era tocmai aceea că a spart comunitatea, nu prin atacarea întregului, ci prin faptul că a obligat fiecare membru să se confrunte cu perspectiva unui atac asupra lui ca individ, cu propriul nume şi trecut. La întrebarea De ce eu? nu exista niciun răspuns liniştitor. Sunt ales din pricină că am fost luat în vizor. Psihicul subiectului este penetrat cu acest *non sequitur*. Sprijinul emoţional al grupului devine irelevant atunci când omul vede că războiul este îndreptat împotriva lui, ca individ izolat. A devenit o victimă şi începe să se comporte ca atare. Este vânatul unui vânător infailibil, infailibil din pricină că ori de câte ori atacă, cineva moare. De unde şi preocuparea victimei faţă de stigmat: mă mişc deopotrivă printre cei însemnaţi de moarte şi printre cei neînsemnati – care sunt eu? Comunitatea se des

compune într-un furnicar agitat, ale cărui antene vibrează doar la apropierea morţii. Muşuroiul zumzăie cuprins de suspiciune (Mă adresez oare unui cadavru?). Apoi, deoarece presiunea se menţine, coerenţa psihicului cedează (sunt stigmatizat, pot să adulmec asta).

(Explicaţia mea privind dinamica acestui proces de depolitizare este în mod surprinzător confirmată de studiile lui Thomas Szell referitoare la depolitizarea lagărelor de prizonieri. Szell afirmă că o autoritate a lagărului care alege în mod aleatoriu şi în momente arbitrare subiecţi pentru a fi pedepsiţi, menţinând în acelaşi timp *aparenţa* selectivităţii, reuşeşte constant să dărâme moralul grupului.)

Care e lecţia dată de AT? AT ne învaţă că atunci când coeziunea grupului slăbeşte, pragul de colaps în cazul fiecărui membru coboară foarte mult. Pe de altă parte, ne învaţă că a ataca un grup ca entitate, fără a-l fragmenta, nu reduce capacitatea psihică a membrilor săi de a rezista. Multe dintre programele noastre pentru Vietnam, incluzând poate şi bombardarea strategică, au rezultate slabe, cauzate de neglijarea acestui principiu. În Vietnam, există o singură regulă: fragmentează,

individualizează. Greşeala noastră a fost aceea că le-am permis vietnamezilor să se considere un popor întreg, înghesuit sub bombele unui opresor străin. Prin urmare, ne-am creat sarcina de a înfrânge rezistenţa unui popor întreg – o sarcină periculoasă, costisitoare şi inutilă. Dacă, în schimb, am fi convins satul, grupul de gherilă, subiectul individual, să se considere drept satul, grupul, subiectul ales pentru o pedeapsă specială, din motive ce nu vor fi niciodată cunoscute, atunci primul său gest ar fi putut fi acela de a riposta furios, însă viermele culpabilităţii se va fi înmulţit în maţele lui – inevitabil, pe măsură ce pedeapsa ar continua – şi l-ar face să urle: „Sunt pedepsit, prin urmare sunt vinovat”. Cel care rosteşte aceste cuvinte este învins.

1.5 *Mitul tatălui*. Vocea tatălui este aceea care rupe legăturile existente în şleahta duşmanului. Forţa duşmanului este coeziunea lui. Noi suntem tatăl care înfrânge rebeliunea şlehtei fraţilor. Există o formă mitică a acestui conflict şi, fără îndoială, duşmanul ştie – ceea ce-l ajută – că, în mit, fraţii uzurpă locul taţilor. O asemenea forţă inspiraţională consolidează legăturile dintre fraţi, nu numai prin faptul că le prezice victoria, ci şi prin promisiunea că epoca fraţilor beligeranţi, experienţa chineză *kien tiem*, atât de dispreţuită, va fi evitată.

Un mit este adevărat – adică adevărat din punct de vedere *operaţional* –, în măsura în care are o forţă profetică. Cu cât mai adânc înrădăcinat şi mai universal, cu atât mai greu de combătut. Miturile unui trib sunt ficţiunile pe care acesta le inventează pentru a-şi conserva puterile. Răspunsul la un mit al forţei nu este necesarmente contraforţa, deoarece, dacă mitul prezice contraforţa, contraforţa consolidează mitul. Ştiinţa mitografiei ne învaţă că o contracarare subtilă are menirea să răstoarne şi să revizuiască mitul. Propaganda supremă este aceea a propagării unei mitologii noi.

Pentru o descriere a miturilor pe care le combatem, laolaltă cu variantele lor naţionale, vă rog să consultaţi *Mitul comunist şi integrarea de grup*, vol I, *Mitografia proletară*, vol II (1967), *Mitografia insurgenţă* (1969), semnate de Thomas McAlmon. Opera monumentală a lui McAlmon reprezintă fundamentul întregii structuri a contra-mitului revizionist modern, din care prezentul studiu este doar un mic exemplu. McAlmon descrie mitul răsturnării tatălui după cum urmează:

„La origine, mitul este o justificare a răzvrătirii fiilor împotriva unui tată care îi foloseşte drept argaţi. Fiii ajung la vârsta adultă, se răzvrătesc, îşi mutilează tatăl şi împart patrimoniul, adică pământul fertilizat de ploaia tatălui. Din punct de vedere psihanalitic, mitul este o fantezie a autoafirmării nutrită de copilul care nu are puterea s-o ia pe mama pe care şi-o doreşte de la tatăl-rival”. În conştiinţa populară vietnameză, mitul capătă următoarea formă: „Fiii gliei (adică frăţia agricultorilor) doresc să ia pământul (adică *Boden-ul* vietnamez) pentru ei înşişi, alungându-l pe zeul ceresc care este identificat cu ordinea mai veche a puterii (imperiul străin, Statele Unite). Mama-pământ îşi ascunde fiii la sân, ferindu-i de trăsnetele tatălui; noaptea, când acesta doarme, ei îl văduvesc de calităţile bărbăceşti

şi iniţiază o nouă ordine a frăţiei” (II, p. 26, 101).

1.51 *Contra-mitul*. Punctul slab al acestui mit este faptul că îl portretizează pe tată ca fiind vulnerabil, susceptibil de a păli sub o singură lovitură radicală, bine-direcţionată. Prin urmare, răspunsul nostru a fost reacţia Hidrei: pentru fiecare cap retezat, noi creştem unul nou. Strategia noastră este uzura, uzura celor mulţi. Având în vedere capacitatea noastră inepuizabilă de a-i înlocui pe cei morţi, sperăm că duşmanul îşi va pierde credinţa, îşi va pierde curajul, va capitula.

Dar e o greşeală să se creadă că reacţia Hidrei este răspunsul final. Pe de o parte, mitul rebeliunii are o clauză a non-capitulării. Pedeapsa pentru căderea în mâinile tatălui este aceea de a fi mâncat de viu sau ţintuit pentru totdeauna într-un vulcan. Dacă îţi predai trupul, acesta nu va fi trimis înapoi pe pământ, prin urmare nu poate renaşte (vulcanii nu ţin de pământ, ci sunt baze terestre ale tatălui-soare). Prin urmare, capitularea nu e o opţiune, deoarece înseamnă o soartă mai rea decât moartea. (Iar forţa intuitivă a acestui argument nu poate fi negată, luând în considerare ce se întâmplă cu prizonierii din Saigon.)

O a doua eroare în reacţia Hidrei este aceea că interpretează greşit mitul revoltei. Lovitura care câştigă războiul împotriva tatălui tiran nu este înjungherea aducătoare de moarte, ci o lovitură umilitoare, care îl lasă steril (impotenţa şi sterilitatea nu pot fi distinse una de cealaltă din perspectivă mitologică). Regatul său, care nu mai e fertilizat, devine o pustietate.

Importanţa loviturii umilitoare nu va fi subestimată de nimeni care cunoaşte locul ruşinii în sistemele valorice peri-sinologice.

Daţi-mi voie acum să subliniez o contra-strategie mult mai promiţătoare.

Mitul revoltei presupune că cerul şi pământul, tatăl şi mama, trăiesc în simbioză. Niciunul nu poate exista singur. Dacă tatăl este detronat, trebuie să apară un tată nou, o nouă revoltă, violenţă nesfârşită, în vreme ce mama nu poate fi anihilată, oricât de adâncă ar fi trădarea faţă de perechea ei. Urzeala între mamă şi fii este, prin urmare, nesfârşită.

Dar oare mitul suprem al istoriei n-a dovedit că ficţiunea simbiozei între pământ şi cer este caducă? Nu mai trăim din munca pământului, ci din devorarea pământului şi a reziduurilor sale. I-am semnat repudierea cu zboruri spre noi pasiuni celeste. Avem capacitatea de a reproduce din capul nostru. Când pământul conspiră incestuos cu propriii fii, n-ar trebui să recurgem la braţele zeiţei *technè* care răsare din creierele noastre? Nu e oare timpul ca mama-pământ să fie înlocuită de fiica ei credincioasă, alcătuită fără părţile femeieşti? Epoca Atenei răsare. În Teatrul Indochinei, ne interpretăm propria dramă până la sfârşitul erei telurice şi căsătoria zeului ceresc cu regina-fiică partenogenetică. Dacă reprezentaţia n-a fost satisfăcătoare, asta e pentru că am urcat pe scenă adormiţi, necunoscând sensul partiturilor noastre. Acum eu aduc la lumină sensul lor în acel moment orbitor al dezvoltării conştiinţei metaistorice, în care începem să ne formăm propriile mituri.

1.6 *Victoria*. Tatăl nu poate fi binevoitor înainte ca fiii săi să fi

îngenuncheat în faţa nuieluşei lui.

Complotul fiilor împotriva taţilor trebuie să înceteze. Primii trebuie să îngenuncheze cu inimi înecate în obedienţă. Când fiii deprind obedienţa, vor reuşi să doarmă.

Faza a IV-a nu face decât să amâne ziua răfuielii.

În Vietnam nu se pune problema reconstruirii. Singura problemă e aceea a victoriei.

Toţi suntem fiii cuiva. Să nu credeţi că nu mă doare»

să fac acest raport. (Pe de altă parte, nu-mi subestimaţi jubilaţia.) Şi eu sunt stimulat de curaj. Dar curajul este o virtute arhaică. Câtă vreme există curaj, cu toţii suntem legaţi de roata violenţei răzvrătite. Dincolo de curaj e inima umilă, grădina liniştită în care putem scăpa din ciclurile timpului. Eu sunt impecabil, politicos, dar eu sunt omul paradisului viitor.

Înainte de paradis se află purgatoriul.

Nu iară bucurie m-am pregătit pentru purgatoriu. Dacă trebuie să fiu un martir al cauzei obedienţei, atunci sunt pregătit să sufăr. Nu sunt singur. În spatele birourilor lor înşirate de-a lungul şi de-a latul Americii aşteaptă o armată de tineri, demodaţi ca şi mine. Purtăm costume închise la culoare şi lentile groase. Suntem generaţia care, în 1945, avea doar câţiva anişori. Ne cucerim poziţia. Ne asumăm responsabilităţi. *Noi* vom moşteni America la momentul potrivit. Ne aşteptăm rândul.

Dacă eşti impresionat de curajul celor care au pus mâna pe arme, uită-te înăuntrul tău: un ochi onest va vedea că partea ta cea bună nu se lasă impresionată. Partea care se lasă impresionată este perfidă. Tânjeşte să îngenuncheze în faţa sclavului, să spele rănile leprosului. Sinele întunecat tânjeşte după umilinţă şi haos, şinele luminos, după obedienţă şi ordine. Sinele întunecat îmbolnăveşte şinele luminos cu îndoieli şi

remuşcări. Ştiu. Otrava lui mă roade.

Sunt un erou al rezistentei. Nu sunt nici mai mult, >

nici mai puţin, metaforic vorbind, ca să fiu bine înţeles. Clătinându-mă în armura mea sângerândă, stau drept, singur pe câmpie, împresurat.

Documentele mele sunt în ordine. Stau cuminte şi scriu. Fac distincţii subtile. Faptul că lumea se învârte este el însuşi aproape de a fi o distincţie subtilă. Disting între obedienţă şi umilinţă, şi sub tirul intelectului meu subtil munţii se prăbuşesc. Eu sunt întruchiparea luptei tenace a intelectului împotriva sângelui şi a anarhiei. Eu sunt o poveste nu a emoţiei şi a violenţei – povestea de război iluzorie de la televizor –, ci a vieţii înseşi, viaţa trăită în obedienţă, faţă de care până şi cel mai simplu organism îşi reprimă aleanul entropie după mâzgă, urmând drumul datoriei evoluţioniste spre gloria conştiinţei.

Există o singură problemă în Vietnam, şi anume problema victoriei. Problema victoriei este una tehnică. Trebuie să credem asta. Victoria este o chestiune de forţă suficientă, iar noi dispunem de forţă suficientă.

Doresc să termin cu partea asta. Mă enervează restricţiile impuse de această sarcină.

Dau deoparte Faza a IV-a a conflictului. Aştept cu nerăbdare Faza a V-a şi revenirea la războiul aerian total.

Există un război aerian militar, cu ţinte militare; există, de asemenea, un război aerian politic, al cărui 54

scop este acela de a distruge capacitatea duşmanului de a se susţine fizic.

Nu putem şti până nu măsurăm. Dar, în războiul aerian politic, nu există o măsurare facilă, cum e numărătoarea cadavrelor. Prin urmare, folosim calculul probabilităţilor (îmi cer scuze pentru că repet ceea ce există deja scris în cărţi, dar nu-mi pot permite să nu fiu complet). Când lovim o ţintă, definim probabilitatea unui succes astfel:

Pi = aX-3/4 + (bX-o) Y

unde X măsoară altitudinea de lansare, Y măsoară intensitatea focului de la sol, iar a, b şi c sunt constante. Într-un atac aerian, totuşi, ţinta nu este specificată, ci pur şi simplu definită ca un set de coordonate cartografice. Pentru a măsura succesul, calculăm două probabilităţi şi aflăm produsul lor: P1 de mai sus (probabilitatea unei lovituri) şi P_2, probabilitatea ca ceea ce lovim să fie o ţintă. Deoarece la această oră nu prea putem face mai mult decât să ghicim P2-ul, strategia noastră a fost de a bombarda continuu, volumul masiv compensând infinitezimalele rezultate ale P1P2. Strategia asta n-a prea funcţionat în Faza a III-a şi nu poate funcţiona în Faza a IV-a, când bombardamentul în totalitatea sa este clandestin. Ce strategie ar trebui să adoptăm în Faza a V-a?

Şed în adâncul Bibliotecii Harry Truman, înconjurat de pământ, oţel, beton şi kilometri întregi de hârtie presată, iar dinăuntrul acestei fortăreţe inaccesibile a intelectului, emit acest vis înaripat de asalt asupra pământului matern însuşi.

Când atacăm duşmanul prin intermediul a două coordonate pe o hartă, ne expunem unor probleme matematice pe care nu le putem rezolva. Dar, dacă nu le putem rezolva, le putem elimina, atacând coordonatele ca atare – toate coordonatele! De ani de zile atacăm pământul, în mod explicit, prin distrugerea grânelor şi a junglei, şi implicit, prin atacuri şi bombardamente la întâmplare. În coerenţă cu evoluţia conştiinţei menţionate mai sus, să admitem semnificaţia actelor noastre. Scădem 1 999 de proiectile aleatorii din fiecare grup de 2000 pe care le lansăm; dar fiecare cade undeva, este auzit de urechile cuiva şi distruge speranţa într-o inimă omenească. Un proiectil este cu adevărat irosit doar când îl dăm la o parte, iar duşmanii noştri ştiu că-l scădem de la socoteală. Belşugul nostru naşte dispreţ în vietnamezii simpli, dar numai pentru că ei îl socotesc drept un belşug al risipei, nicidecum unul al dărniciei. Ei ştiu despre vinovăţia noastră legată de devastarea pământului şi ştiu şi că ficţiunea noastră, anume faptul că mizăm pe 0,058% şanse ca un individ să treacă prin locul unde lovim exact în momentul în care lovim, este o minciună vinovată. Reprimaţi-vă o asemenea vinovăţie atavică! Viitorul nostru aparţine nu pământului, ci stelelor. Să-i arătăm duşmanului că stă despuiat într-un peisaj muribund.

Dar să mă adun.

N-ar trebui să dispreţuim tehnicile de pulverizare. Chiar dacă pulverizarea nu stârneşte orgasmul exploziei (nimic n-a făcut mai mult pentru vânzarea războiului în America decât atacurile cu napalm televizate), va fi întotdeauna mult mai eficient decât explozibilul puternic, într-o campanie împotriva pământului. Pulverizarea de PROP-12 ar putea să schimbe faţa Vietnamului într-o singură săptămână. PROP-12 este o otravă pentru sol, o otravă dramatică – odată pătrunsă în sol cu ajutorul apei (îmi cer iertare din nou), atacă valenţele silicaţilor negri şi depozitează o peliculă de pilitură cenuşie. De ce am întrerupt utilizarea lui PROP-12? De ce l-am folosit doar pe pământurile comunităţilor relocate? Până când ne vom dezvălui nouă înşine adevăratul sens al actelor

noastre şi ne vom desfăta cu acesta, vom continua să suferim dubla sancţiune a vinovăţiei şi ineficacităţii.

>»

Mă aflu într-o dispoziţie proastă în timp ce scriu cele de mai sus. Sănătatea mea e şubredă. Am o nevastă infidelă, un cămin nefericit, şefi lipsiţi de compasiune. Sufăr de dureri de cap. Dorm prost. Mă macin. Dacă aş ști cum să-mi iau o vacanţă, mi-aş lua-o. Dar văd ce se întâmplă şi am o datorie faţă de istorie, care nu poate aştepta. Ce spun este fragmentat. Îmi pare rău. Dar o putem face. E de datoria mea să subliniez care e datoria noastră. Sed în biblioteci şi am viziuni»

de o mare claritate. Nu dau nume. Trebuie să ascultaţi. Vorbesc cu vocea aceea care va să vină. Vorbesc în vremuri tulburi şi vă spun cum să redeveniţi copii. Mă adresez jumătăţilor frânte ale fiinţelor noastre şi le spun să se îmbrăţişeze, iubind ce e mai rău şi deopotrivă ce e mai bun.

Rupe asta, Coetzee, este un postscriptum, îţi este adresat, crede-mă.

III

Pe când eram copil şi-mi urmam drumul prin şcoala elementară, în camera mea aveam o grădină de cristale: suliţe şi frunze în culori de ocru şi ultramarin se înălţau fragile de pe fundul unui borcan de conserve, stalagmite ce se supuneau forţei vitale a cristalelor moarte. Seminţele cristalelor vor creşte pentru mine. Alte tipuri de seminţe nu germinează, nici măcar în California. Am pus fasole într-un borcan, pentru Martin, într-o vreme în care încă mă preocupam de educaţia lui, ca să-i arăt rădăcinile drăguţe, dar boabele au putrezit. La fel şi hamsterii, ceva mai târziu.

Grădinile de cristale se cultivă într-un mediu denumit silicat de sodiu. Am aflat despre silicatul de sodiu şi grădinile de cristale dintr-o enciclopedie. Enciclopedia continuă să fie genul meu favorit. Consider că o ordonare alfabetică a lumii se va dovedi până la urmă superioară altor ordonări încercate de oameni.

Encyclopedia Britannica, ediţia 1939, este cea care mi-a stricat ochii.

Am fost un şoarece de bibliotecă. Acum nu mai sunt aşa.

În ziua de azi, trăiesc o viată cristalină. Formaţiuni

exorbitante înfloresc în capul meu, lume anaerobă, sigilată. Întâi, craniul învăluitor. Apoi un sac, un amnios: când mă mişc, simt clipocitul lichidelor pasive; noaptea, luna provoacă mici maree de la o ureche la alta.

Aici se pare că e locul meu.

Începusem să mă simt mai confortabil cu Coetzee. Aveam de gând să depun un efort mai mare pentru el. Aveam de gând să dau tot ce e mai bun în mine, să-i arăt de ce sunt capabil, ce gânduri grozave îmi pot trece prin minte, ce deosebiri fine eram în stare să fac.

Dacă m-ar fi băgat în seamă aşa cum doream cu adevărat să fiu băgat în seamă, dacă ar fi dat un semn, indiferent de natura lui, prin care să-şi confirme opţiunea, m-as fi dedicat lui în totalitate. Nu sunt invidios. Nu sunt nesupus. Vreau să fiu bun. El îşi are locul lui, eu îl am pe-al meu. Vreau să se uite la mine cu bunăvoinţă. Sper ca într-o bună zi să fiu ca el, în anumite privinţe. Deşi el nu este un om excepţional, are o gândire autoritaristă. Aş dori să am această abilitate. Constat că modul meu de gândire tinde spre superficialitate. Nu pot să susţin o argumentaţie. Mi-ar fi de folos disciplinarea. Am o aplecare specială pentru disciplină, aşa am impresia. După părerea mea, sunt o persoană leală. Chiar şi faţă de soţia mea sunt loial. Cred că m-aş putea cufunda în Coetzee, devenind, în decursul timpului, copia lui fidelă, punctată ici-colo de semne ale individualităţii mele.

Dar comportamentul lui de acum mă dezamăgeşte.

Mă evită. Nu mai zâmbeşte ca înainte şi nu mă mai»

Întreabă cum o duc, aşa cum făcea pe vremuri. Când zăbovesc pe coridor, în faţa compartimentului lui de sticlă (toţi avem compartimente de sticlă, compartimente pentru că suntem monade, de sticlă pentru a ne descuraja excentricităţile), se preface cufundat în muncă. Din compartimentul ei, secretara lui se uită lung, oferindu-mi un zâmbet rezervat, de slujitor bătrân. Zâmbesc şi eu, clatin din cap şi bat în retragere în celula mea, unde nu am nimic de făcut. Aşa stau lucrurile acum, după ce mi-am exprimat opinia despre Vietnam.

Intenţia aceea de a mă face să simt că m-am făcut >

de râs. Dar n-am făcut nimic de care să-mi fie ruşine. N-am făcut decât să spun adevărul. Nu mă tem să spun adevărul. N-am fost laş. Întreaga mea viaţă, după cum am descoperit, am fost pregătit să mă expun acolo unde alti oameni nu ar face-o. În tinereţe, m-am aventurat în poezie, imitativă, dar jenant de proastă. Apoi m-am mutat mai aproape de centrii de putere şi am descoperit alte moduri de a mă exprima. Încă mă gândesc la cea mai bună lucrare a mea, cea mai bună lucrare pentru ITT bunăoară, ca la un fel de poezie. Mitografia, specializarea mea actuală, este un câmp deschis, asemenea filosofiei sau criticii, deoarece încă nu a găsit o metodologie în al cărei labirint să se piardă pentru totdeauna. Când McGraw-Hill va tipări primul manual al mitografiei mele, voi trece mai departe. Am un temperament de explorator. Dacă as fi trăit în urmă cu două sute de ani, as fi avut un întreg continent de explorat, de pus pe hartă, deschizându-l spre colonizare. În libertatea aceea vertiginoasă, poate că aş fi evoluat spre adevăratul meu potenţial. Dacă mă simt frânat în ziua de azi, este din pricină că nu am spaţiu să dau din aripi. E o explicaţie bună pentru

problema pe care-o am cu spatele, o explicaţie mitică. Spiritul meu ar trebui să se înalţe în zbor, în depărtările lăuntrice nesfârşite, dar, din păcate, ceea ce-l trage înapoi e trupul acesta tiranic. Povestea lui Sinbad despre bătrânul mării se aplică şi ea.

Nu încape îndoială că sunt un individ bolnav. Vietnamul m-a costat prea mult. Folosesc metafora cărnii dureroase. Ceva e putred în regatul meu. În corpul meu, sub pielea, şi muşchii, şi carnea care mă îmbracă, sângerez. Uneori îmi vine să cred că rana e în stomac, iar sângerarea e materie vâscoasă şi disperare revărsată peste mâncarea care ar trebui să mă hrănească, prelingându-se în băltoace mici, care fac să putrezească sinuozităţile şi scizurile organelor mele cele mai profunde. Alteori, îmi imaginez o rană care plânge undeva în caverna dindărătul ochilor. Fără îndoială, trebuie s-o găsesc şi s-o îngrijesc, altfel o să mor din pricina ei. De aceea nu mi-e ruşine să mă expun. Buna-cuviinţă este o valoare importantă, însă viaţa este, la urma urmei, mult mai importantă.

Greşesc dacă îmi închipui că voi fi salvat de Coetzee. Coetzee şi-a câştigat reputaţia în teoria jocului. Prin natura lui, nu priveşte cu simpatie abordarea mitografică a problemei controlului. El porneşte de la axioma că oamenii acţionează identic dacă interesele lor personale sunt identice. Cariera lui s-a clădit pe fiinţa individuală şi pe interesele acesteia. Despre mine, incredibil, chiar despre mine, crede că sunt un individ cu interese proprii, nimic altceva. Nu poate concepe un individ care consideră că fiinţa lui este un plic ce ţine laolaltă elementele corpului său, în vreme ce pe dinăuntru el arde şi arde. Am crescut cu reviste de benzi desenate (am crescut cu tot felul de cărţi). Vrăjit cândva de monştrii cu cizmele, centurile, măştile şi costumele individualismului lor eroic, acum am devenit un Heracle prăjindu-se în cămaşa lui otrăvită. Eroul-monstru american răsuflă uşurat când, la fiecare şaisprezece pagini, paradisul terestru se întoarce şi salvatorul mascat se transformă din nou în cetăţeanul palid la faţă. În schimb Heracle, din câte se pare, arde etern. Există semnificaţii în aceste poveşti, care se revarsă din mine, dar eu sunt obosit. Poate că sunt indicii, asa că le notez.

Coetzee speră că voi pleca. Circulă zvonul că eu nu exist. Secretara lui îşi afişează zâmbetul grav şi-şi pleacă privirile. Dar eu nu plec. Dacă ei refuză să mă vadă, eu voi deveni fantoma coridoarelor lor, cel care sună la telefoane, care nu trage apa la veceu.

Băieţii de la M.I.T. se amuză pe seama noilor metode de a contamina peştii.

Eu mă holbez la pereţi. Mă holbez la ramele ferestrelor pline de după-amiaza timpurie. Lumina loveşte în cuibul durerii din capul meu. Dau ochii peste cap, casc. E ceva grotesc în ceea ce mă priveşte. Ce fac eu în clădirea asta compartimentată, ce fac eu în vieţile oamenilor ăstora? Lacrimi de epuizare îmi şiroiesc pe obraji, tânjesc după un pat numai al meu. Sunt piază-rea. Mă transform în steatit. Mă transform într-o păpuşă.

Uneori, sun la mica sonerie din casa soţiei mele.

Când ea răspunde la celălalt capăt, eu închid la capătul meu sau respir

adânc, aşa cum scrie în ziare.

Toate apelurile sunt monitorizate de Serviciul de Securitate Internă.

Sub telefonul lui Marilyn, am lipit cu bandă adezivă un stilou. Dacă ea îl va găsi, va crede că e un microfon. Dacă îl găseşte Coetzee, va crede că e una dintre micile bombe ale lui Armco.

Ieri, Marilyn nu a răspuns. Am pus receptorul jos şi am ascultat cum îşi transmite impulsurile de-a lungul şi de-a latul oraşului, de-a lungul şi de-a latul suburbiilor, prin pereţii casei pe care eu am plătit-o: patruzeci, şaizeci, optzeci. Ce ciudat, mi-am zis, cât de nefiresc: O să acţionez! Pulsul îmi zvâcnea în tâmple. Izvoare înmormântate începeau să curgă. În dogoarea după-amiezii, înaintam surescitat de primejdie, cu văzduhul din jurul meu greu de mireasma deodorantului Right Guard. Am condus repede însă atent, astupându-mi urechile în fata zeului ironiei. Sunt dibaci, în ciuda tălpilor groase. În mai puţin de treizeci de minute, am ajuns acasă. Volkswagenul lui Marilyn era la locul lui, găzduit în garajul improvizat. În vârful picioarelor, m-am strecurat în spatele casei. Într-un roman, un proprietar de casă este arestat pentru că trage cu ochiul la nevastă-sa. Eu am tras cu ochiul prin fereastra dormitorului. Marilyn şedea pe pat, îmbrăcată într-un capot, răsfoind o revistă ale cărei pagini zâmbitoare, plesnind de sănătate (Sunsilk, Coca-Cola) îi pluteau printre degete în tăcerea răcoroasă a lumii ei acvatice. M-a copleşit tandreţea faţă de ea. Tânjeam să întind o mână prin sticlă. În soarele fierbinte, m-am aşezat pe vine şi am privit, sperând că vecinii nu mă vor vedea.

Continui să am vise nocturne ale căror structuri lucide, obosite se dezvăluie neajutorate sub cuţitul meu, nespunându-mi nimic din ceea ce nu ştiam deja, îmi fac apariţia, din când în când, într-un pat în care soţia mea zace încleştată în somnul ei. Carne din carnea

mea, os din osul meu, ea nu-mi e de ajutor.

Noaptea trecută am visat casa, adevărata casă, acolo unde, în faţa porţilor ei zăvorâte, am petrecut acest ultim an orfan. Chipuri din fotografiile mele înfăţişând scene din Vietnam plutesc spre mine din fundaturi mate, pâcloase, soldaţi zâmbitori, prizonieri apatici (nu mă interesează copiii). În gesturi euforice de eliberare, îmi întind mâna dreaptă. Degetele mele, expresive, pline de tâlc, pline de iubire, se încleştează pe umerii lor slabi, se încleştează în gol, aşa cum se întâmplă cu încleştările în spaţiul oniric gol dinăuntrul capului. Repet mişcarea de multe ori. Mişcarea de iubire (deschide pieptul, întinde braţul) şi descurajare (mână goală, inimă goală). Recunoscător pentru onestitatea simplă a acestui vis, dar plictisit totuşi de rutina lui morală, intru şi ies din el, înecându-mă, trezindu-mă. Chipurile se întorc, se întrevăd în faţa ochiului meu lăuntric, dinţii zâmbitori, privirea disimulată. Întind mâna, fantomele se retrag, inima îmi plânge în orificiul ei îngust. Verific fereastra: dar în acest vis nu există zori. Din focul lor sfânt, imaginile cântă pentru mine, mă trag mereu în lumea lor fantomatică, rarefiată. Devin iritat, mă perpelesc arţăgos. Deşi mă sfâsie tot mai tare, durerea de inimă devine în cele din urmă o obişnuinţă,

obişnuinţa de a fi orfanul exclus: şi dacă e ceva ce nu suport, atunci nu suport să mi se repete la nesfârşit aceeaşi lecţie.

Vise mohorâte într-un pat mohorât. Marilyn pluteşte cu faţa în jos prin nopţile mele. Cioplesc în cârligul meu şi trag. Carnea se desface în straturi lipsite de sânge, iar Marilyn se depărtează plutind. Ii ating braţul cu degetele, mai cald în somn decât în stare de trezie, celulă înghesuită în celulă, într-un extaz de hibernare. Bărbatul din cuşca tigrului mă săgetează cu un ochi negru. Întind mâna.

IV

Mă minunez de mine însumi. Am acţionat. La urma urmelor, nu-i chiar atât de greu.

Scriu din (să vedem dacă am reţinut bine extravaganţa asta) Motel Loco, de la marginea oraşului Heston, 10.000 de locuitori, ori poate e Dalton, pe pantele de la poalele Munţilor San Bernardino din California, statul meu natal. Scriu într-o stare de spirit exuberantă şi în prezentul definit. Totul în jurul meu are un înviorător aer de realitate. Dacă îmi ridic ochii puţin spre stânga, văd pe fereastră, deasupra uşilor 21-30 de pe partea cealaltă a curţii, albastrul şi albul munţilor înzăpeziţi. La orice oră din zi, cântec de pasăre răsună în urechile mele ciulite. Nu ştiu ce păsări sunt, dar cu siguranţă numele lor poate fi aflat din cărţi sau dintr-o sursă de informaţii, numai timp să ai. Ieri, noi (Martin şi cu mine, ca să-l prezint pe Martin) am făcut prima plimbare în pădure, unde am văzut o pasăre cu o guşă stacojie, al cărei cântec era un-doi-trei. Neştiind cum se numeşte, am botezat-o păsarea un-doi-trei. Mi-a făcut impresia că Martin era fericit. A făcut bine faţă unei plimbări obositoare. De obicei, se plânge şi vrea să fie dus în cârcă; dar aici maică-sa e de vină. Copiii nu se maturizează dacă sunt trataţi ca nişte copii. Cu mine, Martin e un adevărat omuleţ. E mândru de

tatăl lui, vrea să fie ca el. Plimbarea i-a adus culoarea în obraji. Ne-am întors pe înserat şi am mâncat o cină copioasă (clătite, îngheţată, suc de portocale, trei feluri). 66

Îmi place să văd un copil care mănâncă bine. În general, Martin nu are poftă de mâncare, un alt efect al cocoloşelii din partea mamei lui.

Ne-am cazat aici sub numele de George Doob şi fiul. Întotdeauna mi s-a părut caraghios numele Doob şi sunt încântat că am ocazia să-mi iau identitatea asta. Permisul de conducere nu mi-l pot măslui atât de uşor. Dar îmi iau toate aceste măsuri – îmi zic eu →

numai din cauză că sunt precaut din fire. Marilyn n-ar vrea să se facă de râs, dându-ne dispăruţi.

Îmi sondez sufletul şi constat că nu-mi pasă ce face ea, acum că am plecat. Descopăr că, în fond, nu e deloc dificil să tai legăturile. A fost suficient să spun în sinea mea, rostind cuvintele răspicat: „Vei face un bagaj. îl vei lua pe fiul tău de mână şi vei ieşi din casă. Vei încasa un cec. Vei părăsi oraşul”. După care am făcut întocmai. A-mi da singur ordine e o şmecherie pe care o practic adesea, dat fiind obiceiul meu de a fi obedient. Treizeci şi trei este vârsta mitologică potrivită pentru a tăia legăturile. Marilyn n-are

decât să se stafidească, eu nu mai investesc în ea. Coetzee poate şi el să moară, lucru mai puţin probabil.

Mult mai importantă pentru mine decât problema maritală – descopăr eu acum – este problema numelor. Asemenea multor oameni din tagma intelectuală, sunt specialist în relaţii, nu neapărat în nume. Să luăm, bunăoară, păsările cântătoare din pădure. Între ele, ca şi între ele şi alte fenomene, relaţiile sunt destul de simple. Prin urmare, tendinţa noastră este de a ignora păsările cântătoare în favoarea lucrurilor care întreţin relaţii mai complexe. Acesta e un exemplu al tiraniei nefericite a metodei asupra subiectului. Ar fi un antidot sănătos să învăţăm numele păsărilor cu pricina, precum şi numele unei bune părţi a plantelor şi insectelor (numele mamiferelor pe care le-am învăţat în copilărie). Insectele mi se par fascinante, chiar mai fascinante decât păsările. Sunt impresionat de caracterul invariabil al comportamentului lor. Poate că ar fi trebuit să mă fac entomolog.

Fără îndoială, contactul cu realitatea poate fi înviorător. Sper că o relaţie prelungită şi fermă cu realitatea – dacă voi reuşi să stabilesc aşa ceva – va avea un efect pozitiv asupra caracterului meu, ca şi asupra sănătăţii, şi poate îmi va îmbunătăţi şi calitatea scrisului. Mi-aş dori să fiu cât mai la înălţimea priveliştii culmilor înzăpezite, care îmi este accesibilă dacă, aşa cum am spus mai devreme, îmi ridic uşor ochii spre stânga. (Dacă mă uit drept înainte, îmi văd faţa într-o oglindă ovală umilitoare. Un subiect mărunt, adecvat mie, mai mult sau mai puţin.) Mi-ar plăcea să am o cunoaştere temeinică a cicadelor, a filoxerei ulmului, a»

grangurilor, ca să menţionez doar trei nume, şi mi-ar plăcea să am capacitatea de a le toarce în paragrafe lungi, dense, care ar oferi cititorului o idee limpede asupra realităţii naturale complexe în mijlocul căreia mă aflu acum, dincolo de orice îndoială. Am la îndemână *Herzog* şi *Voss*, două cărţi reputabile, şi-mi petrec multe ore analitice depistând şmecheriile prin care autorii conferă monologurilor lor (la urma urmei, nu sunt mai buni decât mine, şed şi ei zi după zi în încăperi solitare, secretând cuvinte, aşa cum îşi secretă păianjenul plasa – imaginea nu-mi aparţine) aerul de lume reală, văzută în oglindă. O condiţie necesară este un lexicon al substantivelor comune. Poate că nu mi-e hărăzit să fiu scriitor.

Între timp, Martin se joacă liniştit pe podea, lângă mine. A acceptat viaţa la motel fără să cârtească. Dormim amândoi în patul dublu, el pe partea lui, eu pe-a mea. Îi place aranjamentul ăsta, iar eu îl tolerez de dragul lui, deşi copiii sunt tovarăşi de pat neliniştiţi. Mâncăm la restaurantul din vecini. E dificil să tes poveşti despre moteluri şi restaurante la margine de drum în paragrafe lungi, dense, dar am impresia că ele sunt măcar o deplasare în direcţia corectă. Aş putea de asemenea să împletesc aici încăperea în care scriu. Şed pe marginea patului, aplecat asupra micii noptiere. Nu e inconfortabil, dar nu-mi vine să cred că Dalton (sau Heston) ar da fuga la o masă de scris dintr-o cameră de motel. Am pomenit mai înainte oglinda ovală de pe perete.

Martin construieşte un puzzle care, când va fi gata, va înfăţişa

imaginea Ursoaicei (cu şorţ cadrilat şi labe cu mănuşi flauşate), făcându-le semn de la revedere din prag Ursului (cu undiţă şi pălărie de paie), Ursuleţului Teddy (plasă pentru creveţi) şi Ursuleţei Suzie (coşuleţ de picnic), care urmează poteca din grădină, spre un soare strălucitor. Marilyn şi cu mine am avut bunul simt să nu-i dăruim lui Martin un ursuleţ Suzie.

Asemenea lui Adam în zilele lui glorioase, Martin încă nu cunoaşte destul ca să ştie că e singur. După ce se va fi săturat de familia Urşilor, Martin va reciti aventurile Omului-Păianjen sau se va juca la volanul maşinii mele, născocind poveşti minunate până la ora prânzului. Între timp, eu îmi văd de scris. I-am spus răspicat lui Martin că dimineţile îmi aparţin. După-masă, mergem la plimbare prin pădure, el şi cu mine, după care poate că o să-i fac cinste, încă nu ştiu cum.

Trebuie să văd cum o să mă descurc cu spălatul rufelor.

După patru zile în Dalton, Martin începe să scâncească. Rufele spălate atârnă pe o sârmă între dulap şi un cui de tablou. Când vine camerista, ascund totul într-un sertar şi desfac sârma. Lenjeria mea emană un miros de mucegai. Modul ăsta de viaţă nu e satisfăcător. Totuşi, nu sunt pregătit să mă furişez într-o spălătorie automată, sub ochii întrebători ai localnicilor, aşteptând să se termine ciclul de spălare.

Martin îşi vrea jucăriile. Vrea să ştie ce facem aici. Vrea să ştie când mergem acasă. N-am răspunsuri la întrebările lui. Uneori plânge, alteori are accese de furie. Când face prea multă gălăgie, îl închid în baie. Oi fi aspru, se prea poate; dar n-am chef de comportamente iraţionale. După liniştea primelor noastre zile împreună, simt cum nervii mei o iau razna. Am salvat un copil de o femeie cu un comportament instabil, isteric, care îl transforma într-un pămpălău, dar, pentru mine, asta e o povară. Nu există oare niciun discurs de o fervoare incandescentă, care să-l convingă pe copilul ăsta că, indiferent cât aş părea de tiranic ori de aspru, motivele mele sunt curate? Cât de tare trebuie să strig, cât trebuie să-mi scapere ochii de patimă, cum trebuie să tremure mâinile mele, înainte ca el să creadă că totul e spre bine, că îl iubesc cu dragoste de tată, că nu doresc decât ca el să crească şi să fie ceea ce eu nu sunt, un om fericit?

Doarme cu degetul în gură, semn de insecuritate.

S-ar cuveni să fiu fericit în locul ăsta. Am tăiat legăturile. Nimeni nu-mi mai suflă în ceafa. Timpul meu e numai al meu. Doar că încă nu sunt eliberat. Sperasem să mă cufund prin cercuri succesive ale fiinţei nevorbitoare, sub influenţa cântecului de păsări, a iubirii paterne şi a plimbărilor de după-masă, până ajungeam la extazul contemplaţiei pure, când colo, mă pomenesc că şed în Motelul Loco, cufundat în reverie şi aşteptând să se întâmple ceva. A cui e vocea aceea străveche din noi care nechează după acţiune? Idealul meu adevărat (chiar cred asta) este acela al unui personaj sub formă de discurs nesfârşit, şinele citind şinele pentru sine, la infinit. Oare imperativul blocat al acţiunii este cel care a declanşat războiul, iar discursul meu despre război se întoarce împotrivă-mi şi mă otrăveşte? Oare m-aş fi eliberat dacă aş fi fost un băiat-soldat şi aş fi călcat sub picioare Vietnamul din imaginaţia mea erudită? Invoc moarte după

moarte să se abată asupra oamenilor de acţiune. Din februarie 1965, războiul lor îşi trăieşte viaţa pe socoteala mea. Ştiu, ştiu, ştiu ce anume mi-a mâncat bărbăţia pe dinăuntru, ce a devorat hrana care ar fi trebuit să mă hrănească. E un lucru, un copil care nu e al meu, pe vremuri un prunc bondoc şi galben, vârât în centrul mort al trupului meu, sorbindu-mi sângele, iar acum, în 1973, crescând în jurul mijlocului meu, un hidos băiat mongoloid care-şi întinde mădularele în oasele mele goale îmi roade ficatul cu dinţii lui rânjiţi, îşi goleşte mizeria biliară în sistemele mele şi nu se dă bătut. Vreau ca totul să se termine! îmi vreau izbăvirea!

O maşină, două maşini se apropie, de data asta în prezentul nedefinit. Portiere, cel puţin patru, pocnesc. Se aude totul aici, la tară. Vin vizitatorii mei. Întâi vor încerca dialogul. Dacă acesta eşuează, mă vor ataca. Sunt pregătit; cu alte cuvinte, stau în spatele perdelelor, transpirând. Sunt obişnuit cu violenţa.

Ei traversează curtea, tălpi uşoare, mai multe tălpi uşoare decât pot eu să număr, şi voci care murmură, îşi stabilesc strategia.

Sunt deştept şi le-o iau înainte. Până să bată ei la uşă, eu o deschid şi ofer o felie din chipul meu, vigilentă, francă. Exact aşa cum mă aşteptam, sunt bărbaţi înalţi, în uniformă, iar în mijlocul lor, o femeie cu haină albă de ploaie, care trebuie să fie Marilyn.

Sentimentul de *deja vu* mă cuprinde şi mă scald în el cu gratitudine.

Ceva nu e în regulă cu fata lui Marilyn. Lucirea lunii este înşelătoare, dar partea stângă pare umflată. Umflătura se mişcă. Marilyn vorbeşte. Dar ceea ce spune ea nu m-a preocupat niciodată. Aştept. Aş vrea să spun că-mi pare rău, s-o întrerup. Însă asta m-ar lipsi de avantajul pe care-l am. Aştept în continuare. O blondină înaltă, cu trăsături clare, bronzate, înfumurarea şi misterul modelului *swimwear* cu care m-am însurat, se află printre mătăhăloşii ăştia. Vorbele provoacă o smucitură mânioasă a capului ei. Sper că este apreciată. Nu pot spune că nu sunt mândru de soţia mea. Chiar dacă s-a înstrăinat.

Dar vorbăria! O aud acum, ţâfnoasă, monotonă ca o ciorovăială urâtă. Nu-mi doresc vorbăria asta. Nu-mi doresc un spectacol în faţa străinilor. Cunosc stările umorale ale lui Marilyn. Când e în starea asta, nu poţi purta o discuţie rezonabilă cu ea.

— Te rog, pleacă, Marilyn, spun eu. Vocea mea e minusculă. Nu par capabil să produc tonuri din piept în seara asta.

— Te rog, pleacă!

Preţ de o clipă, vocea mea o acoperă pe-a ei, răbdătoare, obosită.

— Să discutăm când suntem odihniţi. N-am dispoziţie să stau de vorbă în seara asta.»

Sunt tatăl credincios, de veghe la postul său, câinele de pază care protejează somnul copilaşului. Sunt străpuns de situaţia disperată în care mă aflu. Sper ca bărbaţii ăştia să se întoarcă împotriva ei. Neîndoielnic, ei ştiu ce înseamnă nevestele, scandalurile. Doi o flanchează, unul e în spate.

Ea îşi rosteşte cuvintele, dure, răsunătoare, mânioase. Oamenii din camerele alăturate vor fi treziţi din somn. Motive abjecte: scâncesc, vreau

să fiu eliberat din drama asta de motive abjecte.

— Pleacă, mă tângui eu, pleacă şi lasă-mă singur. Nu ţi-am cerut să vii aici. Nu mai suport stilul tău de viată.

Ea mai zice câteva cuvinte, printre care: „Lăsaţi-mă să intru”. Asta a zis ea, printre altele.

— Martin e bine, îi spun eu, şi nu-l trezesc la această oră din noapte fără motiv. Acum, te rog, pleacă.

Închid uşa (abia aşteptam să fac asta). Încheietura mâinii lui Marylin e prinsă în uşă, nu foarte tare, şi văd cum un pumn alb se smulge din cameră.

Acum o mână grea loveşte uşa.

— Eugene Dawn?

Numele meu, din nou. Acesta e momentul în care trebuie să fiu curajos.

— Da, spun eu răguşit. (Cum adică? „Da?”, „Da?”?)

— Suntem ofiţeri de poliţie, vă rugăm deschideţi uşa.

Ei rostesc aceste cuvinte dure fără niciun efort. E doar un incident deocamdată, neîndoielnic, încă nu s-a trecut la acţiune.

— Nu, răspund eu, dar nu sunt sigur că mă aude cineva.

— Deschideţi uşa, vă rugăm, se aud vorbe noi, profunde, sigure, nu lipsite de amabilitate.

Dumnezeu să binecuvânteze poliţia. Răspund cu gura lipită de crăpătura uşii:

— De ce vreţi să deschid uşa? Discuţia asta ar putea continua la infinit.

— De unde să ştiu cine sunteţi?

Prostească întrebare. Mi-aş dori s-o pot retracta.

— Sunteţi soţul acestei doamne? Doamna Marilyn Dawn?

— Da.

— Aveţi un copil cu dumneavoastră, acolo înăuntru?

— Da, e copilul meu.

Încă dialogăm.

— Suntem aici în calitate de portărei. Avem un ordin judecătoresc. Vi se cere să-i permiteţi soţiei dumneavoastră accesul la copilul dânsei începând din acest moment.

— Nu.

Mi-ar plăcea să fiu în stare să spun ceva mai grozav decât acest „Nu” idiot, dar nu cred că sunt pe deplin stăpân pe mine. Nimic nu mi-ar produce mai multă plăcere decât să-i fac pe plac acestui bărbat vânjos, să deschid uşa şi să-i arăt că totul e în regulă, că sunt un infirmier model, copilul în cauză e plinuţ, fericit şi cufundat într-un somn satisfăcut (numai că Martin începe să geamă, zgomotul îl trezeşte). Aş face bucuros tot ce-mi cere bărbatul ăsta, numai să plece Marilyn de-aici. Dar ea stă acolo, aşteaptă să fiu umilit de răzbunătorii ei. Roşesc (am capacitatea asta, să mă congestionez).

— Nu, zic, nu la această oră din noapte, nu, nu deschid uşa, acum

plecaţi şi întoarceţi-vă mâine-dimineată, vreau să dorm.

Uşa e încuiată. Indivizii încearcă fereastra (uite, umbrele lor pe perdea), murmură între ei. Cu ochii la fereastră, îl ridic pe Martin din pat, îi ţin capul pe umărul meu.

— Ş̧ş̧ş̧ş̧t, ş̧ş̧ş̧t, îi spun eu, sunt doar nişte oameni afară, o să plece imediat, apoi ne ducem din nou la culcare.

Plânge, dar o face dintr-un obicei reflex, pentru că e mai degrabă adormit. Tălpile lui aproape că ajung la genunchii mei. O să crească înalt.

Şi stau în mijlocul unei încăperi întunecate, cu poliţia şuşotind afară. Din ce film e asta? Sunt uluit şi îngrijorat de propriul meu curaj. Poate că până la urmă o să devin bărbat.

O cheie se strecoară în yală. Au o cheie: de la recepţioner.

Uşa se deschide, şi lumina lunii se revarsă înăuntru. Brusc, silueta soţiei mele, cu tot felul de persoane în jurul ei, inclusiv bărbaţi cu chipiuri. Toată lumea dă buzna în dormitor. Lumina se aprinde, prea puternică pentru cei obişnuiţi cu întunericul, iar micul Martin, bietul de el, se zvârcoleşte ca un peşte în braţele mele. Protestez în gâtlejul meu. Dar orice mişcare se opreşte în lumina strălucitoare, iar eu nu trebuie să mai gândesc atât de repede. Gâfâi, transpir, sunt, fără îndoială, puţin disperat, asta trebuie să însemne disperarea.

— Hai, lasă-l deoparte, haide, acum, zice vocea amabilă, sigură de sine, care începe să-mi placă, iar bărbatul se îndreaptă spre mine, bărbatul în costum gri-închis, croială confortabilă, cu chipiu pe cap şi tot felul de bucăţi de metal, catarame, insigne, care îmi scapără în faţă. Sunt puţin intimidat, mă ruşinez niţel de mine însumi stând ghemuit aici, în spatele unui puşti de cinci ani, într-o pijama verde-cu-alb (verdele mă face să par palid), cu un nasture lipsă la prohab. Nu cred că e drept să se năpustească asupra mea în halul ăsta, dar nu-i pot spune lui, am amuţit. Nu vreau să mă gândesc la asta, dar mă tem că am belit-o. Din fericire, încep să mă las dus, trupul meu amorţeşte în timp ce îl părăsesc. Gura mi se deschide, sunt conştient, dacă asta înseamnă să fii conştient, de două lespezi reci, despicate, care trebuie că reprezintă buzele, şi un obiect, limba, pe care-l pot trage afară din gaură, aşa cum fac acum. Sper că n-o să mi se ceară să spun ceva, pentru că, pe lângă faptul că sunt ca paralizat, transpir din abundenţă şi pălesc într-un fel ciudat. De asemenea, ceva ce eu socotesc de obicei a fi conştiinţa mea, îmi ţâşneşte înapoi din ceafa, cu un ritm accelerat geometric, conform unei anumite formule, şi nu sunt sigur că voi putea ţine pasul cu ea. Oamenii din faţa mea se micşorează, prin urmare sunt tot mai puţin primejdioşi. Şi se clatină. O convenţie îmi permite să înregistrez aceste detalii.

N-am prins câteva cuvinte.

Dar dacă mi se acordă câteva clipe, le voi lua urma în memoria mea şi le voi găsi încă răsunând.

— …pune-l jos…

Pune-l jos. Omul ăsta vrea să-l pun jos.

Omul ăsta încă se îndreaptă spre mine. Mi-am pierdut curajul, am

părăsit camera, chiar m-am dus la culcare şi am pierdut câteva cuvinte, apoi m-am întors, iar aici omul încă traversează covorul spre mine. Ce noroc! Cine spune ce spune despre cuvântul *fulger* are dreptate.

Ţinându-l ca pe-un creion, înfig cuţitul. Copilul dă din picioare, din mâini. Se aude un sunet ca de pojghiţă de gheaţă, plat, lung.

La asta se referă el, chestia pe care vrea s-o pun jos. E vorba de cuţitul de fructe de pe noptieră. Buricul degetului meu mare poartă încă amintirea pielii care plesneşte. La început, rezistă presiunii ortogonale, chiar şi această piele de copil. Apoi: poc! Se poate să fi şi auzit pocnetul prin mână, aşa cum într-un ţinut rural liniştit se aude o locomotivă îndepărtată prin tălpile picioarelor. Mai e cineva care ţipă. E nevastă-mea, Marilyn, care e şi ea aici (mintea îmi e limpede acum). Nu trebuie să-şi facă griji, eu sunt în regulă. Îngenunchez lângă Martin şi zâmbesc peste umărul lui, ca să demonstrez că totul e în regulă, deşi, retrospectiv, nu sunt sigur că afişez zâmbetul potrivit, prea mulţi dinţi dezveliţi şi lumina scăpărând prea mult pe dinţii ăştia, îl ţin pe Martin strâns în jurul pieptului, ca să nu alunece; cuţitul de fructe e înăuntru şi nu va pătrunde mai adânc, din pricina mânerului.

Uluitor. Mi s-a administrat o lovitură teribilă. Cum de s-a întâmplat? Am pierdut complet controlul. Lumina joacă în jurul capului meu. Singurul lucru permanent din experienţa mea este mirosul covorului. Mirosul covorului: acela în care zăceam când eram copil, într-o după-amiază fierbinte, gândind. Indiferent unde te afli în lume, covoarele au acelaşi miros, o mângâiere.

Acum încep să simt durerea. Acum cineva chiar îmi provoacă durere. Uluitor!

V

Şi toate astea ca să ajung la (nu mă mai înfrânez, ci repet cuvintele clare, funcţionale): patul meu, fereastra mea, uşa mea, pereţii mei, încăperea mea. Iubesc aceste cuvinte. Le aşez în poala mea, ca să le şlefuiesc şi să le dezmierd. Le iubesc, pe fiecare în parte, şi după ce am ajuns la ele, jur că n-o să le pierd. Zac liniştite sub mâna mea: îmi fac cu ochiul, lucesc pentru mine, sunt blajine acum, când eu sunt de faţă. Ele sunt fructul meu, ciorchinii care cresc pentru mine. Sunt stele în copacul meu. În jurul lor dansez dansul meu, încet, dolofan, fericit, dansul concordiei, în jurul lor, în jurul lor. Trăiesc în ele, şi ele în mine.

Locul acesta simplu este pentru bărbaţi care au nevoie de simplitate. Aici nu există femei. Aceasta este o instituţie strict masculină. Femeilor li se permite accesul în zilele de vizită, dar cum eu nu vreau să fiu vizitat, nu am vizitatori. Sunt de acord cu medicii mei, că am nevoie de odihnă şi rutină, deocamdată, şi de şansa să mă înţeleg pe mine însumi. Sunt de acord cu doctorii mei în majoritatea chestiunilor. Ii interesează starea mea de bine, vor să mă vindece. Iar eu fac tot ce pot să-i ajut. Îmi vine să cred că-i ajut, focalizându-mi iubirea asupra camerei mele. Face parte din procesul meu de vindecare deprinderea formării de ataşamente stabile. Când voi fi eliberat în lumea de»

afară, va trebui să-mi transfer ataşamentul asupra altor obiecte. În acest moment, mă gândesc la o locuinţă, o locuinţă formată dintr-o cameră, cu o chicinetă pentru mâncare şi o baie pentru celelalte nevoi.

Dar asta se va întâmpla în viitor. Pentru a mi se putea permite să plec, trebuie să mă împac cumva cu crima mea (o crimă e o crimă: nu mă ruşinez să le spun lucrurilor pe nume). Am discutat la nesfârşit evenimentele din vara trecută cu doctorii mei şi înclin >

acum spre concluzia că, atunci când a năvălit poliţia, eu am intrat în panică. La urma urmei, nu sunt obişnuit cu forţa. Panica este o primă reacţie firească. Asta mi s-a întâmplat mie. N-am mai ştiut ce fac. Cum altfel se poate explica faptul de a face rău propriului copil, carne din carnea ta? Nu eram stăpân pe facultăţile mele mintale. În sensul cel mai profund al lucrurilor, pe Martin nu l-a înjunghiat cel care sunt eu cu adevărat. Am impresia că doctorii îmi dau dreptate, sau c-o să reuşesc să-i determin să fie de acord cu mine; dar argumentul lor este că tratamentul meu ar trebui să pornească de la începuturile mele, din trecutul îndepărtat, şi să înainteze gradual, până în prezent. Înţeleg justeţea acestui raţionament. Metehnele caracterului sunt, toate, metehne ale educaţiei. Prin urmare, deocamdată discutăm despre copilăria mea, nu despre a lui Martin. Totuşi, as vrea ca Martin să ştie că regret rolul meu în ceea ce s-a întâmplat la Dalton. Regret nu numai ceea ce am făcut, ci şi ceea ce el şi cu mine am

pierdut: în Dalton, cred că am fost fericiţi împreună pentru prima oară în viaţa noastră. Privesc în urmă cu nostalgie desfătătoare la plimbările noastre în pădure. Râsetul lui copilăresc încă îmi răsună în urechi. Îmi vine să cred că atunci mă iubea. Îmi pare rău pentru ce i-am făcut. Îmi pare rău, dar nu mă simt vinovat: deoarece ştiu că, dacă Martin ar înţelege tensiunea în care mă aflam, m-ar ierta; şi de asemenea pentru că, după părerea mea, vina este o dispoziţie sterilă a minţii, care, cel mai probabil, nu mi-ar avantaja vindecarea.

Cât despre Marilyn (ca să închei cu trecutul), suntem cu toţii de acord că sănătatea mea e prea precară pentru a-mi permite să mă aplec asupra ei. La un moment dat, i-am scris o scrisoare, o scrisoare remarcabil de echilibrată şi cumpătată, un efect, probabil, al medicamentelor, dar nu i-am trimis-o. Îmi pare bine că nu sunt obligat să-mi bat capul cu Marilyn. Cele mai multe necazuri din viaţa mea au fost pricinuite de femei, iar Marilyn cu siguranţă a fost cea mai mare greşeală a mea.

E important să am ordine în viaţă, pentru că ordinea va fi cea care mă va vindeca până la urmă. Prea multă incertitudine în viaţa pe care am dus-o. Din fire, sunt ordonat. Am încercat să duc ordinea cu mine peste tot pe unde am mers, dar oamenii m-au înţeles greşit. În scrierile mele despre Vietnam, la care nu mă gândesc, pentru că mă pierd cu firea şi-mi fuge pământul de sub picioare, m-am străduit, în ciuda unor mari dificultăţi, să impun ordinea într-o zonă de haos, chiar dacă n-am avut succes.

Micul meu ceas deşteptător (Benfitte, Paris) îmi este de mare folos. Infirmierii îşi încep tura la 6 dimineaţa, ca să-i spele pe cei care nu pot

singuri, printre care, desigur, nu mă număr şi eu. Îmi pun ceasul să sune la 5: 40, ca să am timp să mă pregătesc şi să aştept zâmbitor la uşă, spălat pe dinţi, cu părul pieptănat, atunci când vin ei. Ei apreciază un asemenea pacient. Nu le dau bătăi de cap. Sunt un model de cooperare prietenească, deoarece ştiu că sistemul de aici şi ajutorul pe care-l primesc o să mă vindece şi o să-mi permită să duc din nou o viaţă plenară. Nu am nicio îndoială. Gândesc pozitiv.

Nu mănânc în sala de mese. Am dreptul, însă le-am spus doctorilor că, în această etapă, nu mi-ar prinde bine, iar ei sunt de acord. Nu mă ispiteşte ideea de a pălăvrăgi cu ceilalţi pacienţi. Sunt tot felul de oameni care se găsesc aici din tot felul de motive. Mulţi nu se îmbracă decent şi nu se îngrijesc de aspectul lor. Viaţa instituţionalizată nu le-a priit. Unii sunt aproape nişte degeneraţi. Mai bine să nu am nimic de-a face cu ei. Unde mai pui că pacienţii nu m-ar îndrăgi. M-ar respinge din pricină că-mi dau aere – cum ar considera ei. Le-am explicat toate acestea răspicat doctorilor mei, care mă înţeleg.

Vreau să beneficiez de avantajele vieţii instituţionalizate, dar să nu-i cunosc dezavantajele. O rutină strictă îmi prinde bine. Disciplina îmi prinde bine. Tâmplăria îmi prinde foarte bine. Îmi prinde bine să am în jurul meu exemplul existenţelor simple, respectabile, puse în ordine. Îmi place să stau la fereastra mea şi să privesc mica grădină în care gardienii ieşiţi din tură se adună să fumeze şi să stea de vorbă. Sunt bărbaţi corpolenţi, vânjoşi, rumeni la faţă, care una-două izbucnesc în râs. Poartă uniforme bleumarin-închis, în vreme ce infirmierii sunt îmbrăcaţi în uniforme gri-deschis. Au centuri şi catarame care lucesc frumos. Când eram copil, mă costumam în uniforma mea de soldat, cu un pistol la şold. Îmi plăceau soldaţii mai mult decât cowboy-ii. Visam să lupt împotriva japonezilor. N-am devenit niciodată un soldat înarmat cu puşcă, dar am devenit un specialist în chestiuni militare, care şi-a adus o contribuţie clară la ştiinţa războiului. Am impresia că, de-ar şti gardienii acest lucru despre mine, m-ar privi cu alţi ochi. Sunt băieţi simpli, viguroşi, care şi-au servit patria în forţele armate. Nutresc un respect profund pentru ei şi mi-ar plăcea ca şi ei, la rândul lor, să-mi respecte realizarea marţială. Mă doare să ştiu că sunt doar un zero pentru ei. Sunt un zero, dar sunt şi cineva care are valoare. În primele mele zile aici, am încercat să leg prietenie cu gardianul de pe coridorul meu, să-l fac să ştie cine sunt eu, de fapt, şi ce am fost: dar e dificil să-i sensibilizezi pe oamenii ăştia. Presupun că au permanent de-a face cu tulburări mintale, prin urmare şi-au creat o rutină a datului din cap şi a mormăielilor, nefiind astfel nevoiţi să asculte. Au transformat rutina în artă. Poate că rutina a fost concepută pentru ei de un specialist. O au cu toţii.

Dar trebuie să fiu atent să nu vorbesc prea mult. Nu vreau să devin genul de persoană care se simte obligată să se scuze faţă de orice străin pe care îl întâlneşte. Nu am niciun sentiment de ruşine pentru faptul că mă aflu într-o instituţie de boli mintale, şi nici n-am de gând să dobândesc un astfel de sentiment. Motivul pentru care nu mi-e ruşine este, desigur, acela că am un istoric de caz mult mai bun decât ceilalţi pacienţi internaţi pe termen

lung. N-am avut niciun episod de tulburare mintală înaintea colapsului şi m-am comportat normal de când am ajuns aici. Toată lumea e de acord că sunt un exemplu clasic de colaps instantaneu, o aberaţie. Am fost trimis aici pentru ca noi toţi să ne dăm seama ce a produs acel colaps şi să evităm astfel repetarea lui. În ceea ce mă priveşte, sunt sigur că nu voi lăsa ca aşa ceva să se repete în viitor, dar înţeleg că, pentru binele tuturor, e cazul să fim prevăzători. În plus, sunt de acord cu întreprinderea de a explora şinele. Sunt profund interesat să-mi explorez şinele. As dori să văd, alb pe negru, o explicaţie a acestui act al meu, tulburat şi tulburător. Voi fi dezamăgit dacă sfătuitorii mei nu vor putea veni cu o concluzie mai lămuritoare decât aceea că a fost provocată de prea multă muncă şi de stres emoţional. Diagnosticul de stres spune prea puţin. De ce să mă fi împins stresul la un atac aproape fatal asupra unui copil pe care îl iubesc, şi nu spre suicid, de exemplu, sau spre alcool? Deocamdată, investigăm ipoteza că prăbuşirea mea psihică a avut legătură cu istoricul pregătirii mele în domeniul războiului. Sunt deschis faţă de această teorie, aşa cum sunt deschis fată de orice teoretizare, deşi nu cred că se va dovedi a fi cea adevărată.

Mi-ar fi plăcut ca doctorii mei să vadă eseul pe care l-am scris despre Vietnam. În calitate de specialişti, ar fi fost în stare să detecteze în el semne ori tendinţe pe care autorul nu le vede. Dar, în urma cataclismului din Dalton, toate hârtiile din servieta mea, inclusiv cele 24 de fotografii, au fost revendicate de Kennedy. Nu o să le mai văd niciodată. Însă memoria mea e bună. Poate că într-una din zile, când o să mă simt mai bine, o să mă aşez cu un teanc de foi şi o să compun pentru a doua oară toate frazele, care se vor înălţa cu puterea adevărului lor – ele au constituit contribuţia mea la Proiectul Viaţă nouă, la care Coetzee n-a îndrăznit să consimtă.

Trebuia să mă aştept la o trădare din partea lui. Într-o seară, în ultima săptămână pe care am petrecut-o la Kennedy, am coborât din maşină în faţa bibliotecii şi, deodată, un individ a încercat să-mi smulgă servieta. S-a frecat de mine, gheboşat, cu pas grăbit, şi am simţit cum îmi smulge servieta din mână. Dar nu sunt genul care să lase lucrurile să-i scape printre degete. „Pardon”, a murmurat individul (De ce să fi spus asta? Făcea oare parte din instructajul lui?) şi a dispărut printre maşinile parcate. Am rămas holbându-mă după el, dar nu îndestul de tulburat, la urma urmei, încât să fac o scenă.

N-aş avea probleme să-i recunosc faţa. O cunosc bine: dacă nu întocmai pe a lui, atunci genul căruia îi aparţine. E specifică panoramicelor cu mulţimi, mărite până când imaginea neclară a părului tuns scurt şi a orbitelor negre se iveşte printre gangsterii şi agenţii care patrulează în spatele adunării de oameni; îl vezi în filmele despre Nürnberg, încruntat, ameninţător, tânjind să iasă din luminile rampei şi să se întoarcă în celulele de cărămidă reci, jilave. De o asemenea insectă, cu un trenci negru şi pantofi moi de piele, am fost eu urmărit de-a lungul străzilor însorite din La Jolla în ultimele mele zile. Imaginaţi-vă!

Fată de aceşti doctori, a căror sarcină este să mă analizeze pe baza unei documentaţii cum nu se poate mai subţiri, nu simt decât compasiune. Fac tot ce pot ca să-i ajut; dar nu uit că sunt pacient, din partea căruia e o

cutezanţă inacceptabilă să ia parte activă în 86

diagnosticarea condiţiei sale. Prin urmare, dacă în timp ce ne găsim încet drumul prin labirintul trecutului meu, ochesc o alee cu toate semnele de lumină, viaţă, libertate şi glorie la capătul ei, îmi înăbuş strigătele nerăbdătoare şi mă târăsc mai departe după bunii doctori orbi. Căci cine sunt eu să spun că aleea mea norocoasă, luminată de soare, nu ne va duce, urmând poate o curbă prea fină pentru a fi percepută de ochiul omenesc, în cercuri enorme, zadarnice? Sau că târâiala lor încăpăţânată nu mă va duce într-o bună zi la poarta grădinii?

Cu siguranţă că ei se întreabă cum de e posibil ca un individ, ancorat într-un domeniu de activitate nu chiar necreativ şi în care el a dăruit o mare parte din sine şi a pus mult suflet, ajunge să-şi închipuie că este ţinut într-o închisoare de carne şi să fie atât de nenorocit în căsătorie încât încearcă să-şi omoare propriul copil? Cum pot asemenea date să coexiste într-o singură biografie? Doctorii mei sunt nişte persoane într-adevăr uluite. Le urmăresc ochii cinstiri, oneşti în spatele ochelarilor rotunzi, tinereşti; oamenii ăştia chiar vor să mă înţeleagă, în lumina istoriilor de caz pe care le citesc la ei acasă, în fotoliile lor de piele, cu o nevestică drăguţă şi tinerică în bucătărie şi plozii dormind cu iepuraşii lor de plus – ştiu tot, facem parte din aceeaşi ligă –, aşa că şi eu pot să devin o istorie de caz care va fi pusă deoparte pe rafturi, iar visul lor despre moarte amuţeşte. Le urmăresc ochii şi mă gândesc: voi vreţi să stiti ce mă face să ticăi, iar când veţi descoperi acel ceva, îl veţi smulge din mine şi mă veţi da la o parte. Secretul meu este ceea ce mă face puternic. Dar oare îl veţi dobândi vreodată? Când mă >

gândesc la inima care îmi conţine secretul, mă gândesc la ceva închis, umed, negru, asemenea, să zicem, bilei din bazinul veceului. Sigilată în sipetul meu cu comori, învelită în sânge întunecat, îşi ticăie rutina oarbă şi refuză să moară.

Ipoteza pe care au lansat-o ei este că apropierea prea mare de atrocităţile războiului m-a făcut insensibil fată de suferinţă şi a creat în mine nevoia de soluţii» >» violente pentru probleme de viaţă, inoculându-mi, în acelaşi timp, sentimente de vinovăţie ce s-au manifestat în simptome nervoase.

Când îmi vine mie rândul să vorbesc, subliniez că urăsc războiul la fel de profund ca oricine. M-am dedicat războiului din Vietnam doar pentru că voiam să văd că se încheie. Voiam să se pună capăt luptei şi revoltei, pentru ca eu să pot fi fericit, pentru ca noi toti să fim fericiţi. Dacă revolta s-ar încheia, ne-am»

putea face propria pace cu America şi am putea trăi din nou fericiţi. Eu cred în viată. Nu vreau să văd

oameni care-si irosesc existentele. Nici nu vreau să-i *y* văd pe copiii Americii otrăviţi de vină. Vina este o otravă neagră. Obişnuiam să şed în bibliotecă, în zilele de demult, simţind cum vina neagră chicotea prin venele mele. Punea stăpânire pe mine. Nu-mi mai aparţineam. Era insuportabil. Vina pătrundea în casele noastre prin televizoare. Luam masa sub căutătura

fixă a ochiului de sticlă al acelei fiare, pândind din cel mai întunecat ungher. Hrana bună ne era vârâtă pe gât în băltoace corozive. Era nefiresc să înduri atâta suferinţă.

Le spun doctorilor toate aceste lucruri cu privirea repezită şi tonul strident al isteriei pe care până şi eu o detectez. Ei mă calmează. După prânz, îmi iau pastila şi dorm.

Fotografiile mele au dispărut. Aveam fotografiile celor mai ticăloşi dintre torţionarii mei, dar mi-au fost furate. N-o să-i uit. N-o să-i confund. Ii voi identifica în faţa jilţului judecătorului. Ii voi întâlni în iad. Încerc să-i ţes în vis, aşa cum mi se întâmpla în zilele de odinioară, dar nu mai dorm acelaşi somn, iar ei nu vin. Câtă vreme sunt în spatele acestor ziduri, cu doctorii mei la îndemână, sunt puternic asemenea unei fortăreţe, şi ei ştiu că nu mă pot pătrunde. Aşteaptă mai întâi să plec acasă şi abia apoi o să atace. Supunându-se instrucţiunilor lor, ei nu se expun unui duşman mai puternic. Aici sunt în siguranţă. Dar ce voi face eu singur în pensiunea mea în zori, sau în mica mea locuinţă, într-o după-amiază fierbinte, încărcată de mirosul cenuşarului, când ei vor veni scăpărându-şi ochii negri şi zâmbetele senine? Mă căznesc, pun la bătaie întreaga mea forţă psihică să-i invoc, pentru că trebuie să-i înfrunt, să-i înfrâng, să-i exorcizez, câtă vreme ei sunt slabi şi eu sunt tare. Dacă as avea foto

grafiile ca să mi-i aducă aminte, i-aş găsi mai uşor, încerc şmecheria cu visatul la întâmplare. Pun deşteptătorul să sune când e somnul mai adânc, la 4 dimineaţa, deoarece întreruperea somnului stimulează procesul de visare şi uşurează aducerea-aminte. Azi-dimineaţă, am creat senzaţia răcoroasă a unei coapse lipite de coapsa mea. Am ieşit la suprafaţă şi am descoperit un zâmbet pe buzele mele. O să discut despre acest fragment la interviul de dimineaţă. Ii ajut mult pe doctori prin faptul că-mi înregistrez visele, iar visele despre femei sunt cu siguranţă la fel de importante pentru vindecarea mea ca visele despre Vietnam. Având pregătire în domeniul mitologic, reuşesc uneori să-i surprind cu câte un element intuitiv – o condensare meşteşugită ici, o deplasare ciudată colo. Am impresia că ei mă consideră un pacient excepţional, unul care poate vorbi cu ei de la egal la egal. Sunt fericit că le pot oferi această uşurare în vieţile lor.

Sunt nerăbdător să dau piept cu viaţa a doua oară, dar nu sunt nerăbdător să ies. Încă am de desţelenit o întreagă copilărie, înainte de a mă aştepta să ajung în miezul poveştii. Mama mea (pe care până acum n-am pomenit-o) îşi întinde aripile de vampir pentru noapte. Tata e plecat, îşi face treaba de soldat. În celula mea, în inima Americii, cu toaleta personală în colţ, stau şi cuget. Am mari speranţe c-o să descopăr a cui vină sunt eu.

1972-3

RELATAREA LUI JACOBUS COETZEE

Editată, cu postfaţă, de SJ. Coetzee

Tradusă deJ.M. Coetzee

Ceea ce este important este filosofia istoriei.

Flaubert

PREFAŢA TRADUCĂTORULUI

Het relaas van Jacobus Coetzee, *Janszoon* a fost publicată prima oară în 1951, într-o ediţie îngrijită de tatăl meu, regretatul Dr. SJ. Coetzee, pentru Societatea Van Plettenberg. Volumul cuprindea textul respectivei *Relaas* şi o Introducere, compilată dintr-o serie de prelegeri despre primii exploratori ai Africii de Sud, pe care tatăl meu le-a prezentat anual la Universitatea Stellenbosch, între 1934 şi 1948.

Prezenta ediţie este o traducere integrală din olandeză a relatării lui Jacobus Coetzee, şi din afrikaans, a introducerii semnate de tatăl meu, pe care mi-am luat libertatea s-o plasez după text, sub forma unei postfeţe. În Anexă, am adăugat traducerea depoziţiei oficiale a lui Coetzee, din 1760. Altfel, singurele modificări pe care le-am făcut au fost acelea de a reintroduce două sau trei scurte paragrafe omise în ediţia tatălui meu şi de a translitéra cuvintele din limba nama în ortografia *Krönlein* standard.

Le aduc mulţumiri lui P.K.E. van Joggun, Dr., pentru sugestiile privind unele aspecte mai delicate ale traducerii; societăţii Van Plettenberg şi doamnei MJ. Potgieter, pentru ajutorul acordat în pregătirea dactilogramei, precum şi personalului de la Arhivele Nationale Sud-africane.

În urmă cu cinci ani, Adam Wijnand, un bastard, nicio ruşine în asta, şi-a strâns catrafusele şi a plecat în ţinutul neamului korana. Avusese ceva probleme. Oamenii ştiau de unde se trăgea, ştiau că mama lui fusese o hotentotă care frecase podelele şi golise ţucalul, şi făcuse cum i se spusese până în ziua în care a murit. El a plecat la neamul korana, iar ei l-au primit şi l-au ajutat – ei sunt oameni simpli. Acum, Adam Wijnand, fiul acelei femei, este om bogat, cu zece mii de vite, atât pământ cât poate el să patruleze, şi un staul plin de femei. Peste tot, diferenţele se estompează, pe măsură ce ei se tot înmulţesc şi noi ne tot împuţinăm. S-au dus zilele când hotentoţii veneau la uşa din spate, cerşind o coajă de pâine, în vreme ce noi ne prindeam sub genunchi cataramele de argint şi vindeam vin Companiei. Sunt unii din neamul nostru care trăiesc asemenea hotentoţilor, strângându-şi corturile când păşunile secătuiesc şi urmând vitele în căutare de iarbă proaspătă. Copiii noştri se joacă laolaltă cu cei ai servitorilor şi nimeni nu poate spune cine se ia după cine, în vremuri grele, cum pot fi păstrate diferenţele? Noi deprindem felul lor de viaţă, urmând dobitoacele peste tot, aşa cum deprind şi ei felul nostru de viaţă. Işi leapădă pieile de animale şi se îmbracă la fel ca oamenii. Dacă încă mai au miros de hotentot, tot asa miros şi unii dintre noi: petreceţi o iarnă sub foaia de cort în Roggeveld, când zilele sunt prea reci ca să plecaţi de lângă foc, cu apa îngheţată în butoi, fără altceva de mâncare decât turte de mălai şi carne de oaie, şi curând veţi purta cu voi mirosul hotentoţilor – grăsime de oaie şi fum de mărăcinis.»

Singurul hău care ne desparte de hotentoţi este creştinătatea noastră. Suntem creştini, un popor cu un destin. Si ei devin creştini, dar creştinătatea lor este un cuvânt gol. Ei ştiu că a te lăsa botezat este un fel de a te proteja, nu sunt proşti, ei ştiu că pot câştiga simpatie dacă te acuză

că te porţi urât cu un creştin. În rest, a fi creştin sau păgân e totuna pentru ei, îţi vor cânta bucuroşi imnele, dacă asta înseamnă că pot petrece restul duminicii îndopându-se cu mâncarea ta. Cât priveşte viaţa de apoi, n-au niciun simţământ pentru aceasta. Până şi boşimanul sălbatic, care crede că va vâna antilope printre stele, e mai religios. Hotentotul e încuiat în prezent. Nu-i pasă de unde vine sau încotro se-ndreaptă.

Boşimanul e o creatură diferită, un animal sălbatic cu suflet de animal. Uneori, când vine vremea fătatului, babuinii coboară din munţi şi, ca să-şi stâmpere apetitul, atacă oile, muşcă boturile mieilor, sfâşie jugularele câinilor care sar în apărare. După care eşti 98

nevoit să baţi wZ-ul în lung şi-n lat, ca să-ţi omori turma, o sută de mioare odată. Boşimanii au aceeaşi» natură. Dacă au un cui împotriva unui fermier, vin noaptea, iau atâtea animale câte pot mânca, iar pe restul le mutilează, taie hălci din trupurile lor, le scot ochii, le retează tendoanele de la picioare. Nemiloşi precum babuinii, aşa sunt ei, şi singurul fel de-a te purta cu ei e aşa cum te porţi cu animalele.

Piquetberg era odinioară un furnicar de boşimani, şi asta până acum câţiva ani. Erau două hoarde, una condusă de o creatură pe nume Dam, care scăpa de toate detaşamentele de fermieri, şi asta dintotdeauna. Nimic nu era la adăpost de el. De cum se lăsa întunericul, el şi fârtaţii lui se furişau în grădinile din preajma fermelor şi se îndopau. Dispăreau înainte de ivirea zorilor. Cât despre capcane, boşimanul e de regulă foarte precaut. Un fermier din Riebeecks Kasteel a reuşit totuşi o dată, deşi într-un mod spectaculos. Boşimanii aveau obiceiul să bea apă dintr-un izvor de pe pământurile lui. Aflând aceasta, fermierul a aşezat în poziţie o puşcă în spatele stâncilor ce străjuiau izvorul, a încărcat-o cu mult praf de puşcă şi a pus lângă ea un butoi plin cu alice mari şi pietriş. Apoi a întins o frânghie îngropată în nisip, până la o pungă de tutun (boşimanii nu rezistă ispitei când vine vorba de tutun). Devreme, a doua zi dimineaţa, a auzit explozia răsunând dincolo de dealuri. Puşca s-a făcut bucăţi, spulberând totodată şi faţa unui boşiman şi rănind o boşimană atât de rău, încât nici nu se mai putea mişca; a fost şi o a treia urmă de sânge, care s-a pierdut între dealuri, după care fermierul nu s-a luat însă, de teamă să nu fie atacat prin surprindere. Pe boşiman l-a legat de-un copac, iar pe femeie a înfipt-o într-un par, lăsându-i acolo pe amândoi, în semn de avertisment. Unul dintre fermierii din zona cu pricina a încercat şi el aceeaşi capcană, dar Dam era atât de viclean, încât a rupt frânghia şi a luat tutunul; poate auzise ce se întâmplase, creaturile astea se mişcă mult încolo şi-ncoace, parcă-s câini, aleargă toată ziua fără să obosească şi, când migrează, nu duc nimic cu ei.

Singura cale sigură de a ucide un boşiman este să-l prinzi la loc deschis, unde calul tău îl poate încolţi. Pe jos, n-ai nicio şansă, boşimanul ştie tot ce-i de ştiut despre arme şi se ţine dincolo de bătaia puştii. N-am prins niciodată un boşiman, în afară de o bătrână, undeva sus, în munţi; am găsit-o într-o văgăună în stânci, abandonată de neamul ei, prea bătrână şi bolnavă ca să poată merge. Pentru că ei nu sunt ca noi, nu se îngrijesc de cei bătrâni atunci când nu pot ţine pasul cu ceata, le pun la îndemână ceva

de-ale gurii şi niţică apă şi-i abandonează pradă animalelor.

Doar când îi vânezi aşa cum vânezi şacalii poţi într-adevăr să cureţi o fâşie din tinut. Ai nevoie de multi

» oameni. Ultima oară când am curăţat regiunea asta, am avut douăzeci de fermieri, împreună cu hotentoţii lor, aproape o sută de vânători, una peste alta. I-am rânduit pe hotentoţi într-un şir lung de trei kilometri şi, la prima rază a zorilor, i-am trimis să ia cu asalt coama dealurilor. Noi am aşteptat călare de partea cealaltă, ascunşi într-o *kloofx* mică. Curând, s-a ivit ceata de boşimani, coborau dealul în fugă; ştiam că erau acolo, vitele noastre dispăreau de luni de zile. Nu era ceata lui Dam, de data asta era cealaltă. Am aşteptat până au ajuns la loc deschis şi hotentoţii au urcat culmea dealului, deoarece, printre stânci, un boşiman se poate ascunde oriunde, pur şi simplu se ascunde într-o crăpătură şi nici nu bănuieşti că e acolo, până nu te nimereşte o săgeată în spate. Prin urmare, am aşteptat până au ajuns la loc deschis, fugind de hotentoţi cu pas mărunt şi egal, aşa cum sunt ei în stare să alerge o zi întreagă. Abia atunci am ieşit din ascunziş și ne-am repezit asupra lor. Ne aleseserăm dinainte ţintele, deoarece ştiam că urmau să se risipească în clipa în care aveau să dea ochii cu noi. Erau şapte bărbaţi şi doi băieţi ajunşi la vârsta la care puteau fi înarmaţi cu arcuri; ne-am împărţit câte doi pentru fiecare, lăsând femeile şi copiii pentru mai târziu.

Într-un asemenea joc, trebuie să fii pregătit să rişti un cal sau doi în faţa săgeţilor lor. Dar adesea ei nu trag, deoarece ştiu că, dacă se opresc din alergat, te poţi opri şi tu, iar bătaia armei tale este mai lungă decât a lor. Prin urmare, ceea ce fac ei este s-o ţină tot într-o fugă şi să se ferească, sperând să ajungă înapoi pe dealuri, unde caii noştri sunt în dezavantaj. Dar în ziua aceea îi aveam pe hotentoţi între dealuri, aşteptând.

1. Vale îngustă, ravină (în afrikaans, în original).

Prin urmare, i-am prins pe toţi, întreaga ceată. Tehnica este să te apropii cât mai mult de omul tău, până unde bate săgeata, dar nu mai mult, apoi să te opreşti iute, să-l iei în cătare şi să tragi. Dacă ai noroc, boşimanul încă fuge în momentul acela, aşa încât îl impuşii în spate, ceea ce-i uşor. Dar ei au ştiinţă despre metodele noastre, sunt şireţi, ştiu ce pui la cale, iar ceea ce fac ei e să asculte, în timp ce fug, sunetul potcoavelor calului tău, aşa încât, atunci când tragi de hăţuri şi opreşti, te trezeşti că ei o apucă brusc spre stânga sau spre dreapta şi se năpustesc asupra ta cât de repede pot. Să zicem că ai treizeci de metri ca să tragi, şi adesea calul e încă agitat. Dacă sunteţi unu la unu, cel mai sigur e să descaleci şi să tragi din spatele calului. Dacă sunteţi doi, cum am fost noi în ziua aceea, e mai uşor, desigur: călăreţul care e în pericol schimbă direcţia, ieşind din bătaia arcului, şi astfel celuilalt călăreţ îi vine mai uşor să tragă. Boşimanul meu n-a avut niciodată şansa să tragă o săgeată: în cele din urmă, s-a dat bătut şi a rămas în aşteptare, iar eu l-am ucis cu un plumb ţintit în gât. Câţiva dintre ceilalţi au continuat să fugă până au fost împuşcaţi, unii s-au răsucit, dar n-au găsit nicio ţintă, unul a scăpat o săgeată care a zgâriat un cal, ăsta e riscul pe care ţi-l asumi, şi dacă tratezi calul pe loc, încă îl poţi salva: taie rana, suge

afară otrava sau pune un hotentot s-o facă, leagă pe rană un amonit fosil, şi calul s-ar putea foarte bine să scape. Arcul boşimanului este într-adevăr foarte slab. Boşimanului nu-i place să piardă capete de săgeată, din pricină că e tare greu să le cioplească, prin urmare, trage cu un arc a cărui coardă e slăbită, aşa încât săgeata abia de-şi atinge ţinta şi cade. Carevasăzică, arcul nu are bătaie. Nu există nicio scuză dacă pierzi oameni atunci când vânezi boşimani. Regula e simplă: să-i scoţi la loc deschis şi să te asiguri că ai destui fârtaţi. Oameni de ispravă au pierit pentru că au neglijat această regulă. Otrava boşimanului are nevoie de timp ca să-şi facă efectul, dar e ucigătoare. Trebuie să acţionezi imediat, altfel ti se va strecura în trup. Am văzut un om zăcând trei zile în agonie, cu tot corpul umflat, invocând în urlete moartea, şi nimeni nu-l putea ajuta în niciun fel. După ce-am văzut asta, am ştiut că nu mai era niciun motiv de blândeţe. Plumbul e prea bun pentru un boşiman. Odată a fost prins unul viu, după ce un păstor fusese ucis, şi a fost legat deasupra unui foc şi lăsat la rumenit. Ba chiar a fost uns cu propria grăsime. Apoi le-a fost oferit hotentoţilor; dar era prea plin de zgârciuri ca să fie mâncat, au zis ei.

Singurul mod de a îmblânzi un boşiman este să-l prinzi când e încă tânăr. Dar trebuie să fie foarte tânăr, nu mai mare de şapte sau opt ani. După această vârstă, e prea năbădăios, într-o bună zi numai ce-o ia la picior prin *veldy* şi nu-l mai vezi. Dacă îl creşti împreună cu hotentoţii, va ieşi din el un păstor bun, pentru că are în el cunoaşterea z-Z-ului şi a sălbăticiunilor. Pentru munca la câmp, sunt mai răi până şi decât hotentoţii, fără astâmpăr şi netemeinici.

Femeile sunt altfel. Dacă iei o femeie cu un copil mic, ea va rămâne cu tine, ştie că n-are cum supravieţui singură în *veld*. Dacă o ceată de boşimani îşi face apariţia prin apropiere, s-ar putea ca femeia să încerce să fugă la ei. În asemenea situaţii, cel mai sigur e s-o ţii sub lacăt: lună nouă ori o noapte înnorată, şi ea dispare ca o nălucă. Dacă vrei câştig de pe urma femeilor, trebuie să le faci să zămislească păstori cu hotentoţii (nu zămislesc cu bărbaţi albi). Dar au un ciclu foarte lung între copii, de trei sau patru ani. Prin urmare, înmulţirea lor e înceată. În timp, nu va fi greu să-i stârpeşti pe boşimani.

Îmbătrânesc iute, şi bărbaţii, şi femeile. La treizeci de ani sunt atât de zbârciţi, încât arată ca nişte bătrâni. Dar n-are rost să întrebi un boşiman câţi ani are, pentru că el nu cunoaşte numerele, orice e mai mult de doi înseamnă „mulţi” Unu, doi, mulţi, aşa numără ei. Copiii sunt drăguţi, mai ales fetiţele, cu oase mici, delicate. Atât femeile, cât şi bărbaţii sunt conformaţi greşit în privinţa sexualităţii. Bărbaţii pot muri din pricina erecţiilor.

Majoritatea bărbaţilor din zonele de frontieră au avut experienţe cu fetele boşimane. Se poate spune că ele îi strică în dezavantajul neamului lor. Fetele olandeze au o aură de proprietate. Sunt, în primul rând, ele însele o proprietate: nu aduc numai atâtea livre de carne albă, ci şi atâtea *morgenx* de pământ şi atâtea

1. *Morgen* – veche măsură agrară olaneză care corespundea, cu

aproximaţie, suprafeţei de pământ ce poate fi lucrată într-o dimineaţă; un *morgen* = 0, 85 ha.

capete de vită şi atâţia servitori, după care, o armată de taţi, şi mame, şi fraţi, şi surori. Îţi pierzi libertatea. Când te amesteci cu o fată olandeză, te conectezi la un sistem de relaţii de proprietate. Câtă vreme o fată boşimană sălbatică nu e legată de nimic, pur şi simplu, de nimic. Dacă e în viaţă, e ca şi când ar fi moartă. Te-a văzut ucigându-i pe bărbaţii care reprezentau puterea pentru ea, i-a văzut împuşcări ca pe nişte câini. Acum tu ai devenit Puterea ca atare, ea e nimic, o cârpă pe care te ştergi şi pe care apoi o arunci. Este cu totul la dispoziţia ta. Ceva pentru nimic, ceva gratis, asta e ea. Poate să lovească, să ţipe, dar ştie că e pierdută. Aceasta e libertatea pe care o oferă ea, libertatea celui abandonat. Ea nu are legături, nici măcar binecunoscuta legătură cu viaţa. Ea a renunţat la suflet, ea este inundată, în locul sufletului, de voinţa ta. Răspunsul pe care ţi-l dă ea e absolut potrivit cu voinţa ta. Ea e iubirea finală pe care ai adus-o pe lume pentru propriile tale dorinţe, alienată într-un trup străin şi epuizată în aşteptarea plăcerii tale.

Călătorie dincolo de Marele Râu

Am luat cu mine şase hotentoţi, un număr potrivit pentru o călătorie lungă, pentru truda de zi cu zi şi pentru urgenţe. Cinci erau ai mei, pe unul l-am angajat, fiindcă era ţintaş bun, şi ai nevoie de două puşti ca să vânezi un elefant. Numele lui era Barend Dikkop şi fusese soldat în compania hotentoţilor. L-am angajat cu contract pentru trei luni. Dar a fost o greşeală să-l iau cu mine. Întotdeauna era o greşeală să aduci hotentoţi străini printre propriii servitori; existau prea multe neînţelegeri mărunte. Dikkop socotea că, de vreme ce fusese soldat, putea să dea ordine altora. Şi după ce am început să-l iau la vânătoare cu mine, cu cal cu tot, şi-a închipuit că ocupa o poziţie specială printre oamenii mei. Ceea ce a stârnit resentimente, mai ales din partea lui Jan Klawer, un om mult mai bătrân, care era vechil şi supraveghea munca la fermă. Cu mult timp în urmă, îi dădusem lui Klawer o medalie, pe care el o găurise şi şi-o atârnase de gât. Ii conferea autoritate, spunea el, asemenea acelor *kapteins* hotentoţi care purtau sceptrele puterii de la Castel. Prin urmare, după ce eu şi Dikkop ne duceam la vânătoare înarmaţi cu puştile, la întoarcere îl găseam pe Klawer îmbufnat, şi atunci Dikkop măsura tabăra în lung şi-n lat, vorbind despre el însuşi şi despre Mijnheer, şi cum nimeni n-ar trebui să-şi facă griji din pricina mâncării, el şi Mijnheer vor avea grijă ca toată lumea să aibă pe săturate. Serile, purta o haină de strajă cât toate zilele, pe care şi-o cumpărase din Cape, ceea ce-i făcea pe ceilalţi şi mai invidioşi. Se socotea pe jumătate olandez. Într-o bună zi, n-am mai suportat; disciplina se ducea pe apa sâmbetei, aşa că l-am lăsat în tabără şi l-am luat pe Klawer la vânătoare. Am împuşcat ceva de pus în oală. Dar Dikkop a refuzat să mănânce. A zăcut pe pledul său, cu spatele la noi, bosumflat. Ceilalţi hotentoţi au început să-l ia peste picior, ceea ce a fost o prostie, pentru că el s-a răsucit, a sărit de pe pled şi s-a repezit la ei cu 106

pumnalul. Ei s-au risipit în tufăriş, erau îngroziţi, erau hotentoţi care

trăiau la fermă, erau apatici, nu erau obişnuiţi cu fiinţe sălbatice, înarmate cu pumnale. M-am repezit la Dikkop, i-am spus că pricinuieşte prea multe necazuri; nu-l mai voiam, îl voi plăti a doua zi dimineaţa şi el va putea pleca. A doua zi dimineaţa, el nu mai era, nu-şi aşteptase banii, dar luase un cal, o puşcă, o butelcă de coniac şi o ştersese. Poate îşi închipuise că, de vreme ce avea o puşcă, nu vom îndrăzni să ne luăm după el. Dar eu îi cunosc pe hotentoţi. împreună cu Klawer, i-am luat urma. Klawer era un hotentot de altădată, care ştia să citească urmele la fel de bine ca un boşiman. Pe la orele două, l-am ajuns, aşa cum ştiam că vom face. Zăcea la umbra unui copac, mort de beat. N-ar fi trebuit să ne şterpelească băutura, asta a fost greşeala lui, coniacul a fost năpasta întregului neam hotentot. I-am legat mâinile de şaua mea şi l-am dus înapoi în tabără. Acolo i-am lăsat pe hotentoţi să se răzbune pe el cu *sjambok-wW* Apoi l-am dezlegat şi l-am părăsit – asta se întâmpla în Khamiesberg, unde e apă destulă. Sunt sigur că a rămas în viaţă. Pe noi ne-a costat o zi întreagă.

Cuprinsul. Am pornit la drum în data de 16 iulie şi timp de şase zile am străbătut constant nouăsprezece kilometri pe zi. Ne-am oprit în apropiere de Râul

Oliphants, într-un loc pe care oamenii îl numesc Casa Domnilor, o grotă în munţi, pentru a lăsa vitele să-şi tragă sufletul. După ce am traversat râul, n-am înaintat prea repede, călătoream o zi, ne odihneam următoarea, până am ajuns [la Koekenaap], unde erau păşuni.

Între 2 august şi 6 august, am acoperit cei optzeci de kilometri până la Râul Groene. Înaintarea a fost anevoioasă. A trebuit să ne îmboldim din greu vitele în ultima zi. Ţinutul e uscat şi nisipos, nici vorbă de vânat. Le-am lăsat boilor patru zile să-şi recapete puterile.

După două zile, la nord de Groene, am trecut pe lângă un *kraal*· abandonat al neamului namaqua.

În 15 august, am ajuns la râul pe care hotentoţii îl numesc Koussie. Acolo am făcut popas.

În 18 august, am ajuns la defileul Kooperbergen şi am văzut data de 1685 scrijelită în stâncă.

Lanţurile stâncoase înalte se termină la o zi de mers dincolo de Kooperbergen, şi acolo intri într-un şes nisipos, lipsit de apă. La început, ne-am mişcat încet, ca să cruţăm boii; dar în a doua zi petrecută în deşertul acela, ne-am dat seama că aveam să pierim dacă nu grăbeam pasul. Am mers toată noaptea de 22 august. Mulţi boi erau atât de slăbiţi, încât nu mai puteau trage. Ne-am odihnit în după-amiaza zilei de 23 august, boii mugeau jalnic după apă. Ne-am târât mai departe toată noaptea. Cinci dintre boii mei s-au pus jos şi nu

1. Sat african tradiţional; o zonă pentru animale, înconjurată de un gard sau de un zid (în afrikaans, în original).

s-au mai lăsat îmboldiţi să se ridice. A trebuit să-i abandonez.

În dimineaţa zilei de 24 august, am ajuns la un alt lanţ muntos, pe care l-am urcat cu greu. Către seară, vitele au adulmecat apă. Curgând repejor printre maluri abrupte, în faţa noastră s-a ivit Marele Râu. Vitele au trebuit

strunite, ca să nu se prăvălească de pe mal, până să găsim o potecă.

Marele Râu formează hotarul nordic al ţinutului Micilor Namaqua. E lat de vreo sută de metri, încă şi mai lat în sezonul ploios. Din loc în loc, malurile coboară spre plaje mici, unde pasc hipopotamii şi unde am găsit urme de aşezări boşimane. Aproape peste tot, curentul este iute; dar Klawer, trimis în amonte să găsească un vad, s-a întors să ne spună că e un banc de nisip pe unde am putea trece în siguranţă. Ne-a luat două zile să ajungem acolo, pentru că a trebuit să trecem din nou munţii şi să înaintăm dincolo de ei, paralel cu râul.

La nord de Marele Râu, ne-am trezit între munţi stâncoşi şi, timp de patru zile, am fost obligaţi să urmăm cursul Râului Leeuwen, până am ajuns la şesul drept, ierbos, de unde începe ţinutul Marilor Namaqua.

Hotentoţii şi boii mei m-au servit cu credinţă; dar succesul expediţiei a fost consecinţa directă a experienţei şi a străduinţelor mele. Eu am plănuit marşul fiecărei zile în parte şi am cercetat drumul. Eu am menajat forţa boilor, ca să dea tot ce pot când mersul era anevoios. Eu am avut grijă ca fiecare om să aibă de mâncare.

Iar când oamenii au început să bombăne în acele îngrozitoare ultime zile, înainte să ajungem la Marele Râu, eu am restabilit ordinea cu mână fermă, însă dreaptă. Mă considerau părintele lor. Ar fi murit iară mine.

Dimineaţa devreme, în cea de-a cincea zi, departe pe întinderea şesului, am văzut nişte siluete mici venind către noi. Mereu cu ochii în patru, mi-am pregătit ceata, dându-le armele mai mici lui Klawer şi unui băiat la locul lui, pe nume Jan Plaatje, instruindu-i să le încarce, dar să nu se arate ostili, să aştepte semnalul meu. Plaatje venea în spatele carului, mânând vitele, ca să fie sigur că nicio eventuală larmă neaşteptată din partea duşmanului nu va goni într-aiurea al doilea atelaj de boi. Klawer şedea lângă vizitiu, cu arma pregătită. Eu am dat pinteni calului şi am luat-o înainte.

Aşa ne-am apropiat unii de alţii. Acum vedeam câţi erau, douăzeci, unul călare pe-un bou. Bărbaţi cu toţii. Am presupus că primiseră veste de venirea noastră, pe ce căi n-aveam habar, şi ne veneau în întâmpinare. Dacă nevoia o cere, un hotentot sălbatic poate alerga toată noaptea, fără să se oprească. Poate că o iscoadă de-a lor ne văzuse. Erau înarmaţi cu suliţe. De multă

vreme nu mai văzusem un hotentot cu suliţă. N-au >

făcut niciun gest războinic, şi nici noi. Dimpotrivă, mergeam liniştiţi, unii în întâmpinarea celorlalţi, o privelişte cum nu se poate mai încântătoare, două cete mici de bărbaţi, sub un soare aflat la câteva grade deasupra orizontului, cu munţii albaştri în spatele nostru.

Când ne-am apropiat îndeajuns încât să ne desluşim unii altora chipurile, eu am ridicat mâna şi carul s-a oprit. Hotentoţii s-au oprit şi ei, cu omul călare la mijloc şi ceilalţi ca un ciorchine în jurul lui. Aici ar trebui, fără îndoială, să fac o paranteză despre omul aflat în stare de sălbăticie. O să spun că hotentoţii sălbatici stăteau, în picioare sau aşezaţi, cu o

încredere care le lipsea hotentoţilor mei, o încredere plăcută ochiului. Un hotentot are mult de câştigat de pe urma contactului cu civilizaţia, dar nu se poate nega faptul că şi pierde ceva. Ca statură, nu impresionează. E scund, galben, se zbârceşte repede, faţa nu-i este prea expresivă, pântecul îi e moale. Imbracă-I în haine creştine, şi el începe să se crispeze, umerii i se apleacă, ochii o iau razna, nu poate sta liniştit în prezenţa ta, trebuie mereu să tresară, să se scuture. Nu mai poţi primi un răspuns ca lumea la o întrebare simplă, singura lui preocupare este cum să-ţi facă pe plac, ceea ce înseamnă, mai mult sau mai puţin, că-ţi va zice ceea ce crede el că vrei să auzi. Nu-ţi zâmbeşte el primul, ci aşteaptă să-i zâmbeşti tu întâi. Devine o creatură falsă. Când spun asta mă refer la toţi hotentoţii îmblânziţi, atât la cei buni, precum Klawer, dar şi la cei răzgâiaţi, precum Dikkop. N-au integritate, sunt actori. Câtă vreme un hotentot sălbatic, genul de hotentot care ne-a întâmpinat în ziua aceea, care a trăit toată viaţa lui într-o stare naturală, acela are integritate de hotentot. Stă drept de spate, şi când şade şi când e în picioare, te priveşte în ochi. E plăcut să vezi din când în când această încredere, mai ales pentru cineva care se mişcă de atâta vreme printre cei vicleni şi laşi, dar se bazează, desigur, pe o iluzie, amăgirea forţei, a conformităţii. lată-i în faţa noastră, un pâlc de douăzeci de indivizi care se holbau la noi, cei şase; iar noi stăteam în faţa lor, cu trei muschete, a mea încărcată cu alice mari, ale celorlalţi, cu plumbi; ei, plini de încrederea pe care le-o dădea iluzia lor; noi, plini de încrederea pe care ne-o dădea forţa noastră. Astfel, ne puteam privi unii pe alţii ca nişte bărbaţi, pentru ultima oară. Ei nu văzuseră în viaţa lor un om alb.

M-am îndreptat spre ei la pas. Oamenii mei au rămas în urmă, supunându-se ordinelor. Hotentotul călare a pornit şi el înainte, potrivindu-şi pasul după al meu. Oamenii lui s-au luat după el, picioarele lor erau acoperite de colbul ocru al câmpiilor. Muştele bâzâiau în jurul boului. Spuma se strângea acolo unde inelul îi străpungea nara. Respiram la unison, toate fiinţele.

Liniştit, am desenat în inima mea potecile bifurcate ale nesfârşitei aventuri interioare: ordin de a urma, polemică lăuntrică (rezistenţă? supunere?), servitori care-şi dau ochii peste cap, cuvinte de cumpătare, calm, marş rapid, defileul ascuns, tabăra, căpetenia bărboasă, gloata curioasă, cuvinte de salut, tonuri ferme, Pace! Tutun! demonstraţie de arme de foc, murmure de veneraţie, daruri, vraciul răzbunător, ospăţul, ghiftuirea, înnoptare, crimă dejucată, zori, despărţire, roţi care se rostogolesc, ordinul de a urma, polemica lăuntrică, ochi ce se dau peste cap, degetul neliniştit, împuşcătura, panică, asalt, foc de armă, plecare grăbită, hoarda care vine din urmă, goana spre râu, ordinul de a urma, polemica lăuntrică, suliţa accidentală în vintre (Vicontele d’Almeida), servitorii care fug, par înfipt în şezut, dezmembrare rituală în tabăra sălbaticilor, mădulare aruncare câinilor, organele genitale oferite primei neveste, ordinul de a urma, polemica lăuntrică, lovitura laşă, amnezia, coliba întunecoasă, mâini legate, somn neliniştit, zorii, adunarea sacrificială, vraciul, concursul de magie, almanahul celest, beznă la amiază, victorie, o domnie amuzantă dar

plicticoasă ca semizeu tribal, reîntoarcere la civilizaţie cu un numeros anturaj de vite – aceste poteci bifurcate străbătând acea adevărată sălbăticie fără organizare statală, numităţ mutul Marilor Namaqua, unde totul era posibil, după cum aveam să aflu.

Şederea în ţinutul Marilor Namaqua

Am venit cu gânduri de pace. Am adus daruri şi promisiuni de prietenie. Eram simpli vânători. Ceream permisiunea de a vâna elefantul în ţinutul neamului namaqua. Am venit de departe din sud. Drumeţii vorbeau despre ospitalitatea şi generozitatea acestui popor, iar noi am venit să aducem un respectuos omagiu şi să ne oferim prietenia. În car se găseau daruri pe care înţelesesem că poporul namaqua punea preţ – tutun şi sârmă de cupru. Noi căutam apă şi păşuni pentru animalele noastre vlăguite de o călătorie istovitoare. Doream să cumpărăm alţi boi, odihniţi. Plăteam bine.

Am vorbit rar, aşa cum se cuvine pentru deschiderea negocierilor cu nişte puteri poate neprieteneşti, dar şi pentru că nu eram sigur că hotentota mea, deprinsă la ţâţa doicii mele şi împovărată de construcţii imperative, era compatibilă cu a lor: oare n-aş precipita ostilitatea cu unul dintre acele calambururi inocente, provocate de ridicarea sau coborârea tonului: [! nop4] „piatră”, în loc de [înop2] „pace”, bunăoară, o greşeală de ton din a cărei pricină compatrioţii mei erau luaţi mereu peste picior? Cuvintele mele au fost ascultate cu atenţie de către bărbatul călare pe bou; dar cei care-l însoţeau au început să se îndepărteze în timp ce eu vorbeam, ieşind din raza mea vizuală, fermă, însă prietenoasă. Prudenţa m-a făcut să renunţ la maniera diplomatică şi să-mi abat atenţia de la interlocutorul meu, ca să-i avertizez printr-un strigăt scurt în olandeză pe oamenii mei să stea în gardă.

Cât de bine puteau! Hotentoţii care-mi dăduseră ocol se făceau nevăzuţi acum în spatele carului, iar Ian Plaatje, care păzea al doilea atelaj de boi, era înnebunit de frică şi nehotărât: să urmeze întocmai or→

dinul de păzire a boilor, sau să-i abandoneze şi să apere coviltirul carului, sau poate să tragă asupra nou-veniţilor şi să stârnească un masacru? Era limpede că hotentoţii căutau o cale dosnică de a ajunge în car, ca să scotocească şi poate să jefuiască ceea ce se afla acolo, iar mai-marele lor nu făcea nimic să-i tină în frâu: şedea placid pe boul lui, holbându-se la mine şi aşteptând să-mi reiau vorbirea. Nu mai era nimic de făcut, decât să acţionez. Plaatje era prins fără scăpare în dilema lui tactică. Lăsându-l pe uluitul meu *touleie*unul din cei doi băieţi slabi la minte, greu de deosebit unul de altul, care se numesc Tamboer – să-i tină piept celui care călărea boul, eu m-am repezit în mijlocul cetei de hotentoţi aflate la coada căruţei şi, fluturându-mi biciul, am strigat: „înapoi! înapoi!” Cât ai clipi, s-au retras şi s-au regrupat, cu ochi scăpărători. Oare aveam de-a face cu adulti? m-am întrebat eu.

Configuraţia în care începuseră parlamentările se înclinase acum în favoarea hotentotilor: în loc să stea >

ciorchini în faţa puştilor noastre pitite, iată-i ameninţând avangarda iară căpetenie şi flancul vulnerabil. Prin urmare, am pus în aplicare singurul plan de reorganizare posibil, ordonându-i lui Plaatje să stea împreună cu

boii lui, cât mai aproape de car. Plaatje era derutat şi arăta jalnic. În timp ce eu mă agitam şi hotentoţii chicoteau şi se scărpinau, el se dădea de ceasul morţii să aducă vitele cât mai aproape. Dar, de-o prostie impenetrabilă în ziua aceea, vitele mai întâi s-au strâns unele în altele sub pleasna lui, după care, rotindu-şi ochii, s-au împrăştiat în cele patru vânturi, şi s-ar fi putut rătăci dacă n-ar fi sărit în ajutor hotentoţii, adunându-le din nou la un loc, cu strigăte şi fluturări din braţe. Astfel, după minute bune de confuzie, în care poteca prietenului plouat, cea a duşmanului cu rânjetul pe faţă şi aceea a dobitoacelor vălmăsite s-au încurcat de-a binelea, vitele stăteau acum adunate la un loc, tropăind molcom la coada carului pe capra căruia şedea – după ce Tamboer numărul doi, vizitiul, îşi înşfăcase pălăria şi sărise jos ca să dea o mână de ajutor la strângerea vitelor – Jan Klawer, pe al cărui chip se citea vigilenţa neînduplecată şi a cărui puşcă era mereu pregătită. Acesta era soiul, acum pe ducă, al vechiului hotentot de fermă.

Ţinându-mă la marginea acestei învălmăşeli, urmăream prudent să prind primul semn al faptului că încercuirea carului, acum împlinită, nu era un epifenomen comic, ci prima fază a unei stratageme diabolice. Eram pregătit să-mi dau viaţa, numai să nu văd spectacolul grotesc în care cineva pune stăpânire pe boii şi pe carul meu şi îi duce la naiba-n praznic, în timp ce eu mă iau după ei, sfâşiind văzduhul cu ameninţări neputincioase. Dar în minţile lor nu exista un asemenea plan. Căci bărbatul călare pe bou s-a apropiat de locul unde stăteam încruntat şi mi s-a adresat curtenitor.

Eram bine-veniţi în ţara [poporului khoikhoin], poporul popoarelor, care era întotdeauna bucuros să primească drumeţi şi nerăbdător să audă veştile pe care aceştia le aduceau. Noi vom primi merinde, iar vitele, apă. Să-l urmăm aşadar. Eram bineveniţi să rămânem în mijlocul poporului său oricât doream noi de mult.

— Sunt recunoscător pentru primirea ta, am răspuns. Dar oamenii tăi îi neliniştesc pe-ai mei. N-ar putea fi înfrânaţi?

— N-o să vă facem niciun rău, a zis el. Ne dati darurile pe care ni le-aţi adus?

Peste tot în jur, ciracii lui cu urechile ciulite i-au preluat vorba:

— Daruri, daruri! strigau ei, ba unul chiar şi-a croit drum în faţă şi a început un mic dans înaintea calului meu, un dans ciudat, îşi umfla pieptul, îşi împingea dosul înapoi, iar picioarele lui păreau să meargă, numai că el nu se clintea din loc.

— Daruri! lălăia el. Vrem daruri! Daruri! Vrem daruri!

Amicii lui au preluat incantaţia, bătând din palme şi târşâindu-şi picioarele pe loc. Am încercat să le atrag atenţia servitorilor mei, dar nu m-am putut face auzit în toată larma aceea. Plaatje îşi ascundea ruşinea unde ştia el mai bine. Adonis privea spectacolul şi rânjea încântat. Fraţii Tamboer se alăturaseră aplauzelor hipnotice. Doar Klawer se stăpânea încă. Şedea ţeapăn pe capra carului, cu faţa împietrită, aţintindu-mă cu privirea. I-am făcut semn. A sărit jos şi a început să-şi croiască drum spre mine, ţinând puşca în faţă, de parcă ar fi fost cârja Iui Moise. Sălbaticii se dădeau la o parte şi se regrupau în spatele lui, unul imitându-i mersul înţepenit, restul,

întrerupându-şi dansul pentru a se tăvăli de hohote piţigăiate de râs.

— Deschide lada cu tutun şi dă-i fiecăruia dintre ei cât de două degete, i-am spus eu. Două degete. Nu mai mult.

Mulţimea s-a deschis din nou în faţa lui, de data asta intonând cântecul acela magic, obsedant: „Cazi în capcana mea, gâscă sălbatică, pune-ţi gâtul lung în capcana mea, iar eu îţi voi da cari drept hrană”. Plaatje şi-a făcut din nou apariţia, el şi ceilalţi servitori ai mei râzând la rândul lor, doar că în dosul mâinii.

Klawer a urcat în partea din spate a carului şi a reapărut cu o ladă de trei kilograme plină cu tutun şi un morcov. A deschis încet capacul şi a început să taie fără grabă bucăţi de câte cinci centimetri lungime, punându-le în mâinile întinse ale hotentoţilor. În adunătura aceea s-a pornit o busculadă, îmbrânceli şi înghionteli, şi un murmur care s-a transformat în strigătul: „încă! încă!” Boul păştea lângă mine. Călăreţul lui se afla acum printre bărbaţii care se luptau pentru tutun. Klawer mi-a aruncat o privire nehotărâtă. „Gata, nimic mai mult!” am urlat eu. El m-a auzit. Pe furiş, un hotentot a început să se caţere în car. Klower l-a lovit peste degete, şi hotentotul s-a dat îndărăt. Altul a smucit lada cu tutun dintre picioarele sale. Klawer s-a repezit să-l prindă pe tâlhar, dar n-a reuşit. Câteva clipe, lada a plutit din mână-n mână, pe deasupra capetelor celor din mulţime. Apoi a căzut, şi douăzeci dintre oameni s-au repezit să culeagă ce se împrăştiase. Klawer s-a repezit şi el, luptându-se, fără îndoială, pentru a îndrepta lucrurile.

— Lasă-i! am strigat eu şi, profitând de zăpăceala creată, m-am repezit şi am împărţit lovituri de bici dibace boilor aflati în frunte.

Dobitoacele au mugit şi s-au pus în mişcare. Am călărit de-a lungul atelajului, biciuind boii şi împungându-le boturile cu coada biciului. Carul a pornit cu o smucitură. Dinspre hotentoţi au izbucnit strigăte. Oamenii mei s-au repezit la locurile lor. Klawer a apărut fără pălărie, gâfâind. Mulţi dintre boii de la cel de-al doilea atelaj ne urmau greoi; câtorva, hotentoţii le tăiaseră legăturile. I-am abandonat; noi nu fugeam, pur şi simplu ne regrupam, aveam să recuperăm ce era al nostru la timpul potrivit. Înaintam cât puteam de iute, adică în ritmul pasului omenesc. Dar hotentoţii fugeau acum după noi, strigând şi chiuind. Am socotit că nu-i potrivit să tragem asupra lor. Nu manifestau nicio ostilitate concertată.

— Veniţi înapoi! strigau ei.

I-am ordonat vizitiului să nu le dea ascultare. Apoi am rămas în urmă, ca să mă poziţionez în spatele carului, cu faţa spre sălbaticii care se apropiau. Am ridicat mâna. Ei au venit până sub nasul calului meu, s-au oprit şi au început să pălăvrăgească şoptit între ei, privindu-mă curioşi, cu ochii mijiţi din pricina soarelui, ca nişte pui de sclavi. Am păstrat tăcerea până s-au strâns toţi. În spatele lor, cei patru boi ai mei răzleţiţi păşteau în voie. În spatele meu, carul se îndepărta spre siguranţă. Am început:

— Am venit cu pace în inimi, în ţinutul poporului namaqua. Multe poveşti au ajuns la urechile noastre despre bogăţia, generozitatea şi curajul poporului namaqua. De mulţi ani dorim să ne întâlnim faţă în faţă cu

poporul namaqua şi să îi transmitem salutul marelui nostru Căpitan, al cărui sălaş este la Cape, acolo unde se întâlnesc mările cele mari. Şi, ca să dovedim că am venit cu gânduri de pace, am adus cu noi multe daruri pentru poporul namaqua: tutun, cupru, cutii cu foc, mărgele şi alte lucruri.

Tot ceea ce voiam de la poporul namaqua, am continuat eu, era dreptul de a călători prin ţara lor iară a fi atacaţi şi de a vâna elefantul, pe ai cărui colţi poporul meu pune mare preţ.

Când colo, ce găsim după ce am traversat deşerturi, munţi şi râuri, ca să ajungem în ţara poporului namaqua? Ne pomenim că servitorii noştri sunt trataţi cu dispreţ, că vitele ne sunt gonite, iar darurile ne sunt călcate în picioare, ca nişte lucruri lipsite de valoare. Ce veşti despre namaqua să ducem înapoi poporului nostru la miazăzi? Că ei nu ştiu cum să-i primească pe străini, că n-au strop de ospitalitate? Că sunt atât de săraci, încât trebuie să fure prăpăditele de vite de ham ale oricărui drumeţ? Că sunt copii invidioşi, care se ciorovăiesc din pricina darurilor? Că nu au cârmuitori a căror autoritate s-o respecte?

Nu, am mai zis eu, aş fi un mincinos dacă m-aş întoarce cu asemenea veşti. Cei din neamul namaqua sunt bărbaţi, bărbaţi din tată-n fiu, puternici, generoşi, binecuvântaţi cu mari conducători – eu aşa ştiu. Nefericitele evenimente de azi-dimineaţă vor fi date uitării, sunt doar un vis urât, nu s-au petrecut, le-am şi uitat. Păstraţi tot ce-aţi luat. Dar hai să ne purtăm de-aici încolo ca nişte bărbaţi, să respectăm proprietatea celuilalt. Ce-i al meu e-al meu – vitele mele, carul meu, bunurile mele. Ce-i al vostru e-al vostru – vitele voastre, femeile voastre, satele voastre. Noi vom respecta ce-i al vostru, voi veţi respecta ce-i al meu, am încheiat eu.

Am socotit că mi-era îngăduită ameninţarea asta dibace, când, uitându-mă la ochii lor ca să găsesc în ei vreo reacţie aprigă, am citit, pe la al treilea paragraf al meu, doar o plictiseală crescândă şi lipsă de atenţie. Ironia şi morala retoricii juridice, greu de tradus în graiul nama, erau străine sensibilităţii hotentoţilor. N-au manifestat nicio pornire de a reacţiona, iar discursul meu n-a primit niciun răspuns. Cel care călărea boul, neavând nici pipă, nici cremene, mesteca tutunul. Tăcerea sporea. Şi începea să devină stânjenitoare pentru mine. Hotentoţii continuau să se uite la mine cu ochi mijiţi, curioşi, dar nu neprietenoşi. Te pomeneşti că, aşa cum stăteam acolo călare, cu soarele lucind peste umărul meu stâng, arătam ca un zeu, un zeu de-un soi pe care ei încă nu-l aveau. Hotentoţii sunt un popor primitiv.

— Încotro e satul vostru?

Asta i-a pus în mişcare.

— Acolo, acolo! au izbucnit ei, arătând în direcţia carului care se îndepărta greoi.

Ceea ce m-a eliberat de povara de a-mi revizui planul.

— Departe?

— Nu departe, nu departe!

— Atunci voi fi fericit să vă însoţesc cu prietenie. Să uităm ce s-a întâmplat. Mânaţi boii!

Şi, cu sălbaticii hohotind şi tropăind în urma mea, m-am înfipt în scările şeii, am dat pinteni şi am pornit după car, plin de euforia primejdioasă a bărbatului care a luat o hotărâre.

Aşezarea hotentoţilor se întindea pe malul unuia dintre râurile care se vărsau în Leeuwen. Era formată din vreo patruzeci de colibe aranjate într-un fel de cerc şi câteva avanposturi, plus alte cinci, aflate pe malul celălalt. Mai mult ca sigur că acelea erau colibele pentru femeile la menstruaţie, cărora, în timpul ciclului, nu li se permite niciun contact cu soţii lor ori cu vitele. Colibele erau construite toate după acelaşi tipic: rogojini din scoarţă de copac şi piei de animale aşezate peste emisfere de ramuri suple, înfipte în pământ şi legate împreună la vârf. Vârful este deschis însă, lăsându-le hotentoţilor o privelişte spre cerul nopţii. Ceea ce nu a dus nici la o relaţie specială cu zeii cerului, nici spre o astrologie hotentotă. Nu este altceva decât o gaură pentru fum.

Unul din ceata lor a luat-o înaintea carului, ca să ducă vestea sosirii noastre. În clipa în care ne-am făcut apariţia, o droaie de plozi şi câini, agitaţi la culme, s-au revărsat în întâmpinarea noastră. În sat, femei cu prunci sprijiniţi pe şolduri şi copilaşi de vreo zece ani, drăguţi, ascunzându-se în spatele picioarelor lor, stăteau şi se uitau chiondorâş la noi, uitând de oalele de gătit. Fumul urca, desigur, în fuioare subţiri spre cer.

Temându-mă că puştii prădători îmi vor fura tot avutul din car, dacă nu luam măsuri neobişnuite, am oprit la o oarecare depărtare de aşezare, am scos din car câteva lucruri trebuincioase, apoi i-am pus pe oamenii mei să lege bine canafasul, pentru că dedesubt se aflau toate proviziile noastre. I-am lăsat să ducă treaba asta la bun sfârşit, cu ordin să păzească vitele şi carul cu preţul vieţii, dar să nu provoace niciun incident, iar eu m-am dus călare în sat, urmat îndeaproape de ceea ce mai rămăsese din suita mea de sălbatici.

Uitasem spaimele pe care le poate trezi în sufletul aşezat confortabil viaţa colectivă a hotentoţilor. Un câine costeliv bătea pământul cu coada, era legat de gât de un pietroi, cu o chingă prea scurtă ca s-o poată roade. Miasma locului în care erau măcelărite animalele plutea în aer. Prostie abisală în ochii femeilor. Muşte care sugeau mucii de pe buzele copiilor. Ramuri carbonizate în colb. O carapace de broască ţestoasă albită de dogoare. Peste tot, suprafaţa vieţii crăpate de foame. Cum puteau să îndure insectele printre care trăiau?

Mi-am mânat calul până în spaţiul deschis din mijlocul aşezării, unde m-am oprit. Cercul hotentoţilor s-a strâns în jurul meu. Escorta mea se mişca în voie prin mulţime, sporovăind şi râzând. Nişte femei posace au schimbat câteva vorbe cu ei. După socoteala mea, erau vreo două sute de oameni. Puştii s-au furişat în faţă, s-au aşezat pe vine şi priveau admirativ. Am auzit că mi se spunea Nas-Lung. Răbdător, ca o statuie ecvestră, am aşteptat să mă primească mai-marele lor.

Hotentoţii nu au nicio înclinaţie spre ceremonii, iar pentru autoritate manifestă o reverenţă formală. Căpetenia lor nu mă putea primi. Era bătrân, suferind, poate chiar muribund. Am cerut totuşi să-l văd. Am

insistat. Am descălecat şi am scos darurile din >

sacul agăţat de şa. Ei au ridicat din umeri, şi-au zâmbit unii altora şi m-au condus, întreaga hoardă şopotitoare, până la intrarea deschisă a unei colibe. Mi-am încovoiat spinarea şi am păşit înăuntru. Ei au venit după mine, cât de mulţi au putut. Aerul era îmbâcsit de muşte şi duhoare de urină. Un bărbat zăcea pe o stivă de piei. Altceva nu am reuşit să desluşesc în întuneric. O fată şedea la căpătâiul lui, alungând muştele cu o ramură de jaracanda. Un omuleţ mi-a atins cotul şi mi-a strecurat un blid în mâna liberă. M-am uitat la el. El a zâmbit şi a dat din cap. Am sorbit din lichid. Era lapte acru, cu ceva care-i dădea gust – miere.

— E bolnav, a şoptit un bărbat lângă umărul meu.

— Ce-are?

— E bolnav.

Am pus blidul deoparte şi m-am aplecat deasupra patului. Vedeam mai bine acum. Bolnavul dormea. Părul şi barba îi erau sure.

— Ce suferinţă are?

— Piciorul – şi omul şi-a plesnit piciorul.

Fiinţa din pat era acoperită de la gât până la glezne.

— Îi daţi ceva leacuri? am întrebat, uitându-mă la fată.

Ea n-a vrut să-mi întâlnească privirea. Era prea tânără ca să stea de vorbă cu bărbaţii. M-am uitat la ceilalţi din jurul meu.

— Da, da, multe leacuri.

— Va trăi?

— Da, va trăi.

Zâmbete. Nu puteam scoate adevărul de la ei. Omul era pe moarte, probabil din cauza cancerului hotentot. Îi spălau rănile cu urină şi poate că-i dădeau infuzii. La piciorul patului, am pus ceea ce adusesem cu mine: colacul de sârmă, tutunul, iasca şi cuţitul. Apoi am făcut stânga-mprejur şi m-am întors la calul meu. Oamenii ăştia puteau fi ignoraţi.

Cel care călărea boul mi-a pus o mână pe umăr.

— Trebuie să staţi, să mâncaţi cu noi, toţi. Aţi venit de departe, animalele voastre sunt obosite. Rămâneţi câteva zile. Apoi o să vă dau o călăuză. În ţara asta, sunt oameni răi. Nu veţi fi în siguranţă singuri. Rămâneţi cu noi. O să vă simţiţi bine aici, cu noi.

Cine era ăsta? în jurul meu, tot mai mul ţi oameni. Recunoşteam chipuri din ceata care îmi înconjurase carul. Unul dintre ei a şoptit ceva în urechea celui care călărea boul. Călăreţul l-a îndepărtat cu o mişcare a cotului. Eu mi-am luat seama şi am vorbit:

— Va mulţumesc pentru ospitalitate. Aş fi cum nu se poate mai fericit să rămân. Dar oamenii mei mă aşteaptă. Şi aşteaptă ordinele mele. Ne vom întoarce.

Nu arătau încântaţi, dar nu m-au împiedicat să urc în şa. M-am întors în galop mic la car. Un şir de copii alerga după mine.

Lucrurile nu stăteau bine. Un grup de străini făcuse roată în spatele

carului, unde Klawer părea că se încăierase cu un individ. Ceilalţi patru oameni ai mei stăteau deoparte, neajutoraţi.

— Ce-i aici? am întrebat. M-am uitat la Plaatje. El a ridicat din umeri, cu un aer jalnic. Va las o jumătate de oră singuri, şi când mă întorc găsesc haos!

— Ne jefuiesc, stăpâne.

— Păi, faceţi ceva! am ţipat eu.

Mă aprind uşor. Toată lumea, inclusiv cei din neamul namaqua, s-au răsucit şi s-au holbat la mine. Am ridicat biciul deasupra capului şi m-am repezit între ei. S-au risipit, lăsându-i la vedere pe Klawer şi un băietan necunoscut – se luptau pentru ceva ce arăta ca un săculeţ. M-am aplecat şi i-am biciuit până când băiatul a tulit-o. Klawer a rămas întins pe spate, strângând sacul la piept. Bun câine de pază! Probabil că avea în jur de cincizeci de ani.

— Ridică-te! am urlat eu la el. Tu răspunzi aici! Ce se-ntâmplă?

El s-a ridicat cu greu în picioare. Gâfâia prea tare, nu putea vorbi. M-am răsucit spre ceilalţi oameni ai mei şi am surprins un rânjet pe faţa lui Adonis: s-a aplecat deodată, şi pleasna biciului i-a ciupit umerii.

— Înjugaţi boii! Toţi boii! Acum! Atelaj dublu!

Chipul îmi era congestionat, purpuriu. Nu aveau voinţă, erau născuţi sclavi.

Hotentoţii se retrăseseră şi stăteau în grupuri mici, uitându-se la noi. M-am îndreptat spre ei.

— Primul care mai pune mâna pe carul meu sau pe boii mei va fi împuşcat cu această puşcă! Această puşcă vă va ucide! întorceţi-vă la casele voastre!

Mă priveau împietriţi. Mulţimea sporea. Chiar şi femei cu prunci se apropiau acum dinspre sat.

— Sss-sa! a sâsâit cineva, şi alţii l-au imitat: Sss-sa!

Un sunet pe care-l scoteau ca să provoace un animal încolţit să sară. Sâsâiturile s-au transformat într-un ritm constant. Eu nu m-am clintit din loc. Calul dădea semne de nervozitate.

O femeie a ieşit din mulţime, îndreptându-se spre mine. Picioarele îi erau crăcănate, genunchii îndoiţi, braţele întinse orizontal, de-o parte şi de alta. În rostogolirea acelui „Sss”, ea îşi scutura întregul trup, iar sânii goi şi grei şi bucile masive îi tremurau. Cu fiecare, -sa!” exploziv, degetele ei pocneau, capul zvâcnea, picioarele îi stăteau răscrăcănate, trei paşi în faţă, doi paşi în spate, înainta spre mine, muzica hotentoţilor devenea tot mai liniştită, dar mai tulburătoare, până când am ajuns să aud fiecare pocnet al degetelor ei. Prin ochii mijiţi, femeia îmi zâmbea.

Am înălţat puşca, o mişcare uşoară, am tras în ţărână, la picioarele ei. Niciun ecou, un pămătuf de fum, nimic mai mult, dar femeia a ţipat înspăimântată şi s-a întins pe spate. Gloata a luat-o la sănătoasa. Am lăsat-o pe femeie neatinsă acolo unde zăcea şi m-am întors să supraveghez înjugarea. În clipa următoare, aceasta a sărit în picioare şi a tulit-o.

Soarele cobora spre asfinţit, când satul pustiu a rămas în urma

noastră. Ne îndreptam spre miazănoapte. Inima îmi era veselă. Curând, aveam să fim din nou singuri şi ne puteam veni în fire. Am călătorit până târziu în noapte. Când ne-am oprit pentru odihnă, am dublat garda. Eu am avut coşmaruri. M-am trezit în zori, tremurând, tehui. Klawer a arătat spre miazăzi, de unde veniserăm – se zărea fum acolo. Boii erau obosiţi, dar noi am pornit din nou la drum. M-am învelit într-un pled şi m-am aşezat pe capră, alături de vizitiu. Mă dureau oasele. Când soarele a ajuns să ne bată în creştet, am găsit apă şi ne-am oprit. În urma noastră, pe câmpie, vedeam acum mici siluete întunecate ce veneau către noi. Am băut apă iar şi iar, după care mi-am eliberat măruntaiele într-o explozie furioasă. Eram prea slăbit să merg călare, poate chiar prea slab să trag la ţintă. Oamenii mei m-au culcat în car, cu puşca alături. Le-am spus să nu se teamă, să rămână la loc deschis şi să urmeze drumul spre miazănoapte. Au sculat de jos boii cu lovituri de picior şi i-au înjugat. Desluşeam acum cine ne urmărea: treizeci de bărbaţi, unul călare. Vitele abia se târau prin dogoare. Dacă ne opream acum, animalele nu s-ar mai fi clintit, ci ar fi rămas în jug până mureau. Sprijinit de Klawer, m-am golit eroic peste marginea carului, întrebându-mă dacă vracii hotentoţi ar putea să-mi ghicească viitorul în cufureală. O pace magnifică s-a pogorât peste mine: legănarea egală a carului, soarele calm deasupra coviltirului. Îmi duceam secretul îngropat în mine. Nu puteam fi atins.

A trecut mult timp. M-am adâncit într-o amintire din copilărie, cu un şoim care se înălţa spre cer printr-o pâlnie de aer fierbinte.

Nemişcarea carului m-a trezit. Mi-am adunat puterile ca să strig, dar n-am reuşit decât să mă scap pe mine. Eram prea nevolnic să mă ridic în capul oaselor. Ochii mă dureau. Afară se vorbea în graiul hotentot. Încercam să desluşesc ce se spunea, dar totul avea trei înţelesuri. Trebuia să mănânc ceva, sau îmi pierdeam toată vlaga.

Oamenii mei mă trădau. Complotau cu hotentoţii necunoscuţi. Cu o discreţie infinită, mi-am trimis mâna în căutarea armei. Mi-am încleştat degetele pe patul ei, apreciind încă o dată soliditatea lui mângâietoare şi musculatura complexă a braţului meu. Şi am zăcut aşa, înconjurat de miasmele mele, zâmbind, ascultând. Erau două voci, una aproape, alta mai departe.

„Spală-mi picioarele, leagă-mi pieptul”, spunea vocea din apropiere, „promiţi să nu cânţi?” Departe, în sudul îndepărtat, a doua voce a cântat. Prima voce a răspuns la nesfârşit. Am renunţat să mai ascult şi m-am cufun

dat din nou în somn.

Eram mânuit fără menajamente. Bărbaţi brutali mă ridicau, învelit în pleduri ca un cadavru. Mâinile îmi erau prinse de-o parte şi de-alta a trupului. Pângeam: faţa îmi era udă de lacrimi. Capul îmi era mai jos decât picioarele. Eram ridicat din car. Soarele dispăruse, pe cer erau stele. Mirosul dulce al vitelor. Oamenii mei mă duceau, îi ştiam după pălării.

— Plaatje, am zis încet, ce faceţi cu mine?

— O să avem grijă de tine, stăpâne, eşti bolnav.

Îmi zâmbea ca un înger păzitor. M-au pus pe pământ. Şi ceilalţi

oameni ai mei s-au aplecat cu feţe blânde asupra mea: fraţii Tamboer, atât de tineri şi neformaţi, Adonis, bătrânul Jan Klawer, bunul, credinciosul. Am izbucnit în plâns de gratitudine. Iar acum, amestecându-se printre chipurile lor, erau chipurile hotentoţilor străini, îmi zâmbeau, asigurându-mă că nu-mi doreau decât binele. Mâini blânde m-au ridicat în capul oaselor. Cu mişcări din sprâncene, mi-am cerut scuze pentru miros. Am fost ridicat pe spinarea unui bou: nu al meu, ci al hotentotului străin! Am stat drept câteva clipe; dar coapsele mele refuzau să se încordeze, drept care am alunecat într-o parte, iar ei m-au întins pe pământ. Vocile din jurul meu murmurau din nou, discutau despre starea mea. Eu am zâmbit şi m-am cufundat din nou în somn.

Mi-am revenit în simţiri şi m-am văzut legat pe o targa, între doi boi înjugaţi, zgâlţâit şi hâţânat; ceilalţi boi răsuflau greu în spatele meu; carul dispăruse, ştiam asta, jefuit şi abandonat. Nu mă puteam relaxa, eram scuturat de frisoane. Am fluierat, am tuşit, am hârâit, am gâfâit zgomotos, numai ca să atrag atenţia siluetei întunecate şi necunoscute care, cu capul în jos, mă ducea în noapte pe mine, tot cu capul în jos. Într-o clipă de luciditate, mi-am dat seama că, bolnav fiind de cine ştie ce fierbinţeală, căzusem în mâinile unor hoţi nemiloşi, fără cele mai rudimentare cunoştinţe de medicină, nişte barbari, progenituri ale naturii, a căror ospitalitate o batjocorisem cu o zi înainte. M-am cufundat într-o halucinaţie cu răposata mea mamă, care şedea într-un scaun cu spetează dreaptă şi citea o scrisoare ce anunţa moartea mea, şi iar m-am trezit scuturat de frisoane şi m-am rugat Dumnezeului meu, absent de multă vreme, să readucă soarele pe cer. Stelele continuau să-şi trimită lucirea dintr-un cer pe care, în orice alt moment, l-aş fi admirat pentru frumuseţea de cristal. M-am rugat şi pentru uitare, sub orice formă, de la moarte la delir. Am fost răsplătit cu delir după delir şi, la urmă, cu un frig atât de profund, încât nu mi-am mai simţit mâinile şi picioarele.

— O să mor, am zis eu în olandeză, [trei] cuvinte pronunţate apăsat, limpede. Cât de umilitor, am mai zis şi am observat că cerul începuse să se înroşească.

Pe veci fie binecuvântat răsăritul subtropical timpuriu. Orele au trecut, eu mă dezgheţam, curând puteam să uit teama că voi muri de frig şi am început să mă întreb dacă nu cumva voi muri de sete. Cum au găsit oamenii ăştia, în boii mei neghiobi şi disperaţi, forţa de a se târî toată noaptea? Cu un elan jalnic şi sfidător, m-am scăpat din nou în pleduri. Să-i cureţe morţii pe morţi, eu voi fi salvat.

Hăulituri din partea hotentoţilor şi reapariţia trupelor de băieţi odioşi, gălăgioşi, care băteau din palme, anunţau sfârşitul călătoriei. Vorbărie, nesfârşită vorbărie, în vreme ce eu, cu capul în jos, mă zvârcoleam. Apoi, printre şiruri de femei care se holbau, am fost dus la un grup de colibe, pe malul celălalt al râului care marca hotarul satului propriu-zis. Cum oamenii mei dispăruseră în mod inexplicabil, am fost dezlegat de pe targă şi pus la umbră de mâini străine. Spectatorii s-au îndepărtat, toţi în afară de doi bătrâni invincibili şi de copii.

— Apă! am ţipat.

Şi, ca prin minune, a apărut o hoaşcă aducând o tigvă. Plină cu apă, dar cu un gust amar şi mirosind a ceapă. Am băut cu nesaţ, dispreţuindu-mă pentru asta. I-am strecurat un zâmbet babei, care s-a făcut nevăzută.

Klawer şi-a făcut apariţia, nu atât de îngrijorat pe cât mi-aş fi dorit eu, şi m-a dus din faţa spectatorilor în coliba pentru menstruaţie – cea rezervată mie, am înţeles eu, în a cărei izolare întunecoasă, ţ inându-mă pentru sprijin de coapsele vechilului, m-am golit de trei ori într-un vas semisferic, pe care Klawer a avut onoarea să-l golească în tufăriş. O sarcină îndeplinită mai apoi de el zi de zi. Dimineaţa şi seara, tot el îmi aducea blidul cu fiertură care constituia fundamentul tămăduirii prin purgaţie, pe care mi-o aplica aceeaşi cotoroanţă care-mi dăduse de băut, o sclavă boşimană cătrănită, care cunoştea farmacopeea boşimană şi pe care o surprindeam uneori trăgând cu ochiul la mine de la intrarea în colibă, şi care a răspuns întrebărilor pe care i le-am spus despre denumirea şi evoluţia bolii mele, despre motivul binefacerilor ei şi (slăbiciune din partea mea) despre soarta mea, cu o tăcere îndărătnică.

Febra mă năpădea şi mă părăsea, o distingeam doar prin arcuirile aripilor sufletului atunci când urca şi prin încetineala greoaie a revenirii pe pământ. M-am reîntors în trecut, meditând la viaţa mea de îmblânzitor al sălbăticiei. Am meditat la întinderile de pământ nou pe care le-am înghiţit cu ochii. Am meditat la morţile pe care le-am provocat, limba inertă a antilopei şi scrâşnetul sec al carapacei cărăbuşului. Cu o uşoară fâlfâire a aripilor, am pătruns în caii care au trăit sub mine (ei ce gânduri or fi avut despre asta?), în pielea răbdătoare a cizmelor mele, în aerul care mi se împotrivea oriunde m-aş fi mişcat. Astfel am progresat, trimiţându-mă afară din spaţiul strâmt al patului meu, pentru a pune din nou stăpânire pe vechea mea lume, şi am restăpânit-o până când, confruntându-mă cu certitudinile străine ale soarelui şi pietrei, a trebuit să mă retrag, lăsându-le pentru ziua în care nu voi mai da semne de slăbiciune. Deşertul de piatră tremura în pălălaia soarelui. Dincolo de acest exterior roşu ori cenuşiu – a zis piatra din inima ei de piatră, adresându-se inimii mele –, acest exterior care năvăleşte în fiecare dimensiune locuită de om, stă la pândă un lăuntru negru foarte străin lumii. Dar, sub ciocanul exploratorului, acest lăuntru inocent se transformă cât ai clipi într-o imagine banală, îmbuibată, plină de sine, a acestui exterior roşu ori cenuşiu. Atunci – întreba piatra – cum poate mânuitorul ciocanului, care caută să pătrundă în inima universului, să fie sigur că există spaţii interioare? Oare nu sunt doar ficţiune, aceste ademeniri ale spaţiilor interioare de a fi violate, folosite de univers pentru a-i atrage pe exploratori? (înmormântată în sicriul ei, inima mea a trăit şi ea în întuneric întreaga ei viaţă. Lăuntrul meu ar orbi dacă m-aş înjunghia. Gândurile astea m-au neliniştit.)

Am meditat la vise, şi poate chiar am visat pe marginea acestui subiect. Aş putea spera că toate nenorocirile care mi s-au întâmplat de când am dat ochi cu neamul namaqua a fost un vis urât? Să fie ei doar nişte demoni? Deveneam prizonier al propriei mele lumi subterane? Dacă aşa

stătea treaba, unde era tunelul care ducea înapoi la lumina zilei? Era vreun descântec pe care trebuia să-l rostesc? Să fie descântecul simplul „Visez”, rostit cu convingere? Dacă da, de ce-mi lipsea convingerea? Mă temeam că nu numai popasul meu în mijlocul neamului namaqua, ci şi întreaga mea viaţă s-ar putea dovedi un vis. Şi dacă da, încotro mă va duce ieşirea din visul meu? Într-un univers al cărui singur locuitor as fi eu, Visătorul? Dar oare n-am ajuns astfel, printr-un culoar întortocheat, la o povestioară pe care întotdeauna am păstrat-o ca rezervă, pentru a mă mângâia în serile singuratice, aşa cum un călător rătăcit în deşert păstrează ultimii stropi de apă, preferând să aleagă să moară, în loc să moară fără a putea alege? Dar oare povestioara asta, pe de altă parte, lasă viaţa fără sare şi piper?

I-am divulgat lui Klawer etapele acestei elegante meditaţii, la apus, în cea de-a treia zi a recluziunii mele, în timp ce ultimele rândunele zburau peste apă şi pe cer apăreau primii lilieci. Înserarea m-a făcut întotdeauna imprudent în mărturisirile mele. Klawer n-a înţeles niciun cuvânt şi, la fiecare pauză retorică, împingea un „Da, stăpâne”, dar eu eram prea îmbătat de propriile speculaţii ca să fiu prudent.

De la toposul fertil dar complet epuizat al visului despre sine şi lume, am trecut la prezentarea carierei mele ca îmblânzitor al lumii.

În sălbăticie, pierd complet sensul noţiunii de graniţă. O consecinţă a spaţiului şi solitudinii. Spaţiul operează astfel: cele cinci simţuri se întind din trupul în care sălăşluiesc, dar patru se întind într-un vid. Urechea nu poate auzi, nasul nu poate mirosi, limba nu poate gusta, pielea nu poate simţi. Pielea nu poate simţi: soarele se revarsă peste trup, carne şi piele, se mută într-un buzunar de arşiţă, pielea se întinde zadarnic de jur-împrejur, peste tot numai soare. Numai ochii au putere. Ochii au putere. Ochii sunt liberi, ajung până la orizontul de pretutindeni. Nimic nu rămâne ascuns ochilor. În vreme ce simţurile celelalte amor→

ţese sau se tâmpesc, ochii mei se curbează şi se întind. Eu devin un ochi răsfrângător sferic, mişcându-se prin sălbăticie şi înghiţind-o. Distrugător al sălbăticiei, parcurg spaţiile, tăind o potecă devoratoare dintr-un orizont într-altul. Nimic nu-mi retine ochii, nu mă văd decât pe mine. Câtă singurătate! Nicio piatră, niciun tufiş, nicio nenorocită de furnică prevăzătoare nu scapă acestei sfere călătoare. Există ceva ce nu-s eu însumi? Sunt o pungă transparentă, cu un miez negru plin de imagini şi o puşcă.

Puşca reprezintă speranţa că există acolo ceva ce nu eşti tu însuţi. Puşca este ultima noastră apărare împotriva izolării înăuntrul sferei călătoare. Puşca este mediatorul cu lumea, prin urmare salvatorul nostru. Ce ne spune puşca: afară e aşa-şi-aşa, nu-ţi fie frică. Puşca ne salvează de teama că viaţa întreagă se află înăuntrul nostru. Şi o face punând la picioarele noastre toate dovezile care ne trebuie privind o lume muribundă, prin urmare, o lume vie. Eu mă mişc prin sălbăticie cu puşca la ochi şi ucid elefanţi, hipopotami, rinoceri, bivoli, lei, leoparzi, câini, girafe, antilope de toate soiurile, zburătoare de toate soiurile, iepuri şi şerpi; las în urma mea un munte de piei, oase, zgârciuri necomestibile şi excremente. Toate

acestea re

prezintă dispersata mea piramidă închinată vieţii. Este opera mea de-o viaţă, necurmata mea proclamaţie privind felurimea morţii, prin urmare felurimea vieţii. Sigur că şi un tufiş e viu. Numai că, dintr-o perspectivă practică, o puşcă e inutilă împotriva tufişului. Există alte extensii împotriva tufişurilor şi a copacilor, transformând moartea lor într-un imn al vieţii, bunăoară un mecanism aruncător de flăcări. În privinţa puştii, dacă trage un plumb într-un copac, nu înseamnă nimic, copacul nu sângerează, nu e tulburat, continuă să trăiască în capcana naturii lui copăceşti, acolo, afară, şi prin urmare aici, înăuntru. Altfel stă povestea cu un iepure care îşi dă sufletul la picioarele noastre. Moartea iepurelui este logica salvării. Adică, fie trăia acolo, afară, şi moare într-o lume de obiecte, iar eu sunt mulţumit; fie a trăit înlăuntrul meu, dar nu va muri acolo, deoarece ştim că nimeni nu şi-a urât încă propria carne, iar carnea nu se distruge pe sine, şi fiecare sinucidere este o declaraţie despre ceea ce-l deosebeşte pe ucigaş de victimă. Moartea iepurelui este hrana mea metafizică, aşa cum carnea iepurelui este hrana câinilor mei. Iepurele moare ca să împiedice contopirea sufletului meu cu lumea. Tot respectul pentru iepure. Şi nici nu este uşor de ucis.

Nu putem număra sălbăticia. Sălbăticia este una singură, deoarece nu are hotare. Putem număra curmali, putem număra oi, deoarece livada şi ferma au hotare. Esenţa livezii şi a fermei este numărul. Raporturile noastre cu sălbăticia sunt o lucrare neobosită de a o transforma în livadă şi fermă. Când nu o putem împrejmui cu gard şi nu o putem număra, o reducem la cifre prin alte mijloace. Fiecare creatură sălbatică pe care o ucid trece graniţa dintre sălbăticie şi număr. Am curmat viaţa a aproape zece mii de creaturi, fără să pun la socoteală nenumăratele insecte ce s-au stins sub tălpile mele. Sunt vânător, un îmblânzitor al sălbăticiei, un erou al enumerării. Cel care nu înţelege numerele nu înţelege moartea. Pentru el, moartea este ceva la fel de necunoscut ca şi pentru animal. E valabil pentru boşiman, şi asta se poate vedea în graiul lui, în care nu e cuprinsă nicio modalitate de a număra.

Instrumentul de supravieţuire în sălbăticie este puşca, dar nevoia de a avea o puşcă este mai degrabă metafizică decât fizică. Triburile băştinaşe au supravieţuit fără puşcă. Şi eu aş putea supravieţui în sălbăticie înarmat numai cu arc şi săgeţi. Dacă nu m-aş teme că, fiind lipsit de alte mijloace, aş muri, nu de foame, ci de-o boleşniţă a spiritului care îl face pe babuinul pus în cuşcă să-şi golească măruntaiele. Acum că puşca a sosit în mijlocul lor, triburile băştinaşe sunt condamnate nu numai din pricină că puşca îi va ucide în număr mare, ci şi pentru că, tânjind după ea, se vor îndepărta de sălbăticie. Fiecare teritoriu pe care-l străbat înarmat cu puşca mea devine un teritoriu eliberat de trecut şi legat de viitor.

După toată această predica, nicio reacţie din partea lui Klawer, alta decât observaţia umilă că e târziu şi că ar trebui să dorm. Klawer a trăit în apropierea mea de când eram copil: am trăit amândoi aproape aceeaşi 138

viaţă exterioară; dar el nu a priceput nimic. I-am spus să plece.

Sălbaticii nu au puşti. Acesta e adevăratul înţeles al condiţiei unui sălbatic, pe care o putem defini drept sclavie faţă de spaţiu, în contrast cu stăpânirea spaţiului de către explorator. Relaţia dintre stăpân şi sălbatic este una spaţială. Platoul african este ca o tipsie, înaintarea sălbaticului pe acest teritoriu e continuă. De la marginile orizontului, sălbaticul se apropie, ajunge la vârsta maturităţii sub ochii mei, până când atinge marginea acelei zone precare în care, invulnerabil faţă de armele lui, eu devin stăpân asupra vieţii sale. De-a lungul şi de-a latul acestei întinderi, îl văd apropriindu-se, ducând sălbăticia în inima lui. În depărtare, el nu este nimic pentru mine, şi probabil eu nu sunt nimic pentru el. În apropiere, frica unuia de celălalt ne va împinge spre micile noastre comedii, ca de la bărbat la bărbat, ca între prospector şi călăuză, binefăcător şi beneficiar, victimă şi asasin, dascăl şi elev, tată şi fiu. Dar el traversează întinderea fără a întâmpina vreunul dintre aceste personaje, reprezentând acel ceva pe care ochiul meu l-a cuprins şi l-a absorbit şi care acum promite să mă cuprindă, să mă absoarbă şi, odată digerat, să mă elimine din sine, ca o pată pe-un câmp, ceea ce am putea numi, cu alte cuvinte, anihilare sau chiar istorie. El ameninţă să aibă o istorie în care eu urmează să fiu un termen. Aceasta este baza materială a bolii de care pătimeşte sufletul stăpânului. Atât de des, treaz ori visând, sufletul lui a trăit povestea apropierii sălbaticului, încât starea aceasta a devenit forma ideală a vieţii de penetrare. Un car se mişcă prin dogoare şi pustietate. La kilometri distanţă, îşi fac apariţia siluete negre, se vădeşte că sunt bărbaţi, se vădeşte că sunt sălbatici, carul continuă să înainteze, >

siluetele se apropie şi mai mult, străbat ultima sută de metri, carul se opreşte, boii se lasă la pământ, nu se aude nimic în afară de respiraţie şi de scârţâitul cicadelor. Şi acolo stă el, ocupând locul destinat, la patru paşi distanţă, şi trei picioare mai jos, resemnarea pluteşte în aer, acum am ajuns la faza în care se dăruieşte tutunul şi se rostesc cuvinte de pace, se arată drumul spre apă şi se avertizează asupra briganzilor, se fac demonstraţii cu arme de foc, se aud mumure de admiraţie şi, la urmă, o viaţă întreagă de lipăit de picioare goale în urma noastră. Căutarea vicleană încheiată cinstit, în linie dreaptă, transformarea sălbaticului într-un discipol enigmatic şi mişcarea obscură a sufletului (oboseala, alienarea, indiferenţa, spaima) care vine odată cu această transformare familiară, pe toate le percepem ca pe un model predestinat şi o condiţie a vieţii.

Am gândit toate acestea amintindu-mi de dreptul câştigat prin naştere al sălbaticului Jan Klawer, hotentotul.

Klawer a venit a doua zi dimineaţa. L-am întrebat ce părere avea despre tot ce-i spusesem. Era doar un biet *hotnot*[1] mi-a răspuns el. Am fost mulţumit cu

1. Hotentot (în afrikaans, în original).

răspunsul. Am întrebat de ce nu veniseră şi ceilalţi oameni ai mei să mă vadă. Mi-a zis că veniseră, doar că eu fusesem prea bolnav. I-am zis că minte. Dacă ar fi venit, ar fi fost cu totii în coşmarurile mele. I-am cerut să

mai încerce o dată. Cică se temeau de boala mea. Iar minţea. Da, stăpâne. I-am cerut să mai încerce o dată. A zis că hotentotii îi făcuseră să se teamă de colibele astea (colibele de pe malul celălalt al râului). M-am uitat lung la el, până când s-a fâstâcit şi s-a legănat de pe un picior pe celălalt, aşa cum fac sclavii.

Dar ce-am păţit? am întrebat eu. Am avut boleşniţa hotentotă? Cu siguranţă nu, mi-a zis el. Boleşniţa hotentotă e pentru hotentoţi. O să fiu pe picioare şi zdravăn în câteva zile.

Ce s-a întâmplat cu toate ale mele, cu carul, boii, caii? Carul se afla acolo unde îl lăsasem în noaptea aceea, îl putea găsi fără probleme. Dar tot ce fusese în car dispăruse, nu rămăseseră decât lucruri netrebuincioase, bunăoară găleata pentru smoală. Vitele şi caii mei păşteau împreună cu vitele hotentoţilor.

I-am cerut ca, data viitoare când vine să mă viziteze, să-i aducă şi pe oamenii mei. El s-a înclinat şi a plecat. Vizita lui mă epuizase. Doream să mă întorc la reveriile mele, dar nu reuşeam. Mă cuprinsese o stare iritantă de cumpătare şi nelinişte. O erupţie se forma pe fesa stângă, la un deget sau două de anus. Să fie cancer? Cancerul creştea în fese? Sau era doar un cos» gigantic, un efect secundar a supei galbene, greţoase care se prelingea din mine? îi spusesem lui Klawer să mă cureţe, iar el făcuse întocmai, dar numai cu un petec de lână. Hotentoţii n-au habar de săpun şi într-atât se feresc de apă, încât îşi leagă prepuţurile când se duc să se scalde. De aici duhoarea ce se înalţă din pliurile femeilor lor.

Ceas de ceas îmi pipăiam buba. Nu-mi păsa că mor, dar nu voiam să mor din pricina unui dos putregăit. Aş fi pierit bucuros în luptă, înjunghiat în inimă, înconjurat de mormane de duşmani căzuţi. Aş fi acceptat să mor de fierbinţeală, sfârşit trupeşte, dar arzând până la capăt cu închipuiri omnipotente. Aş fi acceptat chiar şi să mor pe-un rug sacrificial: dacă hotentotii ar fi fost un neam mai măreţ, un neam cu ritualuri, dacă aş fi fost ţinut prizonier până la răsăritul lunii şi apoi dus printre şiruri de privitori tăcuţi, până la un rug unde, legat de preoţi cu chipuri împietrite, aş fi îndurat chinul arcadian de a-mi pierde unghiile de la picioare, degetele de la picioare, unghiile de la mâini, degetele de la mâini, nasul, urechile, ochii, limba şi părţile moi, întregul proces fiind acompaniat de urlete de durere atroce autentică şi culminând cu spintecarea ritualică, poate că aş fi intrat în spiritul lucrului, m-aş fi abandonat ritualului, aş fi devenit sacrificiul ca atare şi aş fi murit cu sentimentul că am aparţinut unui întreg estetic satisfăcător, dacă sentimentele mai sunt posibile la capătul unor întreguri estetice de acest fel. Nu era chiar exclus ca, într-un exces de plictiseală, hotentoţii să-mi zboare creierii, însă mai puţin probabil era ca, lipsindu-le orice religie şi *a fortiori* orice ritual, să mă supună unui sacrificiu ritual. Nu aveau nici măcar un corpus de vrăji diferite de superstiţiile ocazionale. Hotentoţii acceptă existenţa unui Creator doar pentru că efortul de a închipui un univers lipsit de aşa ceva este prea mare pentru ei. De ce Creaţia trebuie să fie compusă dintr-un amestec de plinuri şi viduri? – iată o întrebare irelevantă pentru ei. Dumnezeu îşi trăieşte propria viaţă, numai el

ştie cu ce suferinţe şi satisfacţii, şi o trăieşte acolo unde îi este locul. Atâta vreme cât Dumnezeu îşi iroseşte puterea pe aiureli, poţi să râzi de el. În rest, atitudinea justă e detaşarea: „Ştiu, iară mine, Dumnezeu n-ar mai putea trăi; trebuie să lepede fantoma, dacă eu mă scufund în nimic” – aşa cântă hotentoţii.

M-am gândit că umflătura din fesa mea era ca un bulb care trimitea rădăcini pustuloase în carnea mea fertilă. A devenit sensibilă la apăsare, dar, dacă o mângâiam cu degetul, simţeam mai degrabă o mâncărime plăcută. Prin urmare, nu eram chiar singur.

Un copil s-a strecurat în colibă şi s-a oprit lângă culcuşul meu, cântărindu-mă din priviri. Nu avea nas, nu avea urechi, iar dinţii din faţă, cei de jos şi cei de sus, îi ieşeau orizontal din gură. Petice de piele i se desprinseseră de pe faţă, mâini şi picioare, lăsând la vedere un lăuntru rozaliu, ca o biată imitaţie a pielii europenilor. A stat acolo până când ochii i s-au obişnuit cu întunericul. I-am spus că visează şi i-am poruncit să nu mă atingă, la care el s-a răsucit pe călcâie şi a părăsit coliba în vârful picioarelor. M-am târât după el, dar dispăruse. Aveam nevoie de hrană mai consistentă. De la începutul încarcerării mele, nu mâncasem nimic altceva decât fiertură fără carne. Stomacul îmi ghiorăia, măruntaiele mi se storceau zadarnic. Căzut pe burtă, cu faţa în colb, urlam după hrană. Era mijlocul amiezii, desluşeam siluete întinse la umbra colibelor de pe malul celălalt al râului. Băiatul cafeniu-rozaliu şi-a făcut din nou apariţia din spatele colibei alăturate.

— Mâncare! am strigat eu. Spune-i mamei tale că am nevoie de mâncare bună!

El s-a făcut nevăzut. Eu am adormit în colb. M-am trezit pe la apus. Buba pulsa. De pe malul celălalt al râului se auzeau strigăte mânioase: „Stânga!”, „Aia!”, „Al meu!”. Doi bărbaţi stăteau ciuciţi unul în faţa celuilalt în lumina muribundă a soarelui. Braţele lor fluturau în toate părţile, mâinile ba li se împreunau, ba se răşchirau. Lătrau, râdeau, acum se ridicau pe călcâie, acum erau în genunchi. Un joc hotentot arhaic, mi-am spus eu. În curând venea ora de hrană. Klawer mi-a adus supa femeii-vraci. Eu am cerut carne. El mi-a adus carne uscată. Am muşcat din ea ca un câine.

În mod limpede, stomacul meu nu era pregătit pentru mâncare solidă. Toată noaptea s-a contorsionat în jurul fibrelor de carne mestecată şi, până la urmă, le-a dat afară în răbufniri acide, care au ros suprafaţa delicată a furunculului meu. Cel mai uleios smoc de lână în mâna cea mai blândă a lui Klawer nu mai putea stoarce din el vreo tresărire de plăcere. În loc de asta, o pulsaţie palidă, o inimă mică bătând în ritmul inimii mele celei mari. M-am sfătuit cu Klawer: ce-ar putea să-mi aducă de mâncare, atât cât să-mi aline pântecul, dar iară să mă lase neputincios ca un prunc? Aveam nevoie de fiertură de ovăz, a zis el, o fiertură uşoară, făcută din grăunţe zdrobite şi fierte câteva ore bune la foc mic. I-am blestemat pe hotentoţi pentru lipsa lor de prevedere. Nu cultivau grâne. Ceea ce ofereau din abundentă, tocmai în acea zi dintre toate zilele, era grăsimea de hipopotam. Vânătorii se întorseseră de la marele râu cu târlii pline de carnea pe jumătate uscată a

unei femele care căzuse într-una dintre gropile lor. Mai aduseseră pe o târlie, legate cu o frânghie, cu picioarele în sus, două sute de livre de carne vie, fragedă – puiul care, uitându-se la maică-sa cum sângera de moarte înfiptă în suliţe, a fost luat prin surprindere de vânători. Femeile ciomăgeau puiul cu bâte, pregătind măcelărirea lui: vasele mici de sânge erau sparte în timp ce inima încă bătea, micşorând astfel scurgerea sângelui din carnea lui şi aşa palidă. La un moment dat, puiul trebuie să fi scăpat din mâinile femeilor, căci a apărut tropăind din spatele colibelor, urmat de o ceată care râdea în hohote, s-a repezit în râu şi, preţ de o clipă, a fost lăsat să stea acolo zvâcnind din toţi muşchii şi răsuflând din greu, ca apoi să fie mânat înapoi spre locul de tăiere. Tânjeam după ficatul lui rumenit sau după inima rumenită, dar ştiam că stomacul meu n-ar fi suportat asemenea trufandale elementare. Prin urmare, l-am trimis pe Klawer să aibă grijă să ţină deoparte pentru supă o bucăţică de carne macră. Şi, stând prin preajmă în timpul tranşării, a reuşit să facă rost de câteva bucăţele care, curăţate de grăsime şi asezonate cu ceapă sălbatică, urmau să-mi întregească supa, prima mâncare apetisantă de care am avut parte în captivitate şi care nu a provocat o respingere imediată.

Cum nu se poate mai binedispus, l-am trimis pe Klawer să participe la sărbătoare, iar eu m-am aşezat în pragul colibei ca să ascult, deoarece tăpşanul central al satului era ascuns vederii mele. Cântecul melancolic *„Ho-ta ti-te se* \ cântat la unison de două femei şi punctat de bufniturile marelui pisălog, ajungea până la mine prin înserare, amestecat cu ciripitul păsărilor din copaci. Pe măsură ce se întuneca, am început să văd deasupra acoperişurilor lucirea marelui foc de lemne. Cântarea a încetat şi, pentru o lungă bucată de vreme, la urechile mele a ajuns doar un bolborosit de strigăte şi râsete. Apoi, prin întuneric, au răsunat sunetele pe care le aşteptam. Încercări timide la fluier şi zvâcnetul surd al arcului de lemn. Primul act al

festivităţilor se încheiase, acum urmau pantomima şi dansul. Avea să dureze toată noaptea, şi nimeni nu se va opri până nu se vor fi isprăvit toate acele sute de livre de hipopotam şi toate rezervele de lapte fermentat şi miere. Am răsuflat uşurat când m-am pomenit plictisit şi iritat de situaţia mea. Plictisul nu e o senzaţie cunoscută hotentoţilor: e un semn de umanitate superioară. Cu siguranţă mă îndreptam spre însănătoşire. M-am ridicat în picioare. O clipă de ameţeală, dar mi-am recăpătat iute echilibrul. Ţinându-mi bucile depărtate şi oprindu-mă adesea, m-am dus până la malul râului, unde am rămas o vreme urmărind siluetele pe fundalul marelui foc. Apoi am traversat râul şi am mers printre colibe, o fantomă ori un strămoş uscăţiv care venea să le strice cheful. Am fost zărit imediat.

— E aici! E aici! a strigat o femeie, şi eu am fost înconjurat de-ndată.

Fluierele au tăcut. A urmat un fel de linişte. Ei se ţineau la distanţă.

— N-am venit cu gânduri rele, am zis eu.

O femeie a început să se vaiete strident. În mulţime s-au auzit hohote sporadice de râs şi bătăi din palme, încet, ritmic. Un bărbat şi-a croit drum

în faţă. L-am recunoscut: cel care călărea boul.

— Tu trebuie să pleci! a zis el. Pleacă, pleacă!

Şi-a fluturat un braţ în direcţia râului. M-am răsucit pe călcâie şi am plecat. Bucile mi se frecau una de alta, dar nu-mi puteam permite un gest greşit. Mulţimea s-a despărţit în două, fără să mă slăbească din ochi, doar copiii tropăiau în faţa mea, depărtându-se cu spatele, scoţând zgomote de sugere şi strigând:

— Vino, vino!

M-a cuprins brusc ameţeala, de data asta din pricina sângelui inflamat care mi-a inundat capul, şi am fost nevoit să mă opresc câteva clipe, cu mâinile pe genunchi.

Copiii au rămas pe malul lor. Când am început să traversez albia, am simţit o mână pe braţ. Era Jan Klawer, ruşinat peste poate. Eu am scrâşnit din dinţi şi l-am dat la o parte. Fluierele au reînceput, ţinând ritmul unui dans tropăit. În lumina focului, vedeam cele două şiruri care se învârteau încet, întâi şirul bărbaţilor, în frunte cu cei nouă suflători în fluiere, reprezentând gama de nouă note, apoi şirul femeilor. Trei paşi înainte, doi paşi înapoi executau bărbaţii, cu spinările îndoite, cu genunchii şi labele picioarelor îndreptate înainte. Femeile înaintau cu mici paşi în sensul acelor de ceasornic, cu şezuturile ridicate şi mâinile bătând uşor ritmul. Cântecul era „Porumbelul nama”, foarte sugestiv. Vaierele ameţitoare ale fluierelor pe o singură notă, sparte de vibraţiile percutante ale arcului de lemn, se interpuneau cu un ritm lasciv; poziţia încovoiată a bărbaţilor, care, cu pleoapele închise, se adaptau propriilor variante ale melodiei şi ritmului, ironia şireată a femeilor care executau micile mişcări cu mâinile şi picioarele, în contrast cu imobilitatea masivă a dosurilor lor, m-au umplut cu o nouă nelinişte, cu o teroare senzuală. Dansul avea drept sursă de inspiraţie preludiul senzual al porumbeilor: masculul îşi zbârleşte penele şi urmăreşte femela cu un mers săltat, femela face câţiva paşi în faţa lui, prefacându-se că nu l-a observat. Dansul sugera în mare măsură această urmărire în cerc; dar, pe lângă evocarea urmăririi, dansul scotea la iveală şi esenţa ei, două tipuri de sexualitate, unul sacru şi extatic, celălalt voluptos şi rafinat. Nimic nu mi-ar fi plăcut mai mult decât ca ritmurile să se simplifice şi dansatorii să renunţe la pantomimă şi să se arunce într-o frenezie sexuală adevărată, culminând într-un coit în masă, întotdeauna mi-a plăcut să privesc imperecherile, fie între animale, fie între sclavi. Nimic din ce-i omenesc nu mi-e străin. Prin urmare, reuşind să-mi stăpânesc anxietatea, am continuat să privesc, până când briza rece a nopţii m-a trimis înapoi în patul meu.

A doua zi dimineaţa, m-am trezit lihnit de foame. Febra şi slăbiciunea dispăruseră, nu mai rămăsese decât furunculul. L-am pipăit încet şi am fost recompensat cu un acces acut de durere şi o uşoară dezumflare. Tare aş fi vrut să am o oglindă.

Klawer n-a apărut cu mâncarea. N-am mai stat pe gânduri, ci am traversat râul în tabăra principală: după orgia din seara trecută, hotentoţii aveau să doarmă toată ziua. Un eventual duşman îi putea extermina până la

ultimul.

Prima colibă în care m-am uitat găzduia nişte adormiri necunoscuţi. În a doua, i-am găsit pe oamenii mei daţi dispăruţi. Fraţii Tamboer se aflau cel mai aproape de intrare, acoperiri cu o piele de bivol. Îşi zâmbeau în somn, blând, copilăreşte. Între ei zăcea o fată ai cărei ochi larg deschişi mă aţinteau. Sânii abia îi înmuguriseră. O prinseseră la vârsta potrivită. Dincolo de ei, în întuneric, am mai desluşit, în timp ce ieşeam cu spatele din colibă, şi alte siluete adormite.

Am explorat şi malul meu. În coliba vecină cu a mea zăcea bătrânul, căpetenia pe care o vizitasem. Falca îi era legată cu o chingă, braţele îi erau încrucişate. Am dat la o parte acoperământul şi am văzut că piciorul stâng, între genunchi şi vintre, îi era înfăşat strâns într-o legătură din care ieşea miasmă de putreziciune. Pântecul ce-i fusese despicat era cusut la loc.

Copilul maroniu-rozaliu urina lângă intrarea următoarei colibe. S-a furişat înăuntru când m-a văzut şi a reapărut agăţat de şorţul unei femei fără nas şi cu o lingură mare în mână. Am salutat-o. Ea a deschis larg gura şi a arătat înăuntrul ei. Eu am clătinat din cap. Din gâtlejul ei a ieşit un hârâit. Femeia a pornit în direcţia mea. M-am răsucit pe călcâie şi am luat-o din loc. Încă nici urmă de Klawer. M-am întors la coliba fraţilor Tamboer şi, trecând peste un fals sentiment de ruşine, am intrat. Băieţii zăceau ca înainte, fata tot trează era. M-am încruntat la ea, nesigur dacă va striga sau nu, ceea ce m-ar fi pus într-o situaţie jenantă. Ea mi-a zâmbit, poate un zâmbet de invitaţie, deşi îmi vine greu să cred că era atât de proastă încât să-şi închipuie că aş fi putut să împart un pat cu servitorii mei şi târfa lor. Aşa că n-am mai băgat-o în seamă şi m-am strecurat mai adânc în colibă. Următorul adormit era Plaatje. Şi chipul lui era senin, contrar firii neliniştite, temătoare, pe care i-o ştiam. Următorul – dispărutul Klawer. Dormea cu braţele împrejurul mijlocului unei femei, o creatură enormă, cu obraji căzuţi şi părul puţind a grăsime. Ghemuit la pieptul ei, un copil de vreo cinci ani. Mi-am înfipt degetele în umărul lui Klawer şi i-am şoptit în ureche. Pleoapele i-au fluturat şi trupul i s-a contractat, ca acela al unei insecte care n-are nicio apărare alta decât să se prefacă a fi o scârnă de şopârlă.

— Klawer! a vuit şoapta mea în urechea lui.

Ochii i s-au căscat de tot, mi-au aruncat o privire piezişă, lungă, după care s-au pironit ca nişte pietre pe ceafa jegoasă a femeii. După multe săptămâni, mi-am simţit în sfârşit venele inundate de un val de jubilare.

— Klawer! am şoptit, şi cu siguranţă a auzit hohotul de râs din vocea mea. Unde-i micul meu dejun? Vreau micul dejun.

A refuzat să se uite la mine, a refuzat să vorbească, sigur sudoarea îi umezise subsuorile. L-am înghiontit în dos.

— Ridică-te, cu tine vorbesc! Unde mi-e micul dejun?

Oftând, s-a desprins de femeie şi a îngenuncheat în pat ca să-şi caute hainele – un bătrân prăpădit şi stafidit, cu un penis lung şi fleşcăit, de culoarea cenuşii.

— Stăpânu! Iertare, stăpânu!

Vocea lui Plaatje vorbea acum, iar Plaatje stătea întins pe pat, cu un braţ sub cap. Din postura asta îmi vorbea:

— De ce nu ne lasă stăpânu să dormim?

Ochii îi erau aţintiţi asupra mea. Mi-am strâns buzele într-o expresie pe care el cu siguranţă o cunoştea de mult şi de care se temea în alte vremuri, dar acum nu s-a pierdut cu firea. Zâmbea cu un zâmbet de ho ten tot. Nu ştiam cine se mai trezise şi asculta, dar nu-mi puteam permite să-mi iau ochii de la Plaatje.

— Suntem obosiţi, ne-am culcat târziu, vrem să dormim. Stăpânu trebuie să ne lase să dormim.

Tăcere lungă.

— Dacă stăpânu vrea micu' dejun, poate că stăpânu trebuie să şi-l gătească singur.

Am făcut un pas spre el. La al doilea pas, l-aş fi lovit. Pe vremuri, o asemenea lovitură, care l-ar fi nimerit sub falcă, i-ar fi smuls din ancoră fiecare tendon al gâtului şi l-ar fi frânt. Dar, la primul meu pas, el a azvârlit la o parte colţul pledului. În mâna placidă care zăcea lângă coapsa lui avea un cuţit. Nu-mi puteam permite să ratez. Data viitoare, mi-am spus eu, data viitoare.

— Stăpânu e om bolnav, a întins Plaatje coarda şi mai mult. Stăpânu trebuie să se culce şi să-şi recapete puterile. Mai târziu, când ne sculăm, o să-i trimitem ceva lu' stăpânu. Stăpânu locuieşte dincolo, pe celălalt mal al apei, nu-i aşa, stăpânu?

— Vino! i-am spus lui Klawer şi am ieşit din colibă.

— Ce-ar vrea stăpânu să-i trimitem? a strigat Plaatje în urma mea. Ar vrea stăpânu să-i trimitem nişte coadă?

Înăuntrul colibei, o explozie de chicoteli şi huiduieli, peste care s-au ridicat spre culmi următoarele:

— Poate c-o să-i trimitem lu' stăpânu o bucăţică de coadă tânără!

Rafale de obscenităţi au trecut în zbor pe lângă mine, în timp ce părăseam satul adormit.

Am aşteptat în coliba mea, iar Klawer a venit, aşa cum ştiam că va face. Obiceiul obedientei nu se uită uşor. Ruşinat, şi-a cerut scuze pentru Plaatje: n-a ştiut ce face, se dădea mare, nimic altceva, era doar un băiat surescitat la culme, a băut prea mult, oamenii ăştia îl împingeau spre rele, şi dă-i şi dă-i. Mi-a adus biscuiţi, biscuiţi din propria mea cutie cu biscuiţi, din care hotentoţii se înfruptaseră în timpul orgiei. Eram recunoscător pentru minunea asta civilizată.

— Cine e doamna? l-am întrebat, continuând: Eşti prea bătrân pentru treaba asta, Klawer.

Nimic nu-i mai bun decât niţeluş umor pentru a relaxa atmosfera. Klawer a redevenit cel dintotdeauna – rânjea şi se legăna de pe-un picior pe celălalt. De el n-aveam de ce să mă îndoiesc.

— Klawer, plecăm.

— Da, stăpâne.

Trebuiau făcute pregătiri, una în mod special. În starea mea de-atunci,

nu puteam călări, abia dacă puteam merge, în cazul în care s-ar fi ajuns la asta. Trebuia să scap de furuncul. Prin urmare, vârând în buzunar smocuri folositoare, am luat-o pe mal în sus, până când tufişurile m-au ascuns de privirile celor din sat. Acolo mi-am scos pantalonii, mi-am sprijinit capul de o piatră şi, lăsându-mă pe vine, cu genunchii ridicaţi, mi-am uns cu mare atenţie bijuteria arzândă cu lână udă. Mă enerva faptul că n-o puteam vedea. Cât era de mare? Numai în ochi mă puteam încrede, căci buricele degetelor refuzau să deosebească între ceea ce simţeau ele şi ce simţea pielea pe care o atingeau, pentru că raportau ba un simplu coş înconjurat de întinderi de durere descrescătoare, ba un deal de puroi ce se înălţa spre un tanc delicat.

Am strâns nodul de puroi între buricele degetelor mari şi m-am pregătit pentru violare. Cu o apăsare tot mai puternică, am strâns, îndârjindu-mă cu toată furia – mai mult sau mai puţin, în poziţia cu pricina – unui bărbat adult în floarea vârstei, trecând de la o culme de durere la alta şi prin primele şoapte de consolare în faţa eşecului. „Din pricina dietei”, spuneau vocile şoptite. Am oprit asaltul. O toxină a revoltei a zvâcnit în ţesuturile storcoşite. Eram împărţit între mândria faţă de îndărătnicia mea înnăscută şi dorinţa ca, măcar pentru o clipă, inima să-mi stea în loc. Faţa îmi era scăldată în sudoare rece. Măruntaiele mi se preschimbaseră din nou în zeamă. M-am ridicat cu greu şi m-am aşezat pe vine în apă. Un şuvoi de scurgere galbenă a fost luat la vale de ape. M-am spălat şi m-am pregătit pentru un nou efort.

Pielea mi-o fi fost slăbită de străduinţele dinainte, căci, încă din prima clipă, spre totala mea surprindere, am auzit sau, dacă n-am auzit, am simţit în timpane cum cedează ţesuturile şi-mi scaldă degetele cu ceva împroşcat şi apoi o scurgere nesfârşită de căldură jilavă. Trupul mi s-a relaxat şi, în timp ce eu continuam să mulg fistula cu mâna dreaptă, am putut să aduc mâna stângă spre organele de simţ ale feţei, pentru a oferi privilegiile inhalării şi inspectării. Asemenea trebuie să fie plăcerile damnaţilor.

Abia în timpul postludiului, în timp ce-mi cufundam fesele în apa curgătoare şi mă bucuram de răcoarea ei, am fost întrerupt. Băieţi, băieţii aceia detestabili care n-au pierdut nicio ocazie să-şi bată joc de străinul aflat în mijlocul lor, au ţâşnit ţipând dintre tufişuri, de unde mă spionaseră, şi mi-au înşfăcat hainele de pe mal, unde le lăsasem. Trezit cu brutalitate din idila mea, am rămas crăcănat în apă, ca o oaie, în timp ce ei ţopăiau şi săreau, fluturându-mi pantalonii şi provocându-mă să-i recuperez.

Dacă ei contaseră pe faptul că surpriza şi ruşinea mă vor face neputincios, că vor avea parte de o distracţie matinală pe cinste, când eu mă voi porni târşâit după ei – dacă nu mă voi opri să-mi scot spini din tălpi – pe picioarele mele păroase şi cu fundul însângerat, zâmbind strâmb şi rostind rugăminţi caraghioase, ei bine, s-au înşelat. Mugind ca un leu şi împrejmuit de spumă asemenea Afroditei, m-am repezit spre ei. Ghearele mele au sfâşiat hălci de carne şi piele de pe spinările fugarilor. Un pumn masiv s-a abătut asupra unuia, doborându-l la pământ. Eu, lehova, m-am proptit pe spinarea lui şi, în timp ce micii lui tovarăşi de joacă s-au risipit în

tufăriş și s-au regrupat, eu i-am zdrelit faţa de pietre, l-am ridicat în picioare, l-am trântit din nou la pământ (cu latul piciorului, ca să nu-mi rup vreun deget), l-am ridicat iar cu forţa, l-am trântit încă o dată, şi tot aşa, strigându-le în acest timp celorlalţi, în cea mai obscenă limbă hotentotă pe care-o ştiam, chemări să se întoarcă şi să lupte ca nişte bărbaţi. Ce imprudenţă! întâi s-a întors unul, apoi întreaga ceată. Sărindu-mi în spinare, trăgându-mă de mâini şi de picioare, m-au pus la pământ. Am urlat de furie, mi-am încleştat dinţii şi m-am ri

>

dicat cu gura plină de păr şi de o ureche omenească. Pentru câteva clipe, am fost triumfător. Apoi, o lovitură lemnoasă m-a izbit în umăr, aamorţindu-mi braţul. Am fost trântit la pământ. Zăceam pe jos ca un gândac imens şi îmi feream pântecul vulnerabil de genunchi şi labe. Printre mădularele forfotitoare, am zărit ceea ce mă lovise. Un par în mâinile unui nou-venit, un bărbat în toată firea, care se rotea în jurul vânzolelii, aşteptând prilejul să lovească din nou. Sosiseră şi alţi apărători. Pierdusem. N-aveam altceva de făcut decât să supravieţuiesc.

Am fost înjosit, tras de picioare şi trântit pe jos, îmbrâncit din mână în mână, împroşcat cu praf şi pietriş. N-am opus nicio rezistenţă, ceea ce le-a preschimbat furia într-o înverşunare rece. Erau hotărâţi să mă umilească definitiv. Iar eu eram hotărât să mă apăr. În faţa unor adversari care nu cunoşteau principiul onoarei sau îl dispreţuiau, cele două scopuri nu erau incompatibile. Ambele părţi puteau fi satisfăcute.

Gol şi murdar, am îngenuncheat în mijlocul cercului pe care-l formaseră în jurul meu, cu faţa în palme, înăbuşindu-mi suspinele pricinuite de gândul la cel care eram. Doi copii au trecut în goană pe lângă mine. Frânghia pe care o ţineau în mâini m-a prins pe sub coate, pe la subsuori, şi m-a răsturnat pe spate. M-am făcut colac, ca să-mi protejez faţa. Nemişcare lungă, şoapte, râsete. Trupuri s-au prăvălit peste mine, mă sufocam, mă ţintuiau la pământ. Furnici, furnici smulse din cuibul lor, furioase, zăpăcite, cu cleştișori care pişcau şi corpuri pline de acid, au coborât între fesele mele desfăcute, spre anusul sensibil, spre trandafirul meu prelingător, spre testiculele mele generos umflate. Am ţipat de durere şi ruşine.

— Daţi-mi drumul! am strigat eu. Lăsaţi-mă să plec acasă, vreau să plec acasă, vreau să plec acasă!

Zadarnic mi-am încordat muşchii perineului, niciodată exersaţi până atunci, n-am reuşit nimic.

M-a cuprins o disperare claustrală. Cineva mi se aşezase pe cap, nu-mi puteam mişca nici măcar maxilarul. Durerea a devenit insignifiantă. Mi-a trecut prin minte că m-aş putea sufoca şi aş putea muri, iar oamenilor ăstora nici că le-ar păsa. Mă torturau excesiv. *Sigur* mă torturau excesiv, *sigur* oricine putea vedea asta. Dar nu o făceau dintr-un spirit al răului. „Se plictisesc”, mi-am zis în sine-mi. „Pentru că viaţa lor e atât de cumplit de goală”. Şi apoi: „Ceea ce nu percepe criminalul constituie crima sa. Eu nu sunt nimic pentru ei, nimic altceva decât o ocazie”. Dincolo de furie, dincolo de durere, dincolo de frică, m-am retras în mine şi, în pântecul meu de

gheaţă, am cântărit profitul şi pierderea.

Urechea pe care o muşcasem şi o smulsesem n-a fost uitată.

— Du-te! Pleacă de-aici! Nu te mai putem adăposti.

— Asta-i tot ce vreau. Să plec.

— N-ai copii? Nu ştii să te joci cu copiii? L-ai ologit pe copilul ăsta!

— N-a fost vina mea.

— Ba bine că nu! Eşti nebun, nu te mai putem ţine aici. Nu mai eşti bolnav. Trebuie să pleci.

— Asta-i tot ce vreau. Dar mai întâi trebuie să-mi primesc lucrurile înapoi. Lucrurile mele.

— Lucrurile tale?

— Boii. Caii. Armele. Oamenii. Carul. Lucrurile din car. Trebuie să-mi arătaţi unde este carul meu.

Le-am vorbit oamenilor mei – Klawer, Plaatje, Adonis, fraţii Tamboer:

— Plecăm acum. Suntem din nou singuri. Trebuie să ne regăsim drumul înapoi spre civilizaţie. Nu va fi o călătorie uşoară. N-avem nimic, nici car, nici boi, nici cai, nici arme, nimic altceva decât ce duce fiecare în spate. Totul ne-a fost furat. Ca să vedeţi între ce oameni am stat până acum. Aţi fost prea naivi când ati avut încredere în ei.

Strângeţi-vă lucrurile, le-am mai spus eu. Strângeţi cât mai multă mâncare, mai ales din ceea ce-am adus cu noi în car, dacă a mai rămas ceva. Strângeţi burdufuri pentru apă. Dar nimic prea greu. Avem de străbătut sute de kilometri, eu sunt suferind, nu mi-e uşor să merg, nu pot duce prea multe. Vom fi nevoiţi să ne hrănim cu ceea ce ne oferă z-4/-ul, ca boşimanii.

Adonis a tras o înjurătură obscenă. M-am apropiat de el şi l-am pălmuit. Prea ameţit ca să se ferească, s-a 158

năpustit şi s-a înfipt în umerii mei. M-am zbătut, dar nu mi-a dat drumul. Faţa lui era lipită de pieptul meu. Sigur bolborosea ceva. Peste spinarea lui încovoiată trona Plaatje – Plaatje, care îşi descoperise vocea. Plaatje a repetat obscenitatea. Am socotit c-ar fi mai bine să-l înfrunt stând drept, cu braţele pe lângă trup, şi să nu-mi mai pese de Adonis.

— Stăpânu poate să plece, a zis Plaatje, stăpânu şi *hotnotu* îmblânzit a lu’ stăpânu. Noi zicem cu bine, stăpânu, cu bine, noroc. Numa că, stăpânu, ai grijă pe cine loveşti data viitoare.

Cu un deget arătător, mi-a gâdilat uşor bărbia.

— Cu ochii ’n patru, stăpânu, pricepi?

Data viitoare, *hotnot*, data viitoare.

Aşa că am plecat numai cu Klawer.

— Ai auzit ce-am spus, du-te şi ia-ţi lucrurile. Nu stau să aştept.

— Da, stăpâne.

I-a luat mult timp. Bunul şi credinciosul Klawer cel bătrân: un servitor bun, dar nu foarte deştept. A reuşit cu greu să le smulgă ceva de-ale gurii. Eu am ascultat păsările, cicadele, plânsetul unui prunc undeva departe. Oamenii stăteau cu ochii pe mine, neavând altceva mai bun de făcut cu timpul lor. Nu i-am băgat în seamă, stăteam degajat, cu mâinile la spate.

Stau aici, printre voi, dar nu fac parte dintre voi. Eram calm, binedispus. Plecam. Nu eşuasem, nu murisem, prin urmare câştigasem.

Klawer s-a întors cu un pled făcut sul şi cu ceva de-ale gurii: o traistă mică în care se găseau nişte turte şi carne uscată, dar fără burdufurile de piele pentru apă, cu două tigve legate cu sfoară, nişte obiecte muiereşti caraghioase, care se bălăbăneau şi se loveau una de alta în timpul mersului.

— Du-te şi ia burdufuri, i-am zis eu, astea nu-s de folos.

— Nu mi-au dat burdufuri, stăpâne.

— Şi burdufurile noastre, ce s-a întâmplat cu ele?

— N-au vrut să mi le dea, stăpâne.

— Cuţit ai?

— Da, stăpâne.

— Dă-mi-l.

Plecam în sălbăticie cu un cuţit şi o cremene. Am zâmbit.

Am pornit la drum luând-o spre sud-est, spre Leeuwen, eu în faţă, sprinten, de dragul aparenţelor, Klawer cu pas greoi, în urmă. Nicio vorbă de rămas-bun, deşi mulţi se holbau la noi. Copiii, care înainte ne-ar fi însoţit alergând înainte şi înapoi, se ţineau deoparte, precauţi. Îi învăţasem o lecţie. Cei patru renegaţi ne priveau şi ei, fără ruşine. Ce viaţă îşi imaginau că vor duce printre hotentoţii sălbatici? m-am întrebat eu.

Am ajuns la râul Leeuwen a doua zi. Resimţeam o plăcere abstractă muşcând din numărul finit de kilometri care aveau să mă ducă acasă, aşa că mi-am continuat bine-dispus mersul şonticăit pe picioarele mele crăcănate. Acolo unde înaintarea era deosebit de grea, îl rugam pe Klawer să mă ducă în spinare, ceea ce făcea fără să cârtească, o bună bucată de drum. Aveam un scaun sănătos. Dormeam împreună, ca să ne ţinem de cald.

Am campat pe malul râului timp de câteva zile, ca să ne refacem forţele pentru călătoria spre sud. Proviziile ni s-au isprăvit, dar ne hrăneam suficient cu rădăcini şi pui găsiţi în cuiburi, pe care îi găteam în mâl, mâncând câte doisprezece odată, cu oase cu tot. Îmi fierbeam *witgatkoffiex* şi-mi plăcea. Am tăiat o ramură de salcie din care am făcut un arc şi săgeţi, ale căror vârfuri le-am înmuiat în *giftbol*\ după care mi-am petrecut dimineţile pândind animalele care veneau să se adape. Am nimerit o antilopă a cărei urmă Klawer a luat-o o zi întreagă, fără a reuşi să prindă animalul. Am mai nimerit una, pe care, de data asta, a prins-o. Neavând sare, n-am putut pune carnea la păstrare, prin urmare ne-am îndopat cu ea, numai să n-o aruncăm. Trăiam ca boşimanii. Mi-am reparat încălţările.

Am luat-o la vale, de-a lungul râului, fără să ne grăbim. Fundul mi se vindeca şi eram încrezător că arcul ne va ţine în viaţă în primăvara aceea.

Mă eliberam de toate legăturile.

1. Băutură obţinută din fierberea rădăcinilor prăjite ale copacului *witgat* (în afrikaans, în original).

2. Otravă folosită de boşimani, extrasă din frunzele şi bulbii plantelor aparţinând familiei *amaryllidaceae* (în afrikaans, în original).

Am ajuns la vadul Râului cel Mare. Râul era umflat după primele ploi

ale primăverii. Ne-am aşezat tabăra pe mal şi am aşteptat în van ca apele să se retragă. Am hotărât să încercăm traversarea.

Ne-am legat unul de altul cât am putut mai bine. Vadul era lat de aproape o jumătate de kilometru, iar apa curgea cu repeziciune peste praguri, dar nicăieri nu ne trecea mai sus de piept. Înaintam încet, pas cu pas. Şi nu ştiu cum s-a făcut că Klawer, care mergea în faţă, încercând albia cu un băţ, n-a descoperit o groapă de hipopotami şi a alunecat în ea. Violenţa curentului a rupt nodurile care ne legau, luându-l pe Klawer peste repezişuri, până în apa adâncă. Îngrozit, priveam cum credinciosul meu servitor şi tovarăş de drum se zbătea în apele învolburate, şi-l auzeam din când în când strigând să-l ajut, ceea ce nu-mi stătea în puteri să fac, tocmai pentru cel a cărui voce n-o auzisem niciodată ridicându-se, până a dispărut din vedere după un cot, îndreptându-se spre moarte cu pledurile făcute sul şi toată mâncarea.

Una peste alta, traversarea a durat mai bine de-o oră, pentru că eram nevoiţi să încercăm fundul albiei la fiecare pas, de teamă să nu nimerim într-o groapă de hipopotami şi să fim măturaţi de şuvoi. Uzi până la piele, tremurând, am ajuns în cele din urmă pe malul sudic şi am aprins un foc mic, pentru a ne usca hainele şi pledurile. Era după-amiaza târziu, sufla un vânt înşelător şi, temându-mă de vreo boleşniţă mai presus de orice, am avut grijă să mă mişc şi să-mi ţin 162

Încheieturile calde. În schimb Klawer, după ce a pus la uscat hainele, s-a ghemuit posomorât lângă foc, strângându-şi goliciunea în braţe şi frigându-şi pielea. Socotesc că această greşeală şi aceea de a purta veşminte ude sunt pricinile bolii lui. În noaptea aceea, n-a avut cu ce să se încălzească, se lipea de mine scuturat de tremurături. Dimineaţa, ardea tot şi n-avea poftă de mâncare. Cum nu mă pricepeam la plante medicinale, i-am dat să bea apă fierbinte şi l-am înfofolit cât am putut. Dar focul nu te încălzea şi pe dinăuntru, aşa încât noaptea următoare Klawer a fost tot un tremurat. A căzut şi rouă din belşug, acoperind totul cu un strat de jilăveală. Klawer tuşea sec, nu se mai oprea. Am fost dezamăgit să nu văd nici urmă de credinţă în ochii lui. Dacă ar fi crezut în mine, sau în orice altceva, si-ar fi venit în simţiri. Însă el avea constitutie de sclav, făcea fată loviturilor de zi cu zi ale vieţii, dar se pierdea în faţa dezastrului.

Am socotit că, în nopţile jilave din valea Râului cel Mare, sănătatea lui nu putea decât să se şubrezească, înainte ca toată vlaga să-l părăsească, l-am scos din disperarea lui îndemnându-l să mă însoţească în urcuşul abrupt spre miazăzi. Ne-am oprit adeseori până am străbătut jumătate din urcuş. La un moment dat, o tuse îngrozitoare l-a îngenuncheat. L-am lăsat să se odihnească vreme de-un ceas şi am încercat să-l conving să mănânce puţin. Oprirea aceasta a fost o altă greşeală, din cauză că muşchii i-au înţepenit şi-l dureau prea tare ca să se mai poată mişca. Am dat peste o grotă mică în panta dealului şi l-am adăpostit acolo, apoi am făcut un foc la gura grotei, să ne ferească de vânturile nopţii la care eram acum expuşi. Eu am dormit afară şi m-am îngrijit de foc. A doua zi dimineaţa, Klawer era înţepenit. Părea să-mi înţeleagă întrucâtva poruncile, dar nu putea să le îndeplinească

şi nici să reacţioneze în vreun fel. Din gura lui ieşeau vocabule încete, greoaie. L-am ridicat cu greu în picioare, dar el s-a prăvălit.

— Klawer, bătrâne, am zis eu, treaba merge cam rău în ce te priveşte. Dar nu te teme, eu nu te las.

Mi-am petrecut dimineaţa căutând de-ale gurii, însă n-am găsit nimic. Când m-am întors, Klawer era ceva mai lucid şi, cu glas mai plin, mi-a spus:

— Să mergem, stăpâne, pot umbla.

Vai, niciun hotentot prietenos nu s-a ivit cu o targă. Am urcat amândoi încet, prin după-amiaza fierbinte. Sub focul muribund al soarelui, am ajuns pe culme şi am cuprins cu privirea nesfârşitul deşert de stâncă roşie.

— Nu, stăpâne, a zis Klawer, nu mai pot, trebuie să mă laşi.

Un moment nobil, demn de a fi memorat.

— Klawer, trebuie să fim realişti. Dacă rămânem >

Împreună, am putea muri amândoi. Câtă vreme dacă eu plec singur şi merg cât pot de repede şi mă întorc călare de la Khamies, pot să-ţi aduc ajutor în vreo săptămână. Să plec? Ce crezi?

— Da, stăpâne, du-te, o să mă descurc.

— O să stau să am grijă de tine în noaptea asta, Jan, iar mâine-dimineaţă o să strângem de-ale gurii. O să-ţi las apă.

Astfel am încheiat pactul nostru. Am făcut pentru el tot ce era necesar. Am improvizat un paravan împotriva vântului, am strâns lemne de foc şi tot ce recunoşteam a fi comestibil.

— Cu bine, stăpâne, a zis el, izbucnind în plâns.

Şi eu aveam ochii plini de lacrimi. Cu paşi grei, am pornit mai departe. EI mi-a făcut semn cu mâna.

Eram singur. Nu mai trebuia să ţin cont de Klawer. Eram surescitat ca un tânăr a cărui mamă tocmai a murit. iată-mă, liber să mă iniţiez în ceea ce însemna deşertul. Am chiuit, am mârâit, am sâsâit, am urlat, am ţipat, am cloncănit, am fluierat; am dansat, am tropăit, m-am pus în patru labe, m-am învârtit; m-am aşezat pe pământ, am scuipat pământul; am lovit cu piciorul în pământ, l-am îmbrăţişat, l-am râcâit cu degetele. A fost exercitată orice relaţie posibilă care leagă lumea de un vânător de elefanţi, înarmat cu un arc şi înnebunit de libertate, după şaptezeci de zile de ochi la pândă şi urechi ciulite. Am compus un cântecel şi l-am cântat:

Hotentot, hotentot

Eu nu sunt un hotentot

Suna mai frumos în olandeză decât în nama, care încă avea inflexiunea bogată. Am scobit o gaură în pământ şi aş fi executat actul primordial, dacă veselia şi râsetul nu m-ar fi redus la o bălăbăneală de câţiva centimetri şi o urinare infimă.

— Dumnezeule! am strigat. Dumnezeule, Dumnezeule, Dumnezeule, de ce mă iubeşti atât?

Înşiram vorbe goale, bolboroseam. Niciun tunet, niciun trăsnet. Am râs până când muşchii ce-mi îmbrăţişau creştetul au început să mă doară.

— Te iubesc, Dumnezeule. Iubesc totul. Iubesc pietrele şi nisipul, şi tufişurile, şi cerul, şi pe Klawer, şi pe toţi ceilalţi, şi toţi viermii, toate

muştele de pe lume. Dar, Dumnezeule, nu-i lăsa să mă iubească. Nu-mi plac complicii, Dumnezeule, vreau să fiu singur.

Mi-a plăcut să aud cuvintele astea. Totuşi – am hotărât eu –, preferatele mele erau, până la urmă, pietrele, atât de introvertite, de preocupate de a exista în tăcere.

Mi-am lepădat hainele şi m-am învelit în pleduri. Labele picioarelor mele s-au frecat una de alta extaziate, coapsele mi se lipeau una de alta ca doi amanţi, braţele îmi îmbrăţişau pieptul. Am contemplat miracolul cerurilor şi am alunecat într-un vis în care un şuvoi molcom de lapte cald, parfumat curgea din înalt drept în gâtlejul meu nerăbdător.

Există un gândac mic, negru, care poate fi găsit în apropierea apei şi care mi-a plăcut de când mă ştiu. Dacă ridici piatra dedesubtul căreia vieţuieşte, gândacul o ia la picior. Dacă îi blochezi drumul, va căuta altul. Dacă blochezi toate drumurile sau dacă îl ridici în aer, îşi va încovriga picioarele sub trup şi se va preface mort. Nimic nu-l poate face să iasă din postura asta; de unde şi legenda că ar muri de frică. Îi poţi smulge picioarele unul câte unul, el nici măcar nu tresare. Abia când îi smulgi capul, o cutremurare abia sesizabilă, de insectă, îi va cuprinde trupul – o reacţie involuntară, desigur.

Ce trece prin mintea gândacului în ultimele clipe de viaţă? Poate că nu are minte, poate că mintea lui se manifestă pur şi simplu în comportament, aşa cum se spune despre lăcusta călugăriţă (*hotnotsgod*). Oricum, teoretic vorbind, e o adevărată creatură a lui Zenon. „Acum sunt doar pe jumătate mort. Acum sunt doar pe trei sferturi mort. Acum sunt doar şapte optimi mort. Taina vieţii mele regresează la infinit în faţa degetului tău care mă încearcă. Tu şi cu mine ne-am putea petrece o eternitate micşorând fracţiile. Dacă rezist suficient de mult, vei renunţa şi vei pleca. Acum sunt moarte doar cincisprezece şaisprezecimi din mine”. În captivitatea hotentoţilor, m-am gândit tot timpul la gândacul Zenon. Au existat picioare, din cele metaforice, şi multe alte lucruri pe care fusesem pregătit să le pierd. Mă pitisem în cea mai afundată alee a labirintului fiinţei mele, renunţând la kilometri întregi de apărare. Atacul hotentoţilor a fost dezamăgitor. Mi-au atacat ruşinea, o ţintă de atac bine aleasă; dar, de la bun început, atacul a fost dejucat, într-un trup care făcea şi el parte din labirint, de ceea ce lega exteriorul de suprafaţa interioară a tractului meu digestiv. Corpul bărbătesc nu are spaţiu interior. Habar n-aveau hotentoţii ce e penetrarea. Pentru penetrare, ai nevoie de ochi albaştri.

Cu ce ochi noi ai cunoaşterii mă voi vedea atunci când mă voi vedea, acum că am fost violat de aceşti ignoranţi cotcodăcitori? m-am întrebat eu. Mă voi cunoaşte mai bine? în jurul antebraţelor şi al gâtului aveam inele de demarcaţie între pielea aspră, brun-roşcată a mea, invadatorul sălbăticiei şi ucigaşul de elefanţi, şi mine, victima îndurătoare a hotentotilor. Mi-am îmbrăţişat umerii albi. Mi-am mângâiat fesele albe, tânjeam după o oglindă. Poate voi găsi un iaz, un mic iaz limpede, cu un fund întunecat, în care aş putea sta în picioare şi, înrămat de norii mereu mişcători, să mă văd aşa cum m-au văzut alţii, desluşind, în sfârşit, umflătura despre care degetele

mele mi-au spus atât de multe, cicatricea violenţei pe care singur mi-am provocat-o.

Am continuat să mă gândesc la hotentoţi, încercând să le găsesc un loc în istoria mea.

Nereuşita lor de a pătrunde mai adânc în mine m-a dezamăgit. Îmi violaseră intimitatea, tot ce însemna intimitatea mea, de la intimitatea proprietăţii mele, la intimitatea trupului meu. Au băgat otravă în mine, dar puteam fi sigur că m-au otrăvit? Nu cumva eram bolnav de multă vreme, sau poate nu eram obişnuit cu ceea ce mâncau hotentotii? Dacă mă otrăviseră, mă otrăviseră oare cu o otravă penetrantă, o formulă magică, sau cu una educativă, pe principiul fiecăruia ciosvârta potrivită, ori poate, nefiind obişnuiţi cu 168

otrăvurile, mi-au dat mai mult decât trebuia? Dar cum era posibil ca sălbaticii să nu fie familiarizaţi cu urzeala şi otrăvurile? Pe de altă parte, erau oare sălbatici adevăraţi, aceşti hotentoţi namaqua? De ce m-au îngrijit? De ce m-au lăsat să plec? De ce nu m-au ucis? De ce au fost chinurile la care m-au supus atât de lipsite de metodă şi chiar de entuziasm? Să înţeleg oare că atenţia ocazională pe care mi-au arătat-o era un semn de dispreţ? Eu, unul, nu prezentam niciun interes pentru ei? Altă victimă i-ar fi împins spre culmi ale sălbăticiei autentice? Şi, în acest context, ce însemna sălbăticia autentică? Sălbăticia era un mod de viaţă fundamentat pe dispreţul faţă de valoarea vieţii omeneşti şi pe extazul senzual stârnit de suferinţa pricinuită altora. Ce dovadă a dispreţului faţă de viaţă sau a satisfacţiei oferite de durere puteam desluşi în felul în care s-au purtat faţă de mine? Ce dovadă exista, într-adevăr, că duceau o viaţă cât de cât coerentă? Trăisem în mijlocul lor şi nu văzusem nici urmă de guvern, ori lege, ori religie, niciun fel de artă, în afara interpretării unor cântece deşănţate şi a unor dansuri dezmăţate. Pe lângă aviditatea de a pune mâna pe flecuşteţele din carul meu, au manifestat vreo calitate statornică, în afară de trândăvie şi pofta de carne? Iar după ce-am fost lăsat în fundul gol, am mai reprezentat pentru ei altceva decât un individ irelevant? Pentru oamenii aceştia pentru care viaţa nu era nimic altceva decât o suită de accidente, n-am fost eu oare decât un alt accident? Nu se putea face nimic pentru a-i determina să mă ia în serios?

Din pupa confortabilă a pledurilor mele, mi-am întins braţele către soare. Ne apropiam de acel moment al dimineţii când pielea şi aerul au aceeaşi temperatură. M-am strecurat afară şi mi-am întins aripile. Preţ de-un minut, m-am abandonat plăcerii de a estompa frontierele. Degetele de la picioare mi se răsfaţau în nisip. Am făcut câţiva paşi, dar pietrele erau totuşi pietre. Nu puteam renunţa la încălţări. Neamul namaqua nu era cu adevărat sălbatic, am decis eu. Până şi eu ştiam mai multe despre sălbăticie decât ei. Puteam să-i dau uitării. Era vremea s-o iau din loc. Doar cu încălţări în picioare şi în toată splendoarea bărbăţiei mele, ducându-mi în cârcă veşmintele, am început mersul anevoios spre miazăzi.

Mi se dăduse o sarcină, anume să-mi găsesc drumul spre casă, o sarcină câtuşi de puţin uşoară, şi totuşi eu, care vedeam jumătatea plină a paharului, preferam s-o consider drept un joc ori o întrecere. Când vine

vorba de o sarcină, există întotdeauna ceva enervant, pentru că e vorba de ceea ce vrea cel care-ţi dă sarcina şi de prezenţa acestuia; câtă vreme jocurile, ale mele, le-am jucat având drept adversar un univers indiferent, născocind regulile din mers. Din această perspectivă, faptul că am fost alungat de hotentoţi a fost doar un pretext pentru un concurs în care, fiind echipat sărăcăcios, aveam de străbătut patru sute de kilometri de lăstăriş. Într-un alt moment, aceeaşi situaţie ar putea stârni o rivalitate între mine şi universul înconjurător, în care s-ar putea să fiu nevoit să strâng un corp expediţionar şi să mă întorc triumfător, ca să-i pedepsesc pe trădători şi să-mi recuperez avutul. Conform regulilor unui posibil al treilea joc, aş putea să cad, pe parcursul explorărilor mele, în mâinile unor hotentoţi străini şi să supravieţuiesc abuzurilor, umilinţei, trădării şi expulzării. Într-un al patrulea joc, s-ar putea să fiu supus chinurilor foamei şi setei până când, în cele din urmă, m-aş face covrig la umbra unui mărăcine şi-aş muri.

În fiecare joc, provocarea era să mă supun istoriei şi, dacă supravieţuiam, ieşeam victorios. Al patrulea joc era cel mai interesant, cazul zenonian, în care doar o fracţiune infinitezimală din mine supravieţuia, ecoul fictiv al unui minuscul „eu” şoptit prin vidul eternităţii. Treaba de acum, primul exemplu, anume să ajung acasă, conţinea pericolul monotoniei. Decăderea mea, de la vânătorul de elefanţi bine situat, la boşimanul alb la piele, era nesemnificativă. Deocamdată, ce s-a pierdut pierdut era, dacă nu putea fi recuperat. Chiar şi pielea albă putea să dispară. Ceea ce mă descuraja în privinţa celor aproape cinci sute de kilometri era acelaşi drum înapoi, vechile urme de paşi, peisajele familiare. Aveam oare să fiu în stare să traversez înapoi povestea înşirată şi să mă reîntorc în cel mai scurt timp posibil la viaţa plicticoasă, aşezată a unui fermier, sau mă vor lăsa puterile şi, cuprins de lehamite, o s-o pornesc pe altă cale, o să pătrund într-o viaţă nouă, poate viaţa unui boşiman alb, cea care îmi dădea târcoale? Trebuia să fiu precaut. Într-o viaţă fără reguli, puteam să explodez şi să mă risipesc în cele patru colţuri ale universului. Îndărătnic, am pus un picior în faţa celuilalt. Ca să-mi ţin mintea ocupată, am făcut toate socotelile la care mă puteam gândi. Cele mai mari erau, de obicei, cele mai bune: numărul de paşi în cinci sute de kilometri, numărul de minute într-o lună. Mi-am imaginat aventuri vânătoreşti, de felul celora de care avea parte un arcaş răbdător, care stă ghemuit în dosul unui tufiş sau se ia după urma de sânge. Un şarpe se lăsa în jos pe o cracă şi mă muşca de obraz. Un ţap cu copite ascuţite îşi ieşea din fire şi se repezea la mine. Dar niciuna din aceste poveşti şi nici neobositul calcul al procentelor nu mă făceau să uit elementul de constrângere. Îmi umpleam timpul cu foame şi sete, alte două îndatoriri ale călătorului prin deşert; dar tânjeam după ceva nou. O firavă nălucire a grăsanului care fusesem odată, mă târâm căutând zelos ceva de-ale gurii şi de băut, devorând kilometrii, ungându-mi pielea cu grăsimea animalelor moarte, pentru a mă feri de soarele care mă tachina cu nuanţe de roz-aprins şi roşu, fără însă a mă înnegri.

Abia la hotarul coloniei mi-am venit în fire. La vederea vitelor docile, mătăhăloase, care împestriţau păşunea, un nou suflu mi-a pătruns în inimă.

Şiret ca un vânător, m-am furişat până lângă un animal rătăcit şi l-am înjunghiat. Apoi, dintr-un loc ferit de iarba înaltă, am trimis o săgeată în coapsa ciurdarului. Cu strigăte de luptă şi pietre, i-am risipit cireada. M-am dedat unei zile însetate de sânge şi anarhie, a cărei cronică va umple paginile unei alte cărţi, un asalt asupra proprietăţii coloniale, care mi-a redat statura de bărbat şi ale cărui consecinţe au căzut pe nefericitul cap al boşimanilor.

În 12 octombrie 1760, seara, am ajuns la fruntariile pământului meu. Nevăzut, mi-am îmbrăcat hainele şi mi-am îngropat arcul. Asemenea lui Dumnezeu într-un vârtej, m-am aruncat asupra unui miel, o creatură mică, inocentă, care nu-şi văzuse niciodată stăpânul şi nu se gândea decât la un somn bun în noaptea aceea, şi i-am retezat beregata. De la fereastra bucătăriei lucea o blândă lumină domestică. Niciun câine credincios n-a venit să mă întâmpine. Ducând în mâini ficatul, bucăţica mea favorită, am deschis usa cu un sut. Mă întorsesem.

A doua călătorie în tinutul
Marilor Namaqua
[*Expediţia căpitanului Hendrik Hop, 16 august 1761 – 27 aprilie 1762*]

Ne-am abătut asupra taberei lor în zori, ceasul recomandat de autorii clasici care scriu despre război, ceasul colorat cu fâşii de cer roşu, care prevesteau o după-amiază furtunoasă. O fată, un copil drăguţ care se îndrepta spre pârâu cu o oală pe cap, era singurul suflet de prin preajmă, deşi vocile altora nevăzuţi tulburau văzduhul nemişcat. Ea ne-a auzit caii, a ridicat privirile, a scâncit şi a rupt-o la fugă, ţinând încă oala pe cap, o reuşită remarcabilă. O împuşcătură, una simplă, oarecare, pe care am admirat-o întotdeauna, a nimerit-o între omoplaţi şi a aruncat-o la pământ cu forţa unei lovituri de copită. Acea primă moarte impecabilă pe pământ, lipsa discretă a oricărui ecou se vor rostogoli neîncetat, ca o bilă dură, netedă, până şi din mintea mea muribundă. N-o să te dezamăgesc, moarte minunată, am jurat eu, şi ne-am îndreptat la pas spre locul unde primele chipuri uluite se holbau din pragurile colibelor lor. Adăugaţi fumul matinal ridicându-se drept în văzduh, primele muşte adulmecând cadavrul, şi aveţi tabloul complet.

Am golit satul, colibele de pe malul celălalt al pârâului şi aşezarea principală, şi i-am strâns pe toţi, bărbaţi, femei, copii, ologi, orbi, până şi pe cei căzuţi la pat. Cei patru dezertori se aflau încă printre ei: Plaatje, Adonis, fraţii Tamboer. Le-am făcut un semn din cap. Ei s-au înclinat. Adonis a spus: „Stăpâne”. Arătau bine. Armele mele furate fuseseră regăsite.

Le-am ordonat celor patru oameni ai mei să păşească în faţă. S-au oprit înaintea calului meu, slugarnici, iar eu le-am ţinut o predică, vorbind în olandeză, pentru a le da de înţeles hotentoţilor că servitorii mei nu erau de aceeaşi teapă cu ei, şi m-am bizuit pe unul dintre soldaţii griqua să tălmăcească.

Nu-i cerem lui Dumnezeu să fie bun, le-am spus eu, tot ce-I cerem este să nu ne uite. Aceia dintre noi care deocamdată s-ar îndoi că suntem incluşi în marele sistem al recompenselor şi sancţiunilor pot să se consoleze,

gândindu-se la observaţia Domnului Nostru privitor la căderea vrabiei: vrabia e o nimica toată, dar nu e dată uitării. Ca explorator al sălbăticiei, m-am considerat întotdeauna un evanghelist şi m-am străduit să le propovăduiesc păgânilor evanghelia vrabiei care cade, însă care cade cu un scop. Există acte de justiţie, le spun eu (le spuneam eu), şi acte de injustiţie, şi toate îşi au locul lor în economia întregului. Fiţi încredinţaţi, consolaţi că, asemenea vrabiei, nu sunteti dati uitării.»

Le-am rostit apoi sentinţa: pedeapsa cu moartea. Într-o lume ideală, aş fi aşteptat ca execuţiile să aibă loc a doua zi dimineaţa, execuţiilor din miezul zilei lipsindu-le patosul unui pluton de execuţie în zorii zilei. Dar nu-mi puteam permite. Le-am ordonat soldaţilor griqua să-i ia de-acolo. Fraţii Tamboer s-au dus iară să protesteze, nulităţi măturate de marea istoriei. Plaatje s-a uitat la mine, ştia că e mort, nu s-a mai ostenit să se milogească. În schimb Adonis, pe care bănuisem întotdeauna că voi ajunge să-l dispreţuiesc, s-a văicărit, a ţipat, a încercat să se târască până la mine. A fost împiedicat nu numai de soldaţii griqua, ci şi de ghionturile şi pumnii primiţi de la noii lui prieteni hotentoţi, care mai şi strigau: „E o lighioană rea, stăpâne! Ia-l, stăpâne, nu-l vrem!” Adonis gâfâia la picioarele mele: „Sunt un biet *hotnot*, stăpâne, încă o şansă doar, stăpânu meu, părintele meu, o să-i dau lu’ stăpânu orice vrea, te rog, te rog, te rog!” Cuprins de lehamite şi iritare, m-am depărtat de el. Luni întregi mă hrănisem cu gândul la această zi, pe care o umplusem cu pedepse şi moarte. În ziua cu pricina, aveam să mă întorc asemenea unui nor de furtună, aruncând umbra dreptăţii mele peste un petec de pământ. Când colo, această lepădătură abjectă, perfidă, îmi spunea că aici şi oriunde în altă parte pe acest continent nimic nu se va împotrivi puterii mele, care se va întinde fără oprelişti. Disperarea mea era disperarea în faţa *plenum*-*Am* nediferenţiat care, la urma urmei, nu e altceva decât vidul deghizat în fiinţă.

Soarele era sus pe cer, dar nimeni nu-i simţea căldura. Caii noştri se smuceau în frâu ba la stânga, ba la dreapta, şi apoi iar la stânga. Singurul sunet era şuierul rece al imaginilor care-mi treceau prin minte. Niciuna nu era potrivită. Nicio urmă care ar fi fost lăsată pe trupurile astea, nimic din ce-ar fi fost smuls din ele sau împins cu forţa prin orificiile lor nu s-ar fi putut măsura cu infinitatea dezolantă a puterii mele asupra lor. Ei ar fi putut muri într-o clipă, sau ar fi putut muri supuşi celei mai atroce dureri, puteam să-i las pradă vulturilor, iar într-o săptămână aveau să fie daţi uitării. Treceam pur şi simplu printr-o criză de imaginaţie în faţa vidului. Mi s-a făcut greaţă.

M-am îndreptat spre Golgota pe care o indicasem, mormanul de gunoi din mijlocul aşezării, unde cei patru hoţi mă aşteptau împreună cu Scheffer şi soldaţii care-i păzeau. În urma mea, prima colibă a început să fumege şi să ardă. Soldaţii griqua făceau ceea ce le spusesem să facă: să strângă toate vitele, să radă satul de pe faţa pământului, să facă ce socotesc ei cu hotentoţii. Au izbucnit ţipete. Am ajuns la Scheffer şi la prizonieri. Ne găseam prea aproape de sat, ca să nu fim deranjaţi. Le-am ordonat să se îndepărteze. Un bărbat, un hotentot voinic, a rupt-o la fugă în direcţia

noastră, strângând la piept o legătură cafenie enormă. Un griqua cu jachetă verde şi şapcă stacojie fugea după el, agitând o sabie. Fără niciun zgomot, sabia s-a prăvălit pe umărul omului. Legătura a alunecat la pământ şi a rupt-o singură la fugă. Era un copil, unul destul de mare. De ce-l dusese omul în braţe? Soldatul griqua s-a luat acum după copil. L-a prins din urmă şi s-a prăvălit peste el. Hotentotul s-a ridicat în picioare, ţinându-se de umăr. Nu mai părea interesat de copil. Soldatul îi făcea tot felul copilului căzut: probabil era o fetiţă. Nu mă vedeam dorind vreo fată hotentotă, poate doar pe fata care căzuse atât de drept în faţă, de la prima împuşcătură. O asemenea ironie poate fi mereu o consolare.

Am ajuns în vârful unei movile şi ne-am oprit, ca să privim în urmă şi să fumăm o pipă. Nuielele şi pieile din care erau făcute colibele fumegau şi fără îndoială puteau. Hotentoţii, păziţi de trei soldaţi cu feţe apatice, stăteau înghesuiţi unii în alţii la oarece distanţă de sat. Păreau liniştiri acum. Am distins doi oameni călare: Roos şi Van Nieuwkerk, sau poate Badenhorst. Ceilalţi probabil îşi găsiseră de treabă. M-a cuprins tremuratul, tremurături lungi, ce reveneau tot la un minut sau două, deşi nu mi-era frig. Eram mai calm. Mintea îmi sălta în trup ca o sticlă în apa mării. Eram fericit.

M-am uitat la Plaatje. Ochii lui mă aţinteau. Ştia că-i al meu. Albul ochilor i se pătase în galben. Ne sorbeam din priviri. Vântul, atât de subţire că nici nu-l simţisem, a împins spre mine mirosul fricii care-l cotropise, al fricii şi poate al unor picături de urină. Am scos o bucăţică de carne uscată din traista mea >

şi am întins-o spre el. N-a luat-o. M-am apropiat şi i-am lipit carnea de buze. Erau uscate, nu s-au deschis. Aveam răbdare. Timpul era de partea mea. Am ţinut carnea acolo şi, în cele din urmă, buzele s-au întredeschis, o limbă uscată a ieşit printre ele, bucata de carne s-a lipit pe ea, apoi limba a fost retrasă înăuntru. Am aşteptat. Maxilarele s-au mişcat o dată, de două ori, de trei ori. Acum tot ce mai trebuia era să înghită. I-am făcut semn din cap. Muşchii gâtului s-au scobit. Treabă încheiată. Dar apoi… iaca… un spasm i-a erupt din pântec, gura i s-a deschis, limba i-a reapărut şi el a vomitat, o vomă curată, uscată, care i-a spânzurat de piept carnea roşie, vâscoasă. Ochii îşi cereau iertare, ca ochii de câine. Nu eram supărat. Omul se dădea pe brazdă.

Soldaţii griqua au început să le lege mâinile. Cineva din sat ţipa destul de tare pentru ca ţipetele piţigăiate, agasante să străbată unul după altul distanţa de aproape un kilometru până la noi. Am încercat să le ascult, aşa cum ai asculta orăcăitul broaştelor, ca pe ceva repetitiv, atât; dar repetiţia aceasta nu-mi stârnea niciun interes. Îmi doream ca ţipetele să înceteze.

Şi prizonierii mă agasau. Ar fi trebuit să coborâm movila până în văioaga plăcută vederii din spatele ei. Dar cei doi Tamboer refuzau să meargă, împotrivindu-se cu toată forţa lor tentativei gărzilor de a-i clinti din loc, în vreme ce Adonis, ridicat cu forţa în picioare, s-a lăsat imediat să cadă ca un sac la pământ. Numai Plaatje stătea pregătit şi dornic, urmărindu-mi ochii. I-am făcut semn să coboare panta, iar soldaţilor griqua le-am spus să

facă ce-or şti şi să-i aducă pe ceilalţi. Unul l-a prins pe Adonis de glezne şi l-a tras. Având mâinile legate la spate, Adonis nu se putea feri de pietre, aşa că s-a apucat să ţipe şi să ceară îndurare. I s-a îngăduit să se ridice în picioare. Şi de data asta a refuzat să meargă. îl apucase isteria.

— Stăpâne, stăpâne, stăpân iubit, bolborosea el, stăpânu ştie că sunt un *hotnot* netot, te rog, stăpâne, te rog.

Mai presus de orice, nu doream ca el să-mi tulbure calmul.

— Trageţi-I de mâini, am zis.

Soldatul l-a prins de chinga ce-i lega încheieturile. Adonis a căzut, iar braţele i-au fost smucite deasupra capului, făcându-l să urle de durere.

— Tăiaţi chinga, o să-i rupeţi braţele, am zis şi am tăiat eu însumi legătura.

Soldatul griqua a început să-l tragă de-un braţ, la vale. Nu s-a mai împotrivit, ci aluneca pe buci şi se împingea cu călcâiele în pământ. Fraţii Tamboer au pornit şi ei la vale. Unul mergea cu capul în piept, se dăduse bătut. Celălalt înainta şi el, dar împins din urmă, lăsându-se pe spate, îndărătnic. La poala dealului, a rupt-o la fugă, cu paşi mici, caraghioşi, cu capul în piept şi braţele întinse la spate, ca o găină care aleargă. A traversat tropăind văioaga şi, ceva mai încet, şi-a croit drum printre bolovani, ca să urce panta din fata lui.

— Ne scapă, stăpâne, a zis soldatul de lângă mine, să mă duc după el?

Ceilalţi râdeau şi strigau măscări.

— Lasă-mă să trag un foc, a zis SchefFer.

— Trage!

Băiatul era acum la vreo cincizeci de metri de noi, se mişca în ritmul unui om care merge la pas. SchefFer a tras, şi băiatul s-a prăbuşit într-o rână. Soldaţii l-au adus – sângera abundent dintr-o rană la coapsă. Era verde la faţă.

— Pietje, a zis fratele său.

— Nu, nu vreau aşa ceva, am zis eu. Împuşcă-l, termină-l!

SchefFer a armat din nou şi l-a nimerit în cap.

— S-a dus? a întrebat SchefFer.

— S-a dus, stăpâne.

Adonis ne făcea din nou probleme. S-a prăvălit la pământ, refuzând să meargă. Am crezut că a leşinat, dar ochii îi erau deschişi, îndreptaţi asupra mea, deşi fixaţi parcă undeva în spatele meu.

— Ridică-te, i-am zis. Nu mă joc, te împuşc chiar aici – şi i-am lipit de cap ţeava puştii. Ridică-te!

Chipul îi era gol. Când am apăsat pe trăgaci, şi-a smucit capul şi împuşcătura a ratat. Scheffer îşi fuma pipa şi zâmbea. Eu am roşit ca o pătlăgică. Am pus un picior pe pieptul lui Adonis, ca să-l ţin în loc, şi am armat din nou.

— Te rog, stăpâne, te rog, mă doare braţul.

I-am lipit gura ţevii de buze.

— Apuc-o!

Nu şi-a desfăcut buzele. Am apăsat mai tare. Buzele au început să-i

sângereze, maxilarele au cedat. Am împins ţeava, şi el a început să se zbată. I-am ţinut capul strâns între glezne. În spatele meu, sfincterul lui şi-a dat drumul şi o duhoare grea a umplut văzduhul.

— Poartă-te civilizat, *hotnot*, am zis, regretând imediat vulgaritatea.

Împuşcătura a răsunat la fel de stins ca o împuşcătură în nisip. Ce s-a întâmplat în terciul din capul lui i-a lăsat ochii cruciş. Scheffer a venit să vadă şi a izbucnit în râs. L-am gonit.

— Nu-i puteţi face p-ăştia să se ridice în picioare? a întrebat el.

— Ridicaţi-i! le-am ordonat soldaţilor griqua.

Cei doi s-au ridicat fără să facă nazuri. Băiatul Tamboer nu ştia pe ce lume se află. Plaatje era curajos. Soldaţii s-au dat la o parte, eu şi Scheffer ne-am retras câţiva paşi cu spatele.

— Tu îl iei pe ăla din stânga, a zis Scheffer şi a tras în Tamboer, omorându-l pe loc.

Am tras şi eu şi am coborât arma. Plaatje era tot în picioare.

— Cazi, naiba să te ia! am zis.

Plaatje a făcut doi paşi în faţă.

— Tu, omoară-l, încă nu-i mort! am strigat către soldatul griqua aflat cel mai aproape de el. Da, da, tu, cu sabia, loveşte-l în gât!

Şi am spintecat văzduhul cu latul palmei.

Soldatul şi-a avântat sabia în gâtul lui Plaatje, care a căzut cu faţa în ţărână. Ne-am strâns în jurul lui. La baza craniului era o dungă vineţie, locul unde-l nimerise sabia.

— Răsturnaţi-l, am cerut eu.

Plumbul îi intrase în piept, chiar sub gât. Chipul îi era calm, nu-şi pierduse cunoştinţa, mă privea.

— Gata, a zis Scheffer, vă las acum, vreau să văd ce se-ntâmplă dincolo.

Şi a plecat.

În copilărie, înveţi cum să le faci felul păsărilor rănite. Prinzi gâtul păsării între arătător şi degetul mijlociu, ţinându-i capul în palmă. Apoi smuceşti pasărea în jos, cu o mişcare din încheietura mâinii, ca atunci când învârţi un titirez. De obicei, corpul zboară desprins de capul rămas în palmă. Dar dacă te fâstâceşti şi nu smuceşti cu putere, pasărea rămâne în viaţă, deşi gâtul îi e rupt şi traheea, zdrobită. Gâtlejurile subţiri, roşii ale acelor păsări mi-au trezit întotdeauna compasiunea şi dispreţul. Refuzam să repet smucitura, iar metode mai necurate de anihilare, bunăoară zdrobirea capului sub picior, mă făceau să mă-nfior. Prin urmare, stăteam strângând în braţe pasărea care-şi dădea sufletul, vărsând asupra ei lacrimile stârnite de mila faţă de toate vietăţile mici şi neajutorate care suferă, până când creatura murea de tot.

Aceasta era emoţia retrezită în mine de acela la a cărui trecere din această lume contribuisem ca un cârpaci lipsit de inimă, dar care acum o pornise la drum. Şi-a desfăcut buzele şi a bolborosit înecat de sângele ce curgea înăuntru, în plămânii lui, şi în afară, într-o pojghiţă roşie ce i se scurgea peste piept, pe pământ. Ce risipă, mi-am zis în sinea mea, eu, care,

dintre toate fluidele mele, cel mai puţin suport sângele. Am îngenuncheat lângă el şi m-am uitat în ochii lui. Mi-a întors încrezător privirea. Ştia destule ca să-şi dea seama că nu mai reprezentam o ameninţare, că nimeni nu-l mai putea ameninţa. Nu voiam să-i pierd respectul. I-am înconjurat cu braţele capul şi umerii şi l-am ridicat puţin. Braţele mi s-au umplut de sânge. Ochii îşi pierdeau concentrarea. Căpătaseră culoarea borhotului. Se stingea repede.

— Curaj, te admirăm, i-am zis eu.

N-a înţeles. Am simţit cum îmi zvâcneşte un muşchi în maxilar. El nu mai vedea nimic. L-am pus încet jos. În adâncul lui, ca în străfundul unei fântâni, plămânii încă bolboroseau. Apoi diafragma i s-a contractat şi el a strănutat din piept, o explozie care m-a împroşcat cu sânge, apă şi, presupun, fărâme de măruntaie. Aşa a pierit Plaatje.

Privitor la aceste patru morţi şi la celelalte care s-au petrecut, voi spune următoarele, dacă e nevoie de vreo expiaţie, explicaţie, palinodie.

De unde ştiu eu că Johannes Plaatje, ori chiar Adonis, ca să nu vorbesc de morţii hotentoţi, n-a fost o imensă lume de încântare inaccesibilă simţurilor mele? Nu cumva am omorât ceva de o valoare inestimabilă?

Sunt explorator. Esenţa mea este să deschid ceea ce e închis, să luminez ceea ce e întunecat. Dacă hotentoţii reprezintă o imensă lume de încântare, ea este o lume impenetrabilă, impenetrabilă pentru oamenii ca mine, care trebuie fie s-o ocolească – adică să nu ne împlinim misiunea –, fie s-o eliminăm din drum. Cât despre servitorii mei, oameni fără rădăcini, pierduţi pentru totdeauna pentru cultura lor şi înveşmântaţi acum doar în zdrenţele stăpânilor lor, ştiu cu siguranţă că viaţa lor nu era formată din altceva decât nelinişte, resentiment şi desfrâu. Au murit într-o dezlănţuire de teroare, neînţelegând nimic. Erau oameni cu un intelect limitat şi cu o existenţă limitată. Au murit în ziua în care i-am aruncat afară din capul meu.

Ce s-a realizat cu moartea tuturor acestor oameni?

Prin morţile lor, eu, care, după ce m-au alungat, am străbătut deşertul ca un simbol palid, mi-am afirmat încă o dată realitatea. Uciderile nu mă încântă cu nimic mai mult decât pe oricine altcineva; dar mi-am asumat să fiu eu cel care apasă pe trăgaci, executând acest sacrificiu pentru mine şi compatrioţii mei, şi comiţând asupra poporului negru omuciderile pe care le-am dorit cu toţii. Toţi sunt vinovaţi. Cine ştie pentru ce crime inimaginabile ale spiritului au murit ei prin mine? Judecata lui Dumnezeu este dreaptă, de neîmblânzit, de neînţeles. Milostenia Lui nu ţine seamă de merit. Eu sunt o unealtă în mâinile istoriei.

Voi suferi?

Şi eu mă tem de moarte. Şi eu mi-am petrecut nopţi treze, socotind cât a trecut din cei şaptezeci de ani, proiectându-mă în ziua de după decesul meu, când mâna dreaptă a antreprenorului de pompe funebre mă va spinteca şi va scoate din culcuşul lor curat organele fiinţei mele lăuntrice, pe care am preţuit-o atât de multă vreme. (Unde se duc acestea, mă întreb eu, oare le aruncă în troaca porcilor care mănâncă orice?)

Dar adevărul adevărat e că moartea mea este doar o poveste de iarnă pe care o spun ca să mă înspăimânt pe mine însumi, ca să mă cuibăresc mai confortabil în cuverturi. O lume fără mine e de neconceput.

Pe de altă parte, dacă e să se întâmple ce-i mai rău, veţi descoperi că sunt legat de viaţă, dar nu irevocabil. Mi-am învăţat lecţia. Şi eu pot da înapoi înaintea unui deget mustrător, prin infinitele coridoare ale sinelui meu. Şi eu pot să obţin şi să-mi apropriez un punct de vedere din care, asemenea lui Plaatje, asemenea lui Adonis, asemenea lui Tamboer şi Tamboer, asemenea populaţiei namaqua, pot să fiu considerat de prisos. Deocamdată, nu mă interesează să-mi apropriez un asemenea punct de vedere, dar, când va sosi ziua, veţi constata că, indiferent dacă sunt viu sau mort, indiferent dacă am trăit cândva sau nu m-am născut nicicând – toate acestea nu m-au preocupat vreodată cu adevărat. Am alte lucruri la care să mă gândesc.

POSTSCRIPTUM

Printre eroii care s-au aventurat primii în inima Africii de Sud şi au adus veşti despre ceea ce am moştenit, Jacobus Coetzee a ocupat un loc onorabil, chiar dacă minor. Este recunoscut de cei care studiază istoria noastră timpurie drept descoperitorul Râului Orange şi al girafei; dar, din turnurile noastre de fildeş, am zâmbit îngăduitori vânătorului credul care i-a raportat Guvernatorului Rijk Tulbagh povestea aceea cu bărbaţii cu păr lung, de departe, la miazănoapte, ceea ce a dus la organizarea expediţiei fără niciun rezultat a lui Hendrik Hop, din 1761-62. Doar nişte circumstanţe, mai ales relatarea trunchiată a explorărilor lui Coetzee prezentă în aceste pagini, au consolidat stereotipul, ascunzând adevărata anvergură a omului. Relatarea din aceste pagini, considerată definitivă, este scrisă de un alt personaj, un agent de la Castel, care a ascultat povestea lui Coetzee cu nerăbdarea unui birocrat şi a făcut câteva însemnări pentru mapa Guvernatorului – un proces-verbal întocmit în grabă. Conţine numai informaţii considerate a avea valoare pentru Companie, anume informaţii despre depozitele de minereuri şi despre potenţialul triburilor din interiorul ţării, ca surse de provizii. Putem fi siguri că numai a doua natură a scribului Companiei, anume cea comercială, l-a făcut să pună pe hârtie, pentru ochii noştri, povestea pe care se bazează faima subţire a lui Coetzee, povestea neamului „cu piele roşiatică sau galbenă, cu păr lung şi veşminte de in”, care trăieşte la nord.

Lucrarea de faţă se încumetă să prezinte o perspectivă mai completă şi, prin urmare, mai corectă asupra lui Jacobus Coetzee. Este o lucrare plină de pietate, dar şi una istorică: o lucrare respectuoasă faţă de un străbun şi unul dintre fondatorii poporului nostru, o lucrare care oferă dovada istoriei pentru a corecta anumite distorsiuni anti-eroice care s-au strecurat în concepţia noastră despre marea epocă a explorărilor, când Omul Alb a avut primul contact cu neamurile băştinaşe din interiorul tării noastre.

Jacobus Janszoon Coetzee (Coetsee, Coetse) era strănepotul lui Dirk Coetzee, un *burger* care a emigrat din Olanda la Cape, în 1676. Generaţiile

de Coetzee ilustrează bine dispersarea treptată în hinterland, care a constituit povestea de suprafaţă, mitul Omului Alb în Africa de Sud, mergând mereu spre nord, furios ori dezgustat de măsurile restrictive ale guvernului, fie el olandez sau britanic. Poporul nostru are multe elemente anarhice. Credem în justiţie, dar nu ne-am supus niciodată cu plăcere legilor. Dirk Coetzee a migrat la Stellenbosch; Jacobus Coetzee, şaptezeci de ani mai târziu, a mers până în Piquetberg, unde a trăit ca vânător şi crescător de vite. De aici, de la ferma lui din apropierea satului Aurora din zilele noastre, a pornit în expediţiile lui de vânător de elefanţi, printre care şi aceea din 1760.

Pentru a înţelege viaţa acestui fermier obscur, e necesar un exerciţiu de imaginaţie. Coetzee făcea parte dintr-un grup tot mai numeros de oameni care întorceau spatele Sudului. Pentru mulţi fermieri din interiorul tării, efortul de a satisface, lună de lună, cerinţele tot mai vorace ale Companiei – carne, cereale, fructe, legume – pentru aprovizionarea angajaţilor de la Indiile de Est, provizii care trebuiau transportate până la Cape în care trase de boi pe drumuri ca vai de lume, devenea o povară greu de îndurat. Asemenea indivizi şi-au întors privirile spre şesurile pustii din interior, visând să devină stăpâni peste propriile vieţi. Stai în punctul cel mai sudic din Cape şi te uiţi spre mare. La ce te gândeşti? La Sud: mări întunecate, ceaţă, albeaţă. Laşi Cape în urmă, poate călare pe cal, şi mergi kilometri întregi, şi încă n-ai scăpat de Sud. Apoi, pac, la o oarecare depărtare de coastă – specificaţii diferite –, scapi de Sud. Intri într-o zonă neutră, eliberată de sentimentul destinului. Apoi, deplasându-te mai departe spre nord, pac, te afli într-o a doua zonă de destin, cu destinaţia Nord. Nu există nimic altceva decât Nord. Mergând spre nord, Coetzee vedea, ca să zic aşa, cu ochiul sferic al unei broaşte (râioase ori nu): tot ceea ce era în jurul lui (broasca) se afla în faţa lui (omul). În termeni istorici, acesta era viitorul pe care îl crease el, renunţând la un contract cu Compania privind cereale şi legume, în favoarea vitelor.

Vizitatori străini precum Vaillant, Sparrman, Kolbe, chiar şi acel gentilom englez plin de morgă, Barrow, ne ajută să ne formăm o idee destul de corectă privind calitatea vieţii cotidiene a fermierului de la frontieră. Ni-l închipuim în hainele de lucru grosolane pe care le poartă zi de zi, cu încălţări din piele de leu, o pălărie cu bor rotund pe cap şi un bici dormind în îndoitura braţului, veghind lipit de carul său ori pe *stoep*\ gata să-l întâmpine pe călător cu o ospitalitate comparabilă, în estimarea lui Dominicus, cu aceea a germanilor antici. Sau îl vizualizăm într-un tablou pe care Barrow l-a scuipat cu infinit dispreţ, dar care, în ochii inocenţi, îşi are propria frumuseţe pastorală: aşezat într-o seară, împreună cu familia, lângă un lighean cu apă, spălându-şi picioarele de sudoarea unei zile de trudă, pregătindu-se pentru rugăciunile de seară şi patul matrimonial. Sau coborând din şa, întâi cu piciorul drept, apoi cu stângul, lângă stârvul unei *gemsbok1* proaspăt ucise, cu fumul de nuanţa cobaltului ridicându-se din guraţ evii, amestecat probabil de-acum complet cu albastrul mai deschis al cerului. În toate aceste scene, el ne apare ca un om tăcut. Nu avem niciun

portret contemporan. Fără îndoială, purta barbă.

Compania era interesată de profit facil. Van Riebeeck însuşi trimisese expediţii în interiorul ţării, ca să caute miere, ceară, pene de struţ, colţi de elefant, argint, aur, perle, baga, mosc, zibete, chihlimbar, piei şi tot ce se mai putea. Aceste articole râvnite făceau obiectul barterului. În schimbul lor, agenţii Companiei dădeau produse pentru care numele Omului Alb susura pe buzele tuturor celor din Africa: tutun, băuturi spirtoase, mărgele şi alte obiecte din sticlă, metale, arme de foc şi praf de puşcă. Nu vom aborda aici sarcasmul superficial al comentatorilor din ziua de azi privind comerţul. Triburile din interior îşi vindeau cirezile şi turmele pentru nimicuri. Acesta e adevărul. Era o pierdere necesară a inocenţei. Ciurdarul care, trezindu-se din beţie în urletele de foame ale copiilor, îşi contempla păşunile goale pentru totdeauna, învăţase lecţia Izgonirii: nu se poate trăi etern în Rai. Oamenii Companiei jucau doar rolul îngerului cu paloşul de foc în această dramă a creaţiei Iui Dumnezeu. Ciurdarul a făcut un pas trist mai departe, spre calitatea de cetăţean al lumii. Ne putem consola cu acest gând.

Castelul era interesat de profitul facil, însă numai atâta vreme cât nu aducea responsabilităţi suplimentare. „Îndrăznim să solicităm Directoratului să pună sub comanda noastră încă 25 de mercenari din Hessa. Într-atât prăduiesc boşimanii şi într-atât s-a întins hotarul Coloniei, încât a devenit o necesitate imperioasă stabilirea unui post pentru apărarea drumului de la Graaf Reynet, de-a lungul căruia, cu două săptămâni înainte, Willem Barendt, un *burger* liber, şi fiii lui, dimpreună cu servitorii lor au fost omorâţi şi două mii de vite au fost furate”. Ne putem imagina agitaţia Comandantului căruia i s-a cerut să scrie o asemenea scrisoare şi, prin urmare, neîncrederea cu care erau cântărite cererile din partea *burgher-ilor* privind drepturi de păşunat tot mai departe de Castel, tot mai departe spre nord. Ne putem mira că asemenea drepturi i-au fost acordate lui Coetzee în 1758. De câtă încredere trebuie să se fi bucurat! În vreme ce unii oameni de la frontieră nu vizitau Cape Town mai mult decât o dată în viată, îmbrăcându-si cele mai bune veşminte negre şi aşternându-se la drum în carele trase de boi, cu miresele lor urmându-i în propriile care, pentru că aşa cerea buna-cuviinţă, ca să se cunune la Groote Kerk, Coetzee se ducea acolo în fiecare an sau tot la doi ani, cu o încărcătură de piei şi colţi. Şi apoi o lua înapoi spre miazănoapte, un bărbat flegmatic, cu boii lui care băteau iară grabă trei kilometri pe oră, având legate la spatele carului două butoiaşe pline cu praf de puşcă, iar în car ceai, zahăr, tutun şi lungul bici din piele de hipopotam înfipt drept în teacă. La momentul potrivit, voi descrie carul.

Barrow îi acuză pe colonişti, pe care în mod eronat îi numeşte ţărani, de jocuri barbare de mutilare a animalelor. Consemnează un incident cu un fermier care a aprins un foc sub un atelaj de boi istoviţi”. * Barrow a fost victima multor entuziasme şi prejudecăţi ale Europei iluministe. A venit la Cape să vadă ceea ce voia să vadă: sălbatici nobili, ţărani olandezi leneşi, brutali, o misiune civilizatoare irosită. A făcut câteva recomandări şi a

plecat: bifat China, bifat Africa, ce urmează? Dar Barrow a murit, şi ţăranii lui au supravieţuit. În orice caz, nu e posibil ca Jacobus Coetzee, un om umil care nu s-a erijat în Dumnezeu, să-şi fi torturat animalele. (în acest context, nu pot să nu-l citez pe John Philip, cel mai strălucit misionar britanic, ale cărui cuvinte dezvăluie cum nu se poate mai limpede cârdăşia coreligionarilor lui în misiunea imperială: „în vreme ce misionarii noştri sunt peste tot, răspândind sămânţa civilizaţiei, a ordinii sociale şi a fericirii, ei extind prin cele mai ireproşabile metode interesele britanice, influenţa britanică şi Imperiul Britanic. Acolo unde misionarul îşi fixează standardele în»

sânul unui trib sălbatic, prejudecăţile lor împotriva guvernului colonial dau înapoi şi depedenţa lor faţă de colonie creşte, prin crearea unor nevoi artificiale.”, v Da, sălbaticul trebuie să-şi îmbrace goliciunea şi să lucreze pământul, din pricină că Manchester exportă indispensabili de bumbac, iar Birmingham, brăzdate, în zadar căutăm cu disperare un exportator britanic al virtuţilor umilinţei, respectului, hărniciei. Între elementele acestei vieţi, zicea Zwingli, truditorul e cel care se află mai aproape de Dumnezeu.)

După cum am spus, Coetzee era cunoscut la Castel, se punea temei pe el. De unde şi concesionarea pământului, de unde şi dreptul de a vâna dincolo de graniţele Coloniei. Nu e vorbă, Colonia încă avea sălbăticiuni din belşug, însă animalele mai mari, precum elefantul şi hipopotamul, fuseseră vânate cu atâta zel, încât se retrăseseră în sălbăticiile de la miazănoapte. Prin urmare, negoţul cu fildeş depindea de barter şi de expediţiile vânătoreşti neferite de primejdii: Burchell vorbeşte despre un vânător, un anume Cărei Krieger, care a fost făcut una cu pământul de un bivol lovit de streche, într-o vreme când populaţia albă adultă de sex masculin număra 5 546 de suflete (recensământul din 1798) v. Krieger a reprezentat, proporţional, o pierdere mult mai mare decât unul dintre miile de bastarzi concepuţi de înaintaşii scoţieni cu sclavele pe care stăpânii de sclavi îi păstrau pentru şeptelul lor.vi În trecere, putem să contemplăm cu tristeţe politica laşă a Companiei privitor la colonizarea albă, şi cu regret şi contrarietate staza populaţiei olandeze pe parcursul secolului al XIX-lea (trândăvie? suficienţă?), dar şi cu admiraţie invidioasă dezvoltarea Statelor Unite, care, în aceeaşi perioadă, şi-au sporit populaţia albă în progresie geometrică şi au controlat sporul populaţiei băştinaşe cu o asemenea eficientă, încât, în anii 1870, numărul indienilor era mai mic ca oricând. La începuturile Coloniei Cape, fiecare suflet conta. Cu toate acestea, în 1802, fiul lui Coetzee a fost ucis de propriii lui sclavi, singurul membru al familiei care a scăpat cu viaţă fiind soţia acestuia. ™ Nu putem decât să sperăm că s-a recăsătorit.

În 14 iulie 1760, în toiul iernii, Coetzee a pornit în expediţia lui spre nord. A luat cu sine şase servitori hotentoţi şi douăzeci şi patru de boi, două atelaje, pentru carul lui. Călătorind pe timp de noapte, pentru ca vitele să poată paşte în timpul zilei, şi în etape de câte douăsprezece ore, el a urmat traseul expediţiei lui Van der Stei, din 1685. A înaintat încet printr-un ţinut cu dealuri de gresie piramidale, ciudate, şi câmpii nisipoase unde roţile

carului se afundau până la osii. Roase de vânt şi ploaie, dealurile au un aspect noduros, melacolic. Valea nisipoasă numită Verloren Vallei a fost traversată în trei zile, nici mai mult, nici mai puţin. Călătorii se hrăneau cu oile pe care le spintecau (oile din Cape, cu coada groasă) şi cu ceea ce reuşeau să vâneze, poate gregara *springhokx*. Hotentoţii lui Coetzee nu se lepădaseră de vechile lor obiceiuri culinare. Tăiau hălci din animalul mort şi le spintecau apoi în fâşii spiralate, cam aşa cum ai curăţa un măr, dacă îţi cureţi mărul în spirală. Băgau fâşiile acestea în cenuşa focului şi apoi le mâncau pe jumătate crude. Un alt obicei, probabil de origine religioasă, deşi e greu de văzut ce anume poate fi înnobilat cu numele de religie când vine vorba de hotentoţi, a dispărut, din fericire: obiceiul de a despica gâtul şi pântecul unei oi pentru a lăsa sângele să se prelingă în viscere, compoziţia rezultată fiind amestecată cu un băţ şi băută cu nesaţ întru presupusul beneficiu al spiritului. Când meditǎm asupra unor asemenea practici, putem

1. Antilopă-săritoare (în afrikaans, în original).

Într-adevăr să fim recunoscători că, în interacţiunea dintre europeni şi hotentoţi, acţiunea influenţei culturale a avut loc în totalitate dinspre primul grup spre cel de-al doilea. Vom avea ocazia, în cele ce urmează, să analizăm critic şi alte practici culturale ale hotentotilor, şi atunci se va resimţi mai bine temeiul observatiei mele.

(”…*Äten täten*, *âten täten*”, cântau băştinașii din Cape în faţa marinarilor naufagiaţi de pe *Harlem*, „*âten täten*, *âten täten*”, şi dansau pe o măsură de două pătrimi?” * De unde apelativul de *hotentot*.)

În ziua de 18 iulie, Coetzee a trecut Râul Oliphants la latitudinea de 31°51. Acest râu peren curgea cu putere, şi unul dintre boii mai slăbiţi a fost dus de curent spre un destin fatal. În mai puţin de zece ani după traversarea făcută de Coetzee, malurile râului aveau să fie săpate de fermieri şi acoperite de culturile lor de orez. Deşi practic se afla în ţinutul boşimanilor, Coetzee nu a întâlnit niciunul. A apucat-o spre nord-est, ca să evite deşertul de coastă. Înjugând toţi boii pe care-i avea, a traversat Munţii Nardouw. Munţii aceştia au fost roşi de trecerea timpului, transformându-se în caverne groteşti, arce şi colonade. Din cuibare aflate sus, deasupra trecătorii, ochi bănuitori îi urmăreau pe drumeţi. Or fi fost ochii boşimanilor care stăteau întinşi pe burtă pe praguri înalte, cu arcurile lor mici în mâna stângă şi cu tolba conţinând 70-80 de săgeţi mici, ivindu-se pieziş la şoldurile lor. Boşimanii ăştia aveau motive să păstreze o distanţă 196

respectuoasă faţă de armele coloniştilor. Ducându-şi viaţa ca vânători şi culegători de rădăcini şi fructe comestibile, au avut de suferit de pe urma reducerii populaţiei de antilope şi au deprins obiceiul de a pândi la hotarele coloniei, aşteptând ocazia să atace un fermier neştiutor şi să-i şterpelească întreaga cireadă. Animalele astfel furate aveau parte de un tratament barbar. Boşimanii împărtăşesc cu eschimoşii credinţa respingătoare că animalele au fost aduse pe acest pământ nu numai ca să aibă omul din ce trăi, ci şi pentru a satisface apetiturile sale cele mai perverse. Din carnea vie a unui animal rănit, zona afectată era scobită cu un cuţit de piatră bont.

Piciorul din spate al unui bou furat era hăcuit şi mâncat în faţa ochilor agonizanţi ai dobitocului. Şi dacă se bănuia că fermierul păgubit avea să-i prindă din urmă pe hoţi, vitele lui erau ologire fără milă şi abandonate. Ca să se protejeze de asemenea prădăciuni, fermierii se organizau în comandouri de apărare, al căror scop era acela de a crea o zonă neutră sau o centură liberă între fermă şi sălbăticiile bântuite de boşimani. Lipsindu-le resursele de a păzi zona, instrumentul la care erau nevoiţi să recurgă pentru a o menţine liberă era teroarea. Vai de capul boşimanului care era văzut la hotarele aşezării. Oricât ar fi fost de iute de picior ori bun arcaş, curând descoperea că nu se putea pune cu puştile comandoului călare. împins tot mai la nord de această presiune neînduplecată (şi tot mai spre apus, de invazia triburilor ban tu), boşimanul şi-a găsit un refugiu sigur în lăstărişul din Kalahari, unde şi-a păstrat obiceiurile ancestale până în ziua de azi.

Să menţionăm totuşi că politica terorii nu era nediscriminatorie. În vreme ce bărbaţii boşimani se dovedeau incapabili să se adapteze la muncile câmpului, copiii lor erau de obicei maleabili, băieţii, cu misterioasa lor familiaritate cu 4/-ul, devenind păstori excelenti, în vreme ce văduvele şi fetitele deveneau curând suficient de docile încât să facă treabă în gospodărie. Prin urmare, expediţiile de comando nu erau în niciun sens masacre. Chiar şi unii adulţi supravieţuiau în captivitate. Wilhelm Bleek, faimosul cercetător al graiurilor boşimane, şi-a întâlnit cele două surse principale de informaţii – doi bătrâni – pe când aceştia munceau cu lanţuri la picioare la construcţia digului din Cape Town.

Traversarea Munţilor Nardouw l-a adus pe Coetzee în preajma povârnişului Onder Bokkeveld, pe care l-a ocolit. Terenul era aspru, pietros. În 1760, ploile au venit târziu, iar călătorii s-au adăpostit pe unde au putut de furtunile cu grindină cât oul de porumbel (diametru de 14 mm) care s-au abătut din senin. Terifiate, animalele s-au strâns unele în altele, iar oamenii s-au ghemuit în partea ferită de vânt a carului, fumând şi înjurând. Tutunul era cultivat în districtul Piquetberg, dar nu la ferma lui Coetzee. E bine ştiut faptul că tutunul şi coniacul au fost esenţiale în distrugerea culturii hotentote. În schimbul acestor articole de lux, hotentoţii îşi dădeau averea constând din vite şi oi, degradându-se până la a deveni un neam de hoţi, vagabonzi şi cerşetori. Din stupoarea indusă de tutun nu puteau fi treziţi nici măcar de foame – zăceau lângă colibe cât era ziua de lungă, mişcându-se după soare când era frig, şi după umbră când era cald, într-o stare de o asemenea indolenţă, încât fuga de foame nu era plecarea la vânătoare, ci somnul anodin sau muzica lugubră produsă de *gowra*, un instrument interesant pe care-l voi descrie mai încolo. Efectul narcotic al tutunului era bine-cunoscut hotentoţilor, care se distrau otrăvind şerpi cu uleiul de nicotină din pipele lor.

Servitorii lui Coetzee au fost obligaţi să lase în urmă indolenţa unei culturi tribale degenerate. După ce-şi pierduseră animalele, ei sau taţii lor migraseră pe orbita lui Coetzee. În schimbul muncii lor, li s-a permis să-şi ridice colibele pe pământul lui şi să-şi crească propriile animale, alături de-

ale lui. Erau plătiţi în grâne, zahăr şi alte produse de strictă necesitate şi în cantităţi rezonabile de tutun şi coniac. Astfel, Coetzee a pus la ferma lui bazele încă uneia dintre relaţiile durabile în care fermierul şi servitorul dansează într-o paralelă molcomă de-a lungul timpului, fiul fermierului şi fiul servitorului jucând *dolosse* împreună în curte, trecând, odată cu vârsta majoratului, la o relaţie mai austeră a stăpânului cu servitorul, servitorul învârtindu-se în jurul stăpânului pe întregul parcurs al unei vieţi de muncă, bătrânii – care vor ajunge amândoi – oprindu-se în lumina puternică a soarelui, pentru a schimba câte-o amintire chicotită, pălăria împinsă puţin pe spate, târşâitul picioarelor, nepoţii jucând *dolosse*. În hotentotă nu există un cuvânt pentru „Da” Pentru a-şi exprima consimţământul, hotentotul repetă ultimele cuvinte ale poruncii stăpânului. Limba hotentoţilor a pierit, dar încă se mai aud în limba afrikaans aceste cadenţe antifonice la fermele din partea de vest a regiunii Cape. „Du-i până în tabăra nordică”. „În tabăra nordică, stăpâne”. Colibele lor din ramuri de răchită îndoite au fost înlocuite de case de lut cu acoperişuri din tablă ondulată, fabricată la Benoni. Dar chiar şi acestea pot avea un aspect pitoresc: fumul înălţându-se din soba cu lemne, dovleci pe acoperiş, fundurile goale ale copiilor etc. În istorie există un principiu al stabilităţii, care decantează din toate conflictele acele conformaţii cu sansa cea mai mare de

anduranţă. Casa fermierului, tăcută, aşezată pe colină, colibele tăcute în văioagă, cerul înstelat.

Regiunea prin care trecea Coetzee acum nu era necunoscută ochiului european. Vânători şi negustori trecuseră pe-acolo, adesea fără cunoştinţa Companiei. Dar regiunea era atât de întinsă, exporatorii ei atât de puţini, încât istoricul poate să creadă că elementele ei caracteristice sunt necunoscute şi să pună mereu aceeaşi întrebare: Cine a descoperit asta? sau, mai precis: Care european a descoperit asta? pentru că, deşi populaţia băştinașă a acelei părţi a continentului a fost întotdeauna puţin numeroasă, nu putem fi niciodată siguri, privitor la un fenomen băştinaș, că n-a fost un ochi băştinaș primul care să-l fi descoperit. Coetzee şi-a croit călătoria dublă (până acolo şi înapoi) printr-un teritoriu parţial necunoscut dintre Piquetberg şi Râul Orange, ochiul lui ager de vânător distingând, din car, fiecare tufiş pe o rază de o sută de metri (insectele şi reptilele mai mici se retrag din faţa privirii descoperitorului). Camelopardul (girafa) este a lui, toţi suntem de acord cu asta, în întreaga ei varietate australă. Dar împotriva lui Thunberg, Sparrman, Paterson *et.al.*, botanistii care au venit de-a valma în Cape la începutul secolului, daţi-mi voie să susţin revendicarea lui Coetzee în privinţa plantei *geelvygie* (*Malephora mollis*), suculentă şi atât de astringentă, încât berbecii o scoteau înnebuniţi din pământ cu coarnele lor. Criteriile pentru o nouă descoperire, la care apelau domnii europeni, erau de interes îngust, fără îndoială. Cereau ca fiecare specimen să umple un loc gol în taxonomiile lor europene. Dar când boşimanii au văzut pentru prima oară iarba pe care noi o numim *Aristida brevifolia* şi au vorbit între ei şi au constatat că era necunoscută şi au numit-o *Twaa*, oare nu exista un

ordin botanic despre care nu ştiau decât ei şi în care *Twaa* îşi găsea acum un loc? Şi dacă acceptăm asemenea concepte precum o taxonomie boşimană şi o descoperire boşimană, n-ar trebui să acceptăm şi conceptul de taxonomie a omului de la frontieră şi conceptul de descoperire făcută de omul de la frontieră? „Nu ştiu asta, neamul meu nu ştie asta, dar în acelaşi timp ştiu cum arată, seamănă cu *rooigras*, e un fel de *rooigras*, o s-o numesc *boesmansgras1* – iată genul de moment interior al descoperirii. În felul său, Coetzee călătorea ca un zeu printr-o lume doar pe jumătate botezată, diferenţiind şi făcând să existe.

Mi-aş dori să fi putut povesti aventuri vânătoreşti: un elefant mascul, bunăoară, care se răsuceşte pe neaşteptate şi-şi înfige colţii în burta unui cal, iar ghinionistul călăreţ scapă de aceiaşi colţi turbaţi doar printr-o împuşcătură la momentul oportun; sau o leoaică, rănită, care se repede asupra unui cărăuş hotentot, fiind lichidată prea târziu (ochi verzi, gingii roşii) ca să se împiedice risipirea în văzduh a conţinutului greu-mirositor al abdomenului acestuia. Aventurile vânătoreşti conferă freamăt istoriei, oricât de exagerate ar fi. Dintr-o perspectivă dramatică, structura lor este satisfăcătoare: complacere (am o armă), disconfort (puşca nu este încărcată, tu ai dinţi/colţi/coarne), uşurare (te-ai repezit la cine nu trebuie şi/sau eu te împuşc în ciuda a toate cele). Din păcate, Coetzee nu era genul de vânător care să aibă parte de asemenea aventuri. A împuşcat numai doi elefanţi în această expediţie, amândoi (mă grăbesc cu informaţia) la nord de Orange. O iscoadă a adus vesti că exista o turmă de elefanţi.

» Neadulmecaţi, Coetzee şi un cărăuş s-au apropiat de ei pe jos (după cum ştim, elefanţii nu văd bine, iar vânătorii veneau din direcţia opusă vântului). Coetzee şi-a dezbrăcat pantalonii, aşa cum e obiceiul vânătorilor de elefanţi, şi a împuşcat un mascul cu un plumb sub spată. Turma s-a întors din drum şi s-a îndepărtat. Coetzee s-a repezit la calul său şi a pornit în urmărire. De la mică distanţă, a tras în pântecul unei femele răzleţite de turmă, obligând-o la un mers agonizant. Apoi a urmat o manevră care, deşi aparent periculoasă, era destul de obişnuită. A încărcat puşca şi s-a dus în faţa femelei. Zăpăcit, animalul s-a oprit să-şi tragă sufletul, moment în care hotentotul s-a furişat şi, cu o lovitură de toporişcă, i-a retezat tendonul lui Ahile. Coetzee s-a apropiat acum fără probleme de animal, răpunându-l cu o împuşcătură în dosul urechii. Colţii au fost retezaţi şi duşi la car. În noaptea aceea (29 august), vânătorii au mâncat inimă de elefant, o delicatesă deosebită. Laba e şi ea foarte apreciată, dar Coetzee o socotea insipidă. Sper că v-a plăcut această aventură.

Trecând de latitudinea de 31°S, călătorii au intrat pe teritoriul neamului namaqua. Îmi îngădui să mă opresc puţin asupra acestui neam foarte interesant. Nu trebuie confundat cu hotentoţii din Cape, un neam degradat, a cărui organizaţie tribală s-a prăbuşit pentru totdeauna în timpul epidemiei de variolă din 1713 şi pe care Barrow l-a numit, fără a greşi, „cea mai neajutorată şi mai nenorocită rasă umană, ale cărei chipuri sunt mereu cuprinse de mohoreală şi melancolie, al cărei nume va fi uitat sau va fi amintit doar ca acela al unei persoane decedate şi prea puţin cunoscute”.

Neamul namaqua a dat înapoi în faţa presiunii colonizării albe, dar abia în 1907 a cedat cu totul. Emisarii trimişi în 1661 au fost salutaţi de o sută de muzicanţi; următorii emisari nu i-au mai găsit, pentru că se refugiaseră în fortăreţele lor din interiorul tării.

Cei din neamul namaqua aveau o înălţime medie. Bărbaţii erau zvelţi, femeile, trupeşe. Pielea le era galben-maronie, ochii, negri, ageri ca ai boşimanilor (Bleek susţine că boşimanul distingea cu ochiul liber sateliţii lui Jupiter cu câteva secole înaintea lui Galilei). Stăpânind tehnica de a-şi retrage testiculele în pântec, masculii erau vestiţi pentru iuţeala cu care fugeau. Iar femeile, asemenea celor din Egiptul Antic, aveau o protuberanţă excesivă a numitei *labia minora*dar, neavând niciun termen de comparaţie, nu considerau asta un cusur. Un neam extrem de interesant pentru antropologi, fermecător de-a dreptul. Ei sunt cei care au inventat baladerul capucin. Ca protecţie împotriva bolilor, îşi înfaşurau intestine de leopard în jurul gâtului. Pofta lor de grăsime era insaţiabilă. Jubilau răsunător când dădeau peste-o balenă eşuată. Sistemul relaţiilor de rudenie. Iubire romantică (povestea fetei recalcitrante care s-a aruncat în prăpastie*). Obiceiuri funerare. Amputarea degetelor în semn de doliu. Virtutea vindecătoare a urinei masculului. Legi şi pedepse: pentru furt de inventar viu – o baie de răşină fierbinte, pentru incest – pierderea mădularului, pentru omucidere – bâte în cap până zboară creierii. Refuzul lor de a venera o Fiinţă Supremă („De ce să ne rugăm unuia care la un moment dat ne dă secetă nesfârşită, iar în altul ploaie nesfârşită, când de fapt 204

am putea să privim totul cu moderaţie şi la momentul potrivit?” *) Material suficient pentru o carte.

Prin urmare, caravana lui Coetzee a intrat în ţinutul neamului namaqua. Carul lui conţinea: mărgele negre, albe şi albastre de porţelan, tutun, pumnale, oglinzi, sârmă de cupru, trei muschete, plumbi, un butoiaş cu praf de puşcă, un sac de alice, puşti, plumb şi o matriţă pentru proiectile, cuverturi, un ferăstrău, un hârleţ, un baltag, vârfuri de săgeată, cuie, frânghii, prelată, ac pentru vele, piele de bou, juguri, căpestre, pripoane, gudron, catran, unsoare, răşină, cuie de osie, cârlige, inele, o lampă cu petrol, coniac, trei poloboace cu apă, un cufăr cu leacuri şi multe alte lucruri – civilizaţie, de fapt, *în ovo*. În apropiere de Khamiesberg, carul s-a cufundat în nisipul moale până la osii. Abia l-au scos, că iar s-a cufundat. Sub tensiunea unui atelaj dublu de boi, s-a rupt oiştea (*disselboom*). Acest prim ghinion al expediţiei i-a împins pe servitorii lui într-o apatie descurajată. Fără nicio iniţiativă, au stat pe loc, privind cu ochi sticloşi şi sugându-şi pipele. Un neam fără viitor. Numai când s-a urlat la ei s-au pus în mişcare şi s-au apucat să descarce carul, să lege oiştea, să facă un pat de frunze şi să tragă afară carul. Cât a fost ziua de lungă, au înlocuit oiştea. Cea veche era făcută din lemn de *assegaa*? Cea nouă era din lemn de măslin, nu la fel de rezistent, dar mai dur şi mai greu. Ce noroc că nu s-a rupt şi manşonul (*tang*).

Coetzee nu s-a uitat nici în dreapta, nici în stânga când a trecut prin defileul munţilor Khamies. Noaptea, temperatura cobora sub zero. Era

zăpadă pe creste. Dimineaţa, vitele, cu încheieturile îngheţate, trebuiau ridicate în picioare cu un par trecut de-a lungul lor, pe sub piept şi pântec. La unul dintre popasuri (18 august), expediţia a lăsat în urmă cenuşa focului din timpul nopţii, care a mistuit totul, o caracteristică a climei uscate, fecale răspândite în grămezi pe o suprafaţă întinsă, ale erbivorelor la loc deschis, ale carnivorelor în spatele stâncilor; pete de urină cu urme minuscule de sare de cupru; frunze de ceai; oase de la picioarele unei *springhok*, cincisprezece centimetri de frânghie de piele de bou împletită; scrum de tutun: şi un plumb de la o muschetă. Fecalele s-au uscat într-o singură zi. Frânghia şi oasele au fost mâncate de-o hienă în 22 august. În 2 noiembrie, o furtună a împrăştiat ce-a mai rămas. Plumbul muschetei nu mai era acolo în 18 august 1933.

De pe creştet şi din barbă, păr căzut şi mătreaţă. Din urechi, bucăţele de ceară. Din nas, muci şi sânge (Klawer, Dikkop, cădere şi, respectiv, lovituri). Din ochi, lacrimi şi o secreţie urduroasă. Din gură, sânge, dinţi stricaţi, piatră, flegmă, vomă. Din piele, puroi, sânge, cruste, secreţie plasmatică (Plaatje, o arsură cu praf de puşcă), sudoare, sebum, piele moartă, păr. Bucăţi de unghii, mizerie interdigitală. Urină şi pietricele renale minuscule (apa din Cape e foarte alcalină). Smegmă (circumcizia e limitată la membrii populaţiei bantu). Materie fecală, sânge, puroi (Dikkop, otravă). Spermă (toţi). Aceste rămăşiţe, depozitate în Africa australă de-a lungul a două drumuri, au dispărut curând din pricina soarelui, a vântului, a ploii şi a preocupării manifestate de regatul insectelor, cu toate că elementele lor atomice se află şi acum printre noi, desigur. *Scripta manent*. Plumbii muschetelor, cei care şi-au atins ţinta şi, prin urmare, au fost scăzuţi de la socoteală, cei care şi-au găsit, mai mult sau mai puţin, ţinta, dar nu au fost niciodată recuperaţi, ţinta lor hălăduind prin w/i/până când, bălăbănindu-se, a căzut la pământ din pricina sângelui pierdut, ori, pe parcursul câtorva săptămâni, şi-a refăcut forţele şi a supravieţuit, zămislind noi odrasle; şi plumbii care nu şi-au găsit ţinta, însă au muşcat ţărâna şi s-au înfipt ori au picat irosiţi la suprafaţă, cu toţii şi-au imortalizat trecerea de-o parte sau de alta.

Defileurile din Munţii Khamies erau bogate în vânat. Deşerturile din Koa erau pustii, dar nu lipsite de primejdii. Nu ploua niciodată. Apa de băut venea din izvoare subterane ale căror surse erau acoperite de boşimani, pentru a încetini evaporarea. Boşimanii din deşert sunt vestiţi şi astăzi pentru cruzimea lor. Fabricau otravă prin scufundarea corpului unui anumit păianjen negru, genul *Mygale*, în zeama produsă de *Amaryllis toxicaria* (*gifibot*) ·, o simplă zgârietură pricinuită de o săgeată cufundată în otrava asta avea ca rezultat o moarte lentă şi dureroasă. Duşmanii capturaţi erau spintecaţi şi, într-o variantă unică a uroborusului, li se dădea să-şi înghită propriile măruntaie ori erau îngropaţi până la gât şi lăsaţi pradă vulturilor, sau li se jupuiau tălpile. Siguranţa echipei lui Coetzee depindea de iuţeala şi vigilenţa lor. Călătorind noaptea, au străbătut cei o sută şaptezeci de kilometri până la Marele Râu în cinci zile. Mai multe vite au pierit. La supravieţuirea lor au contribuit următoarele elemente:

Un răzor cu trufe (rădăcini *kambros*, specia *Terfezid*), 29°29 S, 18°25 E.

O dropie (*gompou*, *Otis kori*, descoperire atribuită lui Burchell), cântărind şaptesprezece kilograme, care a pierit sub o grindină de alice şi pietricele, pornită din arma lui Klawer. Din păcate, specia asta de dropie e pe cale de dispariţie.

O *korhaanx* (*Eupodotis vigorsii*) cântărind zece kilograme şi fiind lipsită de putinţa de a zbura de către o alice trasă de aceeaşi puşcă (bravo, Klawer!), şi de cap, după o urmărire în zigzag, în zori, prin *veld* (zig *korhactn*, zig Klawer, zag *korhaan*, zag Klawer), 29°20 S, 18°27 E.

Furnici prăjite, o masă la care au luat parte numai hotentoţii, 29°16 S, 18°26 E.

Şi astfel, în 24 august, Coetzee a ajuns la Râul cel Mare (Gariep, Orange). Priveliştea care l-a întâmpinat era una maiestuoasă, apele curgeau într-o albie largă,

1. Dropie africană (în afrikaans, în original). vijelioase, stâncile răsunau de vuietul lor. Aici poate că s-a oprit şi a făcut popas, bucurându-se de umbra sălciilor (*Salixgariepina*, nu salcia plângătoare) şi inhalând adierile răcoroase. Hotentotii lui, bucuroşi să afle adăpost de soarele dogorâtor, îşi lepădaseră veşmintele şi zăceau goi în umbră sau înotau netemători în râu. Uguitul porumbeilor îi mângâia, lui, urechea. Vitele dejugate se adăpau la marginea apei. El a văzut că malurile, acoperite de copaci (*zwartebast*, *karreehout*), ar putea furniza cherestea pentru toate cerinţele colonizării. N-a observat că întregul curs al râului era fie hârtopit, tot numai cascade şi vâltori, fie dădea într-o fâşie de coastă cum nu se poate mai pustie. El nutrea visul străvechi al plutelor pline de produse, care coboară la vale până la mare, aşteptând goeletele.

Şi-a numit descoperirea Râul cel Mare. Un anume Robert Jacob Gordon, care s-a născut în Doesburg, în 1743, şi s-a sinucis în Cape Town, în 1795, a ajuns la Râul cel Mare în 1777 şi l-a rebotezat în favoarea Casei de Orania. Din păcate, a doua denumire este cea care a rămas în memoria colectivă.

Iată-ne ajunşi la capătul acelei părţi a relatării lui Coetzee, care ţine de anuarele explorării. Călătoria până la nord de Râul cel Mare şi popasul lui acolo, întoarcerea, a doua lui expediţie împreună cu Hendrik Hop, oricât ar fi ele de pline de incidente, sunt totuşi irelevante din punct de vedere istoric. Năzuinţa omului spre viitor alcătuieşte istoria; restul, popasul prelungit la margine de drum, întoarcerea pe acelaşi traseu, aparţine anecdotei, poveştilor la gura sobei.

După ce a trecut Râul cel Mare, Coetzee a apucat-o spre nord-est, de-a lungul Râului Leeuwen (// Houm). Timp de patru zile, terenul a fost unul specific montan. În cea de-a cincea zi, a ajuns la un platou drept, înierbat, ţinuturile Marilor Namaqua. Li s-a adresat cârmuitorilor lor, asigurându-i că singura lui intenţie era aceea de a vâna elefanţi şi amintindu-le că venirea lui beneficia de protecţia Guvernatorului. O informaţie care i-a liniştit, lăsându-l astfel să treacă. A făcut popas lângă un izvor de apă termală,

căruia i-a dat numele de Warmbad. În ziua de azi, izvorul este îngrădit şi alimentează un hotel. Când în raza lui vizuală a apărut Bunsenberg, a făcut cale întoarsă. Pe drum, s-a întâlnit cu un grup din neamul namaqua, de la care a aflat că la o distanţă de zece zile de mers spre miazănoapte trăia „un neam pe care ei îl numeau damroqua, cu pielea roşiatică sau gălbuie, cu păr lung şi veşminte de in”.

A împuşcat două sălbăticiuni pe care, în inocenţa lui, le-a luat drept o specie de cămilă (*kameelperd*, girafa) şi s-a întors acasă cu pieile lor.

Ceea ce s-a întâmplat în data de 12 octombrie 1760.

Sper că am reuşit să evoc în această relatare ceva din autenticitatea acestui om extraordinar.

NOTE

I. Pus la punct de Secretariatul Politic al Castelului Bunei Speranţe, documentul a fost publicat de E.C. Godee Molsbergen în lucrarea sa *Reizen în Zuid Afrika în de Hollandse Tijd* (*The* Hague, 1916), vol. I, pp 18-22.

Ii. Hero – Hereto. Despre speculaţia interesantă, acceptată de von Trotha, anume că neamul hereto îşi trage numele de la expresia *ava erero*, „oameni de ieri”, vezi Heinrich Vedder, *The Native Tribes of South West Afrika* (Cape Town, 1928), p. 155.

III. John Barrow, *Travels in the Interior of Southern Africa* (Londra, 1801), vol. I, pp 182-184.

Iv. *Researches în South Africa* (Londra, 1828), p. ix.

v. William J. Burchell, *Travels in the Interior of Southern Africa* (Londra, 1822), vol. I, p. 301.

vi. Anon., *Remarks on the Demoralizing Influence of Slavery* (Londra, 1828), p. 101.

vii. H. Lichtenstein consemnează această poveste cumplită în *Travels în Southern Africa* (1811) (Cape Town, 1928), vol I, p. 125.

viii. Jurnalul lui Leendert Janssen, Hague codex 1067 *bis* (OD 1648 II).

Ix. Barrow, *Travels*, vol. I, pp. 144, 148, 152.

x. Olfert Dapper, *Naukeurige Beschrijvinge der Afrikaensche Gewesten* (Amsterdam, 1668), p. 72.

xi. Dapper, p. 85.

ANEXĂ: DEPOZIŢIA LUI JACOBUS COETZEE (1760)

Relatare făcută la ordinul lui Rijk Tulbagh, Right Honourable, *Consilier Extraordinar al Indiilor Olandeze şi Guvernator al Capului Bunei Speranţe şi al tuturor Domeniilor subordonate acestei colonii* etc. etc., *de către* burgher-w/ *Jacobus Coetse*, *Janszoon*, *privitor la călătoria făcută de el în Ţinutul Marilor Namaqua*, *după cum urmează*:

Anume că Naratorul, având îngăduinţa prin ordin scris al Guvernatorului, *Honourable*, să călătorească în adâncul ţării cu scopul de a vâna elefanţi, în 16 iulie anul acesta a părăsit locul său de sălăşluite din apropiere de Piquetbergen, cu un car şi şase hotentoţi, a trecut râurile Oliphants, Groene şi Cous, şi a călătorit până la Coperbergen, cel vizitat de Guvernatorul van der Stei în anul 1685.

Anume că Naratorul şi-a continuat călătoria încă şi mai departe spre

miazănoapte şi, după ce a mers timp de 40 de zile, a ajuns la Râul cel Mare – niciodată înainte trecut de Naţiunea Europeană, după cunoştinţele Naratorului – care este peste tot de cel puţin o sută sau o sută cincizeci de metri lăţime, şi, în cea mai mare parte, foarte adânc, fără doar de locul pe unde Naratorul l-a trecut, unde se află un banc lat de nisip, iar de-o parte şi de alta a albiei creşte din plin aşa-numitul Stuf al Patriei; că Naratorul a văzut că ambele maluri sunt acoperite cu un fel de colb fin, galben, scăpărător, sau poate nisip, din care, dată fiind frumuseţea lui, a strâns puţin şi a luat [jzc] cu sine acasă.

După ce a trecut pomenitul Râu Mare, Naratorul şi-a continuat călătoria încă mai departe spre miazănoapte, de-a lungul altui râu care îşi revarsă apele în ades-amintitul Mare Râu şi care a primit de la el numele de Râul Leului, dată fiind mulţimea de lei din preajma lui; Naratorul a fost nevoit să-şi urmeze drumul de-a lungul mai-sus-numitului Râul al Leului pentru alte patru zile pline, înainte ca, în cea de-a cincea zi, să ajungă într-o regiune plată şi luxuriantă, acolo începând ţinutul Marilor Namaqua, neamul care înainte a locuit de partea aceasta a Râului cel Mare, dar care, acum vreo 20 de ani, a migrat într-acolo de-a latul aceluiaşi râu.

Ajungând astfel în mijlocul Marilor Namaqua, Naratorul a observat în scurt timp că venirea lui era privită de către aceştia cu oarece suspiciune, cei mai mulţi dintre ei părând a nu se sfii să-i spună că sosirea lui le plăcea prea puţin şi că printre ei persoana lui nu era ferită de primejdii; dar, după ce le-a făcut cunoscut că pornise la drum cu îngăduinţa Domniei sale Guvernatorul, cu singurul scop de a vâna elefanţi, fără altă intenţie, şi după ce le-a înfăţişat armele sale, ei 214

s-au arătat mai împăciuitori şi l-au lăsat să-şi continue expediţia spre miazănoapte prin ţinutul lor; la care el, Naratorul, susţine că i-a fost de mare ajutor faptul că vorbea fluent graiul Micilor Namaqua, de asemenea cunoscut printre cei din neamul acesta, încât a putut să le explice care era Scopul său.

După ce-a înaintat cale de două zile depărtare de aici şi şi-a ales locul de popas lângă un izvor cald, Naratorul a ajuns în ziua următoare la un munte înalt, care, fiind aproape în întregime făcut din stânci negre, a primit de la el numele de Swarteberg. Aici, un al doilea grup de namaqua a venit la el, cu o fire mai paşnică decât a celor dintâi, şi i-au spus că la douăzeci de zile de mers spre miazănoapte de la înainte-numitul Swarteberg, se găsea un neam limbut numit de ei damroqua, a căror piele era roşiatică sau gălbuie, aveau părul lung şi veşmintele de in; că Trimisul neamului damroqua avusese parte, nu cu mult timp în urmă, de un sfârşit perfid pricinuit de servitorii care, din pricina lipsei de năzuinţe, erau chinuiţi de Melancolia Neagră; că servitorii aceştia au fugit la cei din neamul namaqua, pe care el, Naratorul, l-a întâlnit întâi şi printre membrii căruia şi-au găsit sălaş; prin urmare, el trebuie să fie cu băgare de seamă când vorbeşte cu aceştia din urmă şi să aibă mereu grijă de Persoana sa.

Mai departe, privitor la pomeniţii Mari Namaqua, în relatarea

Naratorului ei sunt neobişnuit de numeroşi şi au nenumărate vite şi oi de o calitate nemaipomenită, date fiind păşunile mănoase şi nenumăratele râuri; cât despre colibele lor, traiul, hrana şi armele nu se deosebesc cu mult de ale altor hotentoţi, fără doar că în locul pieilor de oaie, ei se înveşmântează cu piei de şacal şi nu-şi ung trupurile cu seu; în rest, le plac mărgelele, dar mai cu seamă cuprul.

Se mai găseau în acest ţinut al Marilor Namaqua şi nenumăraţi lei şi rinoceri, dar şi un animal încă necunoscut; nefiind el la fel de greu ca elefantul, însă considerabil mai înalt, Naratorul l-a presupus a fi, date fiind gâtul lung, spinarea cocoşată şi picioarele lungi, dacă nu o Cămilă adevărată, atunci măcar ceva înrudit ca specie; animalele astea fiind atât de încete şi cu un umblet atât de greoi, Naratorul s-a luat odată după ele, le-a prins din urmă şi le-a omorât fără nicio bătaie de cap; amândouă erau femele, dintre care una cu pui, pe care, hrănindu-l cu tărâţe şi apă, Naratorul l-a ţinut în viaţă vreo 14 zile, dar care, lipsit de laptele şi hrana trebuincioasă, a murit, iar Naratorul i-a luat pielea şi a dus-o cu el acasă; dar dacă te iei după pielea puiului, îţi faci o imagine greşită în privinţa adultului, întrucât puiul este pătat şi fără cocoaşă, în vreme ce adultul n-are pete şi are cocoaşe grele; carnea acestor animale, mai ales a celor tinere, fiind socotită de neamul namaqua drept o delicatesă nemaiînchipuită.

Naratorul a mai vorbit despre găsirea în pomenitul ţinut al Marilor Namaqua a unor copaci grei, inima ori lemnul din mijloc având o nuanţă roşie neobişnuit de adâncă, iar ramurile fiind învelite în frunze încârligate şi în flori galbene. El, Naratorul, a văzut, pe lângă munţi de aramă feluriţi, deşi încă necunoscuţi, un munte acoperit în întregime cu un minereu galben sclipitor, din care fragmente mici au fost rupte şi aduse de el acasă.

Naratorul, care a călătorit astfel, după socotelile sale, nici mai mult, nici mai puţin de 54 de zile în adâncul teritoriului, pornind de la pomenita lui fermă de la Piquetbergen, şi în tot acest timp neîmpuşcând decât doi elefanţi, deşi zărind, în varii momente, urmele mai multor exemplare, s-a întors prin urmare pe acelaşi drum parcurs de el în călătoria într-acolo, fiind, pe drumul de întoarcere, părăsit de servitorii lui, dar netulburat de înainte-pomenitul neam namaqua şi fără să întâlnească pe cineva din neamul Micilor Namaqua, cel care, cu cinci ani în urmă, a traversat râul Cous şi dus a fost.

Relatat în faţa Secretarului Politic la
Castelul Bunei Speranţe în 18 noiembrie 1760.
X
Acest semn a fost făcut de Narator în prezenţa mea.
O.M. Bergh, Consilier şi Secretar
Martori L. Lund, P.L. Le Seuer
CUPRINS
Proiectul Vietnam
5
Relatarea lui Jacobus Coetzee 91
La preţul de vânzare se adaugă 2%, reprezentând valoarea timbrului

literar.

În colecţia Raftul Denisei au apărut

Jennifer Cody Epstein, *Zeii pedepselor cereşti*
Hélène Gremillon, *Tangou pentru Lisandra*
Martin Page, *M-am hotărât să devin prost*
Salvador Dali, *Chipuri ascunse*
Ann Leary, *Ora de aur*
Lydie Salvayre, *Să nu plângi*
Yöko Ogawa, *Profesorul şi menajera*
Evgheni Vodolazkin, *Soloviov şi Larionov*
Kyung-sook Shin, *Voi fi acolo*
Alessandro Baricco, *De trei ori în zori*
Thomas Mann, *Lotte la Weimar*
Cees Noteboom, *Pierdutul paradis*
Yukio Mishima, *După banchet*
Yasunari Kawabata, *Ţara zăpezilor*
Anthony Burgess, *Moartea la Deptford*
David Mitchell, *Omul de ianuarie*
Bob Dylan, *Cronica vieţii mele*
Patrick Süskind, *Porumbelul*
Ismail Kadaré, *Firida Ruşinii*
Alain de Botton, *Sex, shopping şi un roman*
Care Santos, *Poftă de ciocolată*
Yasushi Inoue, *Nobila doamnă din Yodo*
Giuseppe Tomasi di Lampedusa, *Sirena şi alte povestiri*
J.M. Coetzee, *Foe*
Katja Petrowskaja, *Poate Estera*
Nikos Kazantzakis, *Sărăcuţul lui Dumnezeu*
Akira Yoshimura, *Naufragii*
Alessandro Baricco, *Mireasa tânără*
Anthony Doerr, *Toată lumina pe care nu o putem vedea*
Franz Kafka, *Scrisoare către tata*
Paula McLain, *Zbor în jurul soarelui*
Boualem Sansal, *2084. Sfârşitul lumii*
Ricardo Piglia, *Calea Idei Brown*
W.B. Yeats, *Rosa Alchemica şi alte scrieri*
Yasunari Kawabata, *Sunetul muntelui*
Maureen Lindley, *O fată ca tine*
Jim Fergus, *Amintirea dragostei*
Dario Fo, *Fiica papei*
Dave Eggers, *O hologramă pentru rege*
Marguerite Yourcenar, *Povestiri orientale*
Ludmila Uliţkaia, *Imago*
J.M. Coetzee, *Epoca de fier*
Mo Yan, *Femeia cu buchetul de flori şi alte povestiri*
Jeanette Winterson, *O parantează în timp*

Howard Jacobson, *Shy lock este numele meu*
Kenichi Yamamoto, *Enigma Rikyü*
Thomas Mann, *Alteţă regală*
Yu Hua, *În viaţă*
David Foenkinos, *Potenţialul erotic al soţiei mele*
Ismail Kadaré, *Firmanul orb*
Alain de Botton, *Ce se întâmplă în iubire*
Kate Morton, *Casa de lângă lac*
Jeanette Winterson, *Scris pe trup*
Care Santos, Francesc Miralles, *Cel mai frumos loc din lume e chiar aici*
Vesna Goldsworthy, *Marele Gorsky*
Lisa Stromme, *Fata cu fragi*
Adrien Bose, *Constellation*
Anne Tyler, *Scorpia*
Djuna Barnes, *Pădurea nopţii*
Yukio Mishima, *Amurgul marinarului*
Nikos Kazantzakis, *Fratricizii*
Evgheni Vodol azkin, *Aviatorul*
Tom Rachman, *Creşterea şi decăderea marilor puteri*
Nicole Krauss, *Istoria iubirii*
Jonathan Safran Foer, *iată-mă*
Aris Fioretos, *Mary*
Priya Parmar, *Vanessa şi sora ei*
J.M. Coetzee, *Viaţa şi vremurile lui Michael K* Sara Gruen, *La marginea apei* Romain Gary, *Clar de femeie* Marguerite Yourcenar, *Alexis sau Tratat despre lupta zadarnică*.
Lovitura de graţie
Jim Fergus, *O mie de femei albe*
Catherine Cusset, *Celalalt pe care-l adoram*
Francesc Miralles, *Iubire cu „i” mic*
Dario Fo, *E-un rege nebun în Danemarca*
Jessie Burton, *Muza*
Yasushi Inoue, *Favorita*
Eshkol Nevo, *Trei etaje*
Yu Hua, *Cronica unui negustor de sânge*
Colson Whitehead, *Ruta subterană*
Margaret Atwood, *Pui de cotoroanţă*
Carmen Domingo, *Gala-Dali*
Kyung-sook Shin, *Dansul privighetorii de primăvară*
J.M. Coetzee, *Dezonoare*
Alessandro Baricco, *Castele de furie*
Jon Krakauer, *În sălbăticie*
Melanie Benjamin, *Lebedele de pe Fifth Avenue*
Care Santos, *Jumătate de viaţă*
Jon Krakauer, *În aerul rarefiat*

Catherine Banner, *Casa de la Marginea Nopţii*
Guzel Iahina, *Zuleiha deschide ochii*
Sarah Dunant, *în numele familiei*
David Mitchell, *Visul numărul 9*
Antoine Laurain, *Pălăria Preşedintelui*
Anthony Burgess, *Omul din Nazaret*
Yukio Mishima, *Viaţă de vânzare*
Ismail Kadaré, *Păpuşa*
A Cheng, *Cei trei regi*
J.M. Coetzee, *Zilele de şcoală ale lui Isus* Antonio Lobo Antunes, *Pe râurile ce duc…* Francisc Miralles, *Wabi-Sabi*
George Saunders, *Lincoln între vieţi* Tracy Chevalier, *Băiatul cel nou* Etgar Keret*, şi, deodată, cineva bate la uşă* Alessandro Baricco, *poveste* Yasunari Kawabata, *Ţara zăpezilor*
Marguerite Yourcenar, *Obolul visului*. *Poveste albastră* Hanif Kureishi, *Intimitate şi alte povestiri* Arundhati Roy, *Dumnezeul lucrurilor mărunte* Christoph Ransmayr, *Cox sau Mersul timpului* Anna Hope, *Sala de bal*
Yasunari Kawabata, *Povestiri de ţinut în palmă*
J.M. Coetzee, *Scene de viaţă provincială*
François-Henri Désérable, *Un anume domn Piekielny* Romain Gary, *Promisiunea zorilor* Yôko Ogawa, *Suspine tandre*
Lorenzo Marone, *Tentaţia de a fi fericit*
Boualem Sansal, *Satul neamţului sau Jurnalul fraţilor Schiller* Ludmila Uliţkaia, *Scara lui Iakov*
Robert Musil, *Omulfără însuşiri* Heather Morris, *Tatuatorul de la Auschwitz* Nikos Kazantzakis, *Grădina de piatră*
Dario Fo*, la din întâmplare, femeie*. *Regina Cristina a Suediei* Ismail Kadaré, *Palatul Viselor*
Kurt Vonnegut, *Bun-venitorintre maimuţe* Hanif Kureishi, *Nimicul* Ann Patchett, *Comuniune*
Ludmila Uliţkaia, *Soniecika. Înmormântare veselă*. *Minciunile femeilor*
Kate Morton, *Fiica ceasornicarului*
Paula McLain, *Hemingway şi cu mine*
Didier Decoin, *Biroul pentru Grădini şi lazuri*
Rose Tremain, *Sonata Gustav* Maja Lunde, *Istoria albinelor* Nikolai Leskov, *Pelerinul vrăjit* J.M. Coetzee, *Ţinuturi în crepuscul*

1. Cifrele indică o ridicare ori o scădere a tonului în limbile tonale.